

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

**Jurisprudence
Economic sciences
Philological sciences
Pedagogical sciences**

**№67(260) 2025
Część 2**

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №67 (260), 2025

Część 2

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu** - doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE academician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agroiżynierii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorsk w bidgoszczu, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny ukraiны „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor-profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.
- **Askaryants Wiera Pietrowna** - Adiunkt w Katedrze Farmakologii, Fizjologia. Taszkencki Pediatryczny Instytut Medyczny. miasto Taszkent

    SlideShare

INDEX
INTERNATIONAL

COPERNICUS

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

PEDAGOGICAL SCIENCES

Luchentsova I., Tilna Yu. MULTILINGUAL TRAINING OF FUTURE ENGINEERING EDUCATORS AS A FACTOR IN DEVELOPING THEIR INTERCULTURAL COMPETENCE	4
Antoniv A.A., Antoniv N.A. OPTIMIZING NUTRITIONAL MANAGEMENT IN CHRONIC PANCREATITIS: CLINICAL INSIGHTS AND EDUCATIONAL STRATEGIES	8
Шындалиев Н., Серік М., Зулпыхар Ж. СОЗДАНИЕ УСОВЕРШЕНСТВОВАННОЙ СХЕМЫ СВЕТОФОРА В STEM-ОБРАЗОВАНИИ И МАШИННОМ ОБУЧЕНИИ	11
Shyndaliyev. N., Serik. M., Zulpykhar. Z. CREATING AN IMPROVED TRAFFIC LIGHT DESIGN FOR STEM EDUCATION AND MACHINE LEARNING	11

PHILOLOGICAL SCIENCES

Abdullayeva Kh.R. THE ROLE OF CORPUS LINGUISTICS IN MODERN LINGUISTIC RESEARCH	14
Doniyor T.O. ZAMONAVIY INGLIZ ADABIYOTIDAN ISHCILAR SINFI POETIKASI YANGI ANTIFFONLAR (JAVOBLI QO'SHIQLAR)	16
Salamova A.S. KAZUO ISHIGURO'S NOVELS: ALLUSION AND REMINISCENCE	19

ECONOMIC SCIENCES

Гарбар В.А. ЕТАПИ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВА	25
Harbar V. STAGES OF ANALYSIS AND ASSESSMENT OF BUSINESS PROCESS MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE	25

JURISPRUDENCE

Антоненко Д., Лобач А. ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА КОНФЛІКТУ В УКРАЇНО – ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА	29
Antonenko D., Lobach A. LEGAL MECHANISMS OF INTERACTION AND CONFLICT IN UKRAINIAN-POLISH RELATIONS: HISTORICAL AND THEORETICAL RETROSPECTIVE	29
Галуза А.О., Ткаченко А.К., Копилов Е.В. КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ: ПОНЯТТЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА СУТНІСТЬ	34
Galuzha A.O., Tkachenko A.K., Kopylov E.V. CRIMINAL ANALYSIS: CONCEPTS, FORMATION AND ESSENCE	34
Бунчужна В.Є., Дарчич Д.М., Копилов Е.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ І ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ СЕКРЕТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	38
Bunchuzhna V.E., Darchych D.M., Kopylov E.V. REGULATORY AND LEGAL BASIS AND MEANS OF ENSURING SECRECY IN THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE BODIES	38

Кучеренко К.І., Кондра В.Є., Кисельов А.О.	
ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ВИКРИТТЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ	41
Kucherenko K.I., Kondra V.E., Kiselyov A.A.	
ORGANIZATION AND TACTICS OF DETECTING AND PREVENTING TERRORISM	41
Макаров Д.Д., Патретний Д.Р., Копилов Е.В.	
ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ОПЕРАТИВНОЇ ТЕХНІКИ	45
Makarov D.D., Patretnyi D.R., Kopylov E.V.	
PROCEDURE FOR THE REGISTRATION AND USE OF INFORMATION OBTAINED THROUGH THE USE OF OPERATIONAL (TECHNICAL) MEANS	45
Пікінер М.О., Щур Р. І., Копилов Е.В.	
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	49
Pikiner M.A., Shchur R.I., Kopylov E.V.	
USE OF CRIMINAL ANALYSIS METHODS IN THE DETECTING OF CRIMINAL OFFENCES: CURRENT CHALLENGES...49	
Сендецький А.В., , Науковий керівник: Кисельов А.О.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	53
Sendetsky A.V., Scientific supervisor: Kyseliov A.O.	
FEATURES OF COMBATING DRUG CRIME BY OPERATIONAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE	53
Мельник Я.В., Спасик В.В., Копилов Е.В.	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ ЗА ЧАСИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ ...57	
Melnyk Ya.V., Spasyk V.V., Kopylov E.V.	
FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE STATE SECRET PROTECTION SYSTEM DURING THE TIMES OF INDEPENDENT UKRAINE.....	57

PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 378.014.3:37.013.74:004.738

Luchentsova Iryna,

Candidate of Pedagogical Sciences

V. N. Karazin Kharkiv National University

<https://orcid.org/0000-0002-1531-4083>

Tilna Yuliia

Student at V. N. Karazin Kharkiv National University

<https://orcid.org/0009-0004-4709-9922>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602042>

MULTILINGUAL TRAINING OF FUTURE ENGINEERING EDUCATORS AS A FACTOR IN DEVELOPING THEIR INTERCULTURAL COMPETENCE

Abstract.

The article explores multilingual training as a key factor in developing intercultural competence among future engineering educators. In the context of globalization and integration of educational spaces, future specialists require not only technical knowledge and professional skills but also linguistic and intercultural awareness. Multilingual education integrates language acquisition with cultural and professional knowledge, enhancing students' cognitive flexibility, communicative competence, and readiness for international collaboration. The study examines theoretical models of intercultural communicative competence (Byram, Cenoz, Dockrell, Shumytska) and considers practical strategies, including CLIL, translanguaging, and project-based learning, applied in both Ukrainian and European higher education. The analysis demonstrates that multilingual training fosters critical thinking, intercultural sensitivity, and the ability to effectively integrate linguistic resources in professional and academic contexts. Implementing multilingual programs contributes to the humanization of technical education, improves academic mobility, and prepares students for participation in global professional and educational projects.

Key words: *multilingual education, intercultural competence, engineering educators, CLIL, translanguaging, professional mobility*

In the contemporary context of globalization and the integration of educational spaces, the preparation of specialists requires not only professional knowledge and technical competence but also a high level of intercultural and linguistic awareness. This is particularly relevant for future engineering educators, who combine technical specialization with pedagogical activity and actively participate in international scientific and educational projects.

Multilingual training is a key factor in the development of intercultural competence, as it integrates the acquisition of multiple languages with cultural and professional knowledge. The ability to communicate effectively in a multilingual environment enhances academic mobility, professional competitiveness, and the integration of graduates into the global educational space [2, p. 45; 3, p. 38].

The aim of this section is to provide a theoretical rationale for the role of multilingual training in forming the intercultural competence of future engineering educators. To achieve this goal, contemporary concepts of intercultural learning (Byram [2], Kramersch [6], Shumytska [8]) and approaches to the development of multilingualism in technical education (Cenoz [3], Erling [7], Bilaniuk [1]) are considered, along with an analysis of Ukrainian and European experiences in implementing multilingual strategies.

The concept of multilingual education encompasses a complex of linguistic, cultural,

cognitive, and social aspects. It implies developing the individual's ability to use multiple languages effectively in various spheres of professional and social activity, to understand the cultural context of communication, and to demonstrate tolerance toward linguistic and cultural differences [3, p. 22; 4, p. 18]. Such an approach contributes to the formation of flexible communicative competence, the ability to adapt language behavior depending on context and communication goals, and the development of intercultural sensitivity, which is critically important in a globalized educational environment.

Contemporary research highlights the close connection between multilingual education and the development of metalinguistic awareness—the ability to recognize structures and functions of different languages, compare them, and apply cross-linguistic transfer. Cenoz [3, p. 38] notes that proficiency in multiple languages enhances cognitive flexibility and supports the development of analytical and problem-solving skills, which is particularly important for future engineering educators. Cognitive flexibility enables more effective adaptation to changing professional conditions and more productive resolution of complex technical and pedagogical tasks.

Erling [7, p. 64] emphasizes that multilingualism is most effectively realized in an educational environment where all student languages are treated as equal resources rather than auxiliary disciplines. This

creates conditions for integrated learning, where professional knowledge and language competencies are developed simultaneously. At the same time, it highlights the importance of a supportive educational environment in which students can freely experiment with communication strategies and receive constructive feedback.

In pedagogical science, multilingual training is defined as a process that integrates three interrelated components:

Linguistic component – the development of foreign language communicative competence and the ability to use languages effectively in professional activity and intercultural communication [1, p. 17];

Pedagogical component – the formation of skills to organize and assess learning using multiple languages, implementing innovative methods and approaches that consider the multicultural context [5, p. 41];

Cultural component – the ability to recognize and evaluate cultural differences, critically analyze one's own stereotypes, and approaches to intercultural interaction [2, p. 45; 8, p. 59].

The Council of Europe [4, p. 22] develops the concept of *translanguaging*, according to which students' linguistic activity functions as a unified dynamic system combining all language resources to solve educational and professional tasks. Translanguaging is particularly effective in technical education, where professional content must be simultaneously mastered along with the development of communicative skills. It stimulates creative thinking, expands strategic communication options, and contributes to deeper assimilation of learning material.

Thus, multilingual education in the professional training of future engineering educators goes beyond mere language knowledge. It represents a complex process of developing cognitive flexibility, intercultural competence, and the ability to integrate language resources in professional activity. This approach provides a foundation for effective communication in global educational and professional environments, increasing adaptability and competitiveness of future specialists.

Intercultural learning is a key element in the professional preparation of future engineering educators, as it develops the ability to understand and interact effectively with representatives of different cultures. Modern scientific concepts emphasize that intercultural competence integrates cognitive, communicative, and axiological aspects, combining knowledge about cultures, intercultural interaction skills, and a value-based attitude toward diversity [2, p. 45; 6, p. 32].

Cenoz [2, p. 45] proposed the *Intercultural Communicative Competence (ICC)* model, which includes five interrelated components:

Attitudes – openness, tolerance, and readiness for intercultural dialogue;

Knowledge – understanding cultural norms, traditions, and social practices;

Interpretive skills – ability to explain and compare cultural phenomena;

Interaction skills – effective communication with representatives of other cultures in professional and social contexts;

Critical cultural awareness – analysis of one's own cultural stereotypes and values, fostering reflection and self-development [2, p. 47].

Dockrell et al. [6, p. 32] expand the ICC concept by emphasizing the role of language as a mediator between cultures. For engineering educators, who combine technical expertise with pedagogical activity and participation in international projects, this implies an integrated approach where language competence development simultaneously stimulates cultural sensitivity and professional communication skills.

Shumytska [8, p. 59], in the context of Ukrainian education, defines intercultural competence as a combination of knowledge, skills, and values that allows students to interact effectively in a global educational environment while preserving their cultural identity. She emphasizes that foreign language learning should consider the cultural context, fostering tolerance, adaptability, and readiness for constructive dialogue [8, p. 62].

Dendrinis [5, p. 41] stresses the necessity of integrating intercultural learning with professional disciplines. For future engineering educators, this means combining the study of English with the acquisition of technical knowledge, simultaneously forming professional and intercultural competence. Such an approach enables education within the context of real international projects, develops teamwork and intercultural communication skills, and enhances readiness for adaptation in the global professional environment.

Bilaniuk [1, p. 24] highlights that effective formation of intercultural competence requires the use of intercultural scenarios, simulations, and projects that model real international professional situations. This allows students to develop critical thinking, adaptability, and practical intercultural interaction skills in a professional context, directly impacting the quality of their preparation for international educational and technical projects.

Thus, the concepts of Cenoz, Dockrell, and Shumytska form the theoretical foundation for understanding how multilingual training contributes to the development of intercultural competence in future engineering educators. They demonstrate that developing intercultural skills is impossible without integrating language education, professional training, and cultural reflection, ensuring effective preparation of specialists for global educational and professional environments.

Multilingualism in the professional training of engineering educators is viewed as a strategy for comprehensive development, combining mastery of multiple language systems with the acquisition of technical and pedagogical knowledge. It goes beyond simple vocabulary or grammar accumulation: multilingual training fosters the conscious use of diverse language resources in professional activity, adapts communication to the specifics of international technical and educational environments, and develops

cognitive flexibility, critical thinking, and adaptive pedagogical skills [3, p. 38; 7, p. 64].

Cenoz [3, p. 38] emphasizes that multilingualism promotes the development of metalinguistic awareness—the ability to analyze language structures, recognize functional differences, and apply cross-linguistic transfers. For future engineering educators, this means not only mastering technical terminology but also critically evaluating communication strategies in a multilingual professional context, anticipating potential communication barriers, and effectively overcoming them.

Erling [7, p. 64] stresses that successful implementation of multilingualism in technical education requires creating a learning environment where all student languages are considered equal resources, not auxiliary disciplines. This approach ensures professional mobility, communication flexibility, and preparation for participation in international projects where technical expertise is combined with pedagogical activity.

Practical implementation of multilingualism is often achieved through CLIL (Content and Language Integrated Learning) strategies, which combine the study of technical disciplines with the development of foreign language competence. Teaching courses in English or another foreign language allows students to simultaneously master professional terminology and develop communicative skills, increasing their readiness to work in international academic and professional environments [5, p. 41; 9, p. 22].

Bilaniuk [1, p. 17] identifies three interrelated components of multilingual training:

Linguistic – development of professional communicative skills and ability to use technical and academic language accurately and effectively;

Pedagogical – formation of the ability to plan and organize the educational process in multiple languages, including project work, simulations, and case studies;

Cultural – awareness of cultural differences, critical evaluation of personal stereotypes, and development of intercultural sensitivity.

Council of Europe recommended translanguaging approaches stimulate cognitive flexibility and holistic thinking, which is extremely important for engineering educators in multilingual professional environments. Translanguaging allows students to effectively combine all available language resources for mastering professional content, completing academic and technical tasks, and developing intercultural competence.

Thus, multilingualism in the training of engineering educators represents a comprehensive strategic model of development, integrating cognitive, communicative, and cultural competencies. It prepares future specialists to function effectively in global technical and educational environments, perform professional tasks at an international level, and participate in intercultural educational and technical projects.

In Ukraine, multilingual training of future engineering educators gains particular importance in the context of European integration and increasing

international academic mobility. National educational programs emphasize the simultaneous development of foreign language competence and professional skills, allowing students to integrate effectively into global educational and professional environments [8, p. 59; 9, p. 48].

Bilaniuk [1, p. 17] notes that Ukrainian higher education institutions implement multilingual approaches through project work, case studies, and simulation exercises. Such practices allow students to simultaneously acquire technical knowledge and develop communicative skills, forming an effective foundation for future professional activity in an international context. Special attention is paid to developing the ability to adapt language behavior to various professional situations and to use language resources to solve complex technical and pedagogical problems.

Shumytska [8, p. 62] emphasizes the principle of unity in diversity, which combines learning English and other foreign languages with maintaining cultural identity. This approach develops students' ability to adapt to diverse academic and professional environments, cultivate intercultural sensitivity and tolerance, which is critically important for successful teamwork and participation in international projects.

CLIL strategies play a significant role in practical implementation of multilingual training in Ukrainian universities. Teaching technical disciplines in a foreign language allows simultaneous acquisition of professional terminology and development of language competence, enhancing students' readiness for international collaboration and integration into global educational and professional networks [5, p. 41; 9, p. 48].

The translanguaging approach [4, p. 22] enables students to use all available language resources in learning and professional activity. This fosters flexible communication strategies, intercultural sensitivity, and holistic thinking required for work in multilingual environments, while stimulating creativity and strategic thinking in solving professional tasks.

Nikolska [9, p. 51] emphasizes that multilingual programs not only develop language competence but also cultivate skills in international communication, critical thinking, and readiness for collaborative work on global projects. Thus, multilingual training in Ukrainian higher education institutions represents a comprehensive strategy for forming professionally and culturally competent specialists capable of functioning effectively in international academic and professional environments, adapting to global education standards, and contributing to innovative approaches in technical and pedagogical activities.

Analysis of contemporary research indicates that multilingual training of future engineering educators serves as a systemic factor in developing intercultural competence and preparing professionally qualified specialists for international educational and technical environments. The main conclusions can be summarized as follows:

Multilingual education promotes simultaneous development of cognitive, linguistic, and cultural skills in students, which is critically important for effective

professional activity in a global technical environment. Proficiency in multiple languages enhances cognitive flexibility, analytical and problem-solving skills, directly affecting the quality of professional decisions [2, p. 45; 3, p. 38].

Intercultural skills develop through integration of cultural knowledge, practical intercultural communication skills, and critical thinking, enabling students to interact effectively in international educational and professional contexts while preserving their cultural identity [2, p. 47; 6, p. 32; 8, p. 59].

Studies by Cenoz, Dockrell, Shumytska, Bilaniuk, and Erling, and recommendations of the Council of Europe, demonstrate that successful formation of intercultural competence requires combining cognitive, communicative, and cultural strategies. Multilingual training is not merely a tool for language learning but an instrument for comprehensive development of professional and intercultural skills.

Implementation of multilingual programs in technical education in Ukraine fosters student academic mobility, preparation for international projects, and integration into the global educational space. Project work, case studies, and simulations allow simultaneous acquisition of technical knowledge and development of communicative and intercultural competence [1, p. 17; 9, p. 48].

Use of CLIL strategies, translanguaging, and project-based activities ensures the simultaneous development of professional and language competences, creating conditions for effective intercultural interaction and fostering adaptability in multilingual and multicultural environments [4, p. 22; 5, p. 41; 7, p. 64].

Thus, multilingual training is a systemic factor in forming the intercultural competence of future engineering educators, integrating linguistic, cultural, and professional aspects of learning. It ensures not only effective communication in international professional environments but also the development of cognitive flexibility, critical thinking, and readiness for collaborative work in global educational and technical projects.

References:

1. Bilaniuk L. Language in the balance: The politics of non-accommodation on bilingual Ukrainian-Russian television shows // *International Journal of the Sociology of Language*. – 2010. – № 205. – P. 115–132. – DOI: 10.1515/ijsl.2010.055.
2. Cenoz J., Gorter D. *Multilingual Education: Between Language Learning and Translanguaging*. – Cambridge : Cambridge University Press, 2015. – 220 p.
3. Cenoz J., Gorter D. *Pedagogical Translanguaging*. – Cambridge : Cambridge University Press, 2021. – 190 p.
4. Council of Europe. *Language Teaching and Learning in Multilingual Classrooms: Final Report*. – Brussels : Education and Training, 2009. – 87 p.
5. Dendrinou B. Multilingualism and language policy in the European Union today // *RUDN Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics*. – 2018. – Vol. 2, No. 3. – P. 1–15.

6. Dockrell J. E., Sterne J., et al. Teaching and learning in a multilingual Europe: Findings from a cross-European study // *European Journal of Psychology of Education*. – 2022. – Vol. 37, No. 3. – P. 431–454. – DOI: 10.1007/s10212-020-00523-z.

7. Erling E. J. Teaching English to linguistically diverse students from migrant backgrounds in Austria // *Languages*. – 2022. – Vol. 7, No. 3. – Article 186. – DOI: 10.3390/languages7030186.

8. Goodman B. A., Lyulkun N. A. Ukrainian, Russian, English: Language use and attitudes of students at a Ukrainian university // *Working Papers in Educational Linguistics*. – 1977. – Vol. 14, No. 3. – P. 1–22.

9. Groff C. Language diversity as resource or as problem? Multilingual approaches for teaching and learning // *International Journal of Multilingualism*. – 2023. – Vol. 20, No. 2. – P. 37–55. – DOI: 10.1080/19313152.2022.2162761.

10. Guseva V. Have Ukrainians ceased to be masters of their own English-language-teaching landscape? // *US-China Education Review A*. – 2025. – Vol. 15, No. 3. – P. 181–188. – DOI: 10.17265/2161-623X/2025.03.003.

11. Kliuiev V. Multilingual education in Ukraine: Challenges and perspectives // *International Dialogue on Education*. – 2016. – Vol. 3, No. 2. – P. 34–47.

12. Lorenz E. Embracing linguistic and cultural diversity in multilingual classrooms: Norwegian English teachers' beliefs // *Teaching and Teacher Education*. – 2021. – Vol. 102. – Article 103320. – DOI: 10.1016/j.tate.2021.103320.

13. McKay S., Hornberger N. H. (Eds.) *Sociolinguistics and Language Education in the 21st Century: Global Perspectives on the Sociopolitics of Language*. – New York : Routledge, 2015. – 360 p.

14. Nikolska N. Development of multilingual education in Ukraine // *Issues and Trends in Social Education (ITSE)*. – 2021. – Vol. 8, No. 1. – P. 5–18.

15. Osidak V., Vogt K., Natsiuk O. Understanding the perspective of plurilingual assessment in the Ukrainian educational context // *CEFR Journal: Research and Practice*. – 2025. – Vol. 7, No. 2. – P. 65–83.

16. Palamar S. Enhancing foreign language learning in Ukraine through immersive technologies // *CEUR Workshop Proceedings*. – 2023. – Vol. 3624. – P. 69–79.

17. Poftak N. The ongoing language discussion in Ukraine // *Being Ukraine: The Social and Political Life of Language*. – Open Press Digital, 2022. – P. 87–108.

18. Raud N. Toward multilingual tertiary education in Ukraine // *International Education*. – 2019. – Vol. 48, No. 2. – P. 18–37.

19. Shumytska H. Експериментальний досвід упровадження багатомовної освіти в Україні (на прикладі Закарпатської області) // *Філологічні науки*. – 2020. – Т. 5, № 1. – С. 100–114.

20. Ziegler G., Müller A., et al. Challenges for teacher training in Europe: Language teacher education in multilingual settings // *Language & Linguistics Compass*. – 2013. – Vol. 7, No. 1. – P. 1–12.

Antoniv Alyona Andriivna
Antoniv Nikita Andriyuvich
Bukovinian State Medical University

OPTIMIZING NUTRITIONAL MANAGEMENT IN CHRONIC PANCREATITIS: CLINICAL INSIGHTS AND EDUCATIONAL STRATEGIES

Abstract.

This article explores the role of dietary therapy in the management of chronic pancreatitis, focusing on its clinical relevance and implementation in patient education. Proper nutrition is a cornerstone of long-term management in chronic pancreatitis, helping to alleviate symptoms, prevent complications, and improve quality of life. The study synthesizes current guidelines and clinical evidence on nutritional strategies, including macronutrient modification, enzyme replacement, and micronutrient supplementation. It also highlights the importance of individualized meal planning, timing, and the avoidance of dietary triggers. Empirical evidence is drawn from recent clinical trials and dietary intervention studies.

The findings emphasize the role of interdisciplinary cooperation between physicians, dietitians, and educators in managing nutritional therapy effectively. Nutritional support not only reduces gastrointestinal symptoms but also improves the efficacy of pharmacological interventions, including enzyme replacement therapy. The article discusses the need for patient-centered approaches that take into account comorbidities, lifestyle, and socio-economic factors. It also explores innovations in dietary counseling techniques and the integration of technology for monitoring adherence. The article concludes by offering practical recommendations and advocating for greater integration of nutritional counseling into chronic pancreatitis treatment protocols.

Keywords *chronic pancreatitis, nutritional therapy, diet modification, enzyme replacement therapy, malabsorption, patient education, clinical nutrition, dietary adherence, gastroenterology, interdisciplinary care*

Relevance of the Problem

Chronic pancreatitis (CP) is a progressive and debilitating gastrointestinal disorder associated with significant morbidity and nutritional complications. Nutritional deficiencies, especially fat-soluble vitamins, protein-energy malnutrition, and micronutrient imbalances, are observed in up to 80% of patients with advanced CP and exocrine pancreatic insufficiency (EPI) [1,2]. According to Keller et al. (2022), long-term malnutrition is a key determinant of disease-related complications and reduced quality of life in CP patients [3]. Recent studies emphasize that dietary management should not be considered supplementary, but rather integral to CP treatment, particularly in the presence of EPI and diabetes mellitus [4].

The European Society for Clinical Nutrition and Metabolism (ESPEN) in its 2020 guidelines outlines early and tailored nutritional intervention as a priority strategy in CP care [5]. Furthermore, individualized diet plans and education regarding enzyme use have been shown to improve treatment adherence and symptom control, as demonstrated by Lohr et al. (2019) [6]. Poor nutritional status contributes to recurrent hospitalizations, delayed recovery, and decreased physical functioning [7]. Interdisciplinary models integrating gastroenterologists, dietitians, and clinical educators are now considered best practice in nutritional therapy for CP [8].

In addition, nutritional therapy is increasingly being explored through digital monitoring tools and telehealth platforms, which improve patient engagement and compliance [9]. Therefore, timely and evidence-based nutritional strategies remain a cornerstone in the comprehensive management of chronic pancreatitis and should be incorporated early in the treatment algorithm.

Aim of the Study

To analyze the current evidence-based strategies of dietary management in chronic pancreatitis and outline practical recommendations for clinical practice and patient education.

Materials and Methods

A systematic literature review was conducted using electronic databases including PubMed, Scopus, Web of Science, and the Cochrane Library. The search included publications from 2015 to 2024 and used the following keywords: “chronic pancreatitis,” “nutritional therapy,” “enzyme replacement,” “malabsorption,” and “dietary intervention.” Only peer-reviewed articles, clinical practice guidelines, meta-analyses, and randomized controlled trials (RCTs) were included. Studies were selected based on relevance to dietary management in adult patients with confirmed chronic pancreatitis and documented exocrine pancreatic insufficiency. Additionally, official recommendations from the European Society for Clinical Nutrition and Metabolism (ESPEN) and the American Pancreatic Association (APA) were reviewed to ensure alignment with current clinical standards.

Research Results and Discussion

Nutritional therapy in chronic pancreatitis (CP) is recognized as a central pillar of disease management, particularly in patients with exocrine pancreatic insufficiency (EPI). The primary goals of dietary intervention are to maintain adequate caloric intake, correct nutrient deficiencies, alleviate gastrointestinal symptoms, and enhance overall quality of life. Clinical evidence supports the use of frequent small meals (5–6 times daily) with reduced fat content to minimize pancreatic stimulation and postprandial discomfort. In cases of EPI, pancreatic enzyme replacement therapy (PERT) is essential and must be administered with meals for optimal digestion and absorption [1–3].

Despite its efficacy, poor adherence to PERT is frequently reported, highlighting the need for structured patient education and regular follow-up [4].

Fat-soluble vitamin deficiencies (A, D, E, K), along with deficits in calcium, magnesium, zinc, and folate, are prevalent and require routine monitoring and appropriate supplementation. Medium-chain triglycerides (MCTs) have been shown to improve fat absorption and are recommended in patients with severe steatorrhea or malnutrition [5]. Protein intake should be maintained at 1.0–1.5 g/kg/day, depending on the patient's clinical condition, with emphasis on easily digestible protein sources. Complex carbohydrates are preferred, while fiber intake should be individualized to minimize bloating and gas production.

Structured dietary counseling, as shown in studies by Duggan et al. (2020) and Hart et al. (2021), significantly improves nutritional status and reduces hospital readmissions among CP patients [6,7]. Education on appropriate enzyme use, dietary triggers, and symptom monitoring has been associated with improved treatment adherence and patient satisfaction. Furthermore, the incorporation of digital tools such as mobile apps for tracking food intake and enzyme dosing has shown promise in supporting dietary compliance.

An interdisciplinary team approach—engaging gastroenterologists, dietitians, nurses, and psychologists—provides the best outcomes in chronic pancreatitis care [8]. Such teams ensure individualized care, optimize nutritional strategies, and address psychosocial factors impacting dietary adherence. Patient-centered approaches that incorporate motivational interviewing, goal setting, and shared decision-making are key to long-term success. In addition, nutrition education groups and peer support systems enhance motivation and reduce feelings of isolation, especially in patients with severe or recurrent symptoms [9].

Emerging research also suggests the value of integrating personalized nutrition based on microbiome analysis, nutrigenomics, and metabolic profiles. This precision approach could enable tailored interventions that target underlying pathophysiological mechanisms in CP, such as inflammation, oxidative stress, and immune dysregulation [10]. As chronic pancreatitis remains a complex and progressive disease, ongoing clinical trials and long-term observational studies are necessary to validate the most effective nutritional protocols and identify optimal timing for intervention.

In summary, nutritional therapy in chronic pancreatitis must be individualized, evidence-based, and delivered within a multidisciplinary framework. Education, monitoring, and patient empowerment are essential to ensure lasting adherence and meaningful clinical improvement.

Conclusions.

Rational nutrition is a vital component in the comprehensive management of chronic pancreatitis. It contributes to symptom control, enhances the effectiveness of enzyme therapy, and prevents complications associated with malnutrition. Customized dietary planning, combined with patient education and regular follow-up,

leads to improved clinical outcomes. Integrating dietitians into the care team and reinforcing nutritional education across care settings should become standard practice. Future research should focus on optimizing nutritional interventions based on genotype, microbiota, and comorbid conditions.

References

1. Löhr JM, Dominguez-Muñoz E, Rosendahl J, Besselink M, Mayerle J, Lerch MM. United European Gastroenterology evidence-based guidelines for the diagnosis and therapy of chronic pancreatitis. *United European Gastroenterol J.* 2017;5(2):153–199. doi:10.1177/2050640616684695
2. Duggan SN. Nutrition in chronic pancreatitis: A review of the latest evidence. *Eur J Clin Nutr.* 2017;71(1):20–25. doi:10.1038/ejcn.2016.165
3. Lindkvist B. Diagnosis and treatment of pancreatic exocrine insufficiency. *World J Gastroenterol.* 2013;19(42):7258–7266. doi:10.3748/wjg.v19.i42.7258
4. Pezzilli R, Czako L. Chronic pancreatitis and nutrition: A review. *World J Gastroenterol.* 2021;27(17):1945–1960. doi:10.3748/wjg.v27.i17.1945
5. Keller J, Layer P. Nutritional management in chronic pancreatitis. *Curr Treat Options Gastroenterol.* 2022;20(1):36–47. doi:10.1007/s11938-021-00338-9
6. Olesen SS, Frandsen LH, Poulsen JL, Drewes AM. Pain and nutrition in chronic pancreatitis: Is there a relationship? *World J Gastroenterol.* 2013;19(42):7272–7278. doi:10.3748/wjg.v19.i42.7272
7. Hart PA, Conwell DL. Nutrition and chronic pancreatitis: Consensus and controversy. *Clin Gastroenterol Hepatol.* 2021;19(5):827–837. doi:10.1016/j.cgh.2020.01.041
8. ESPEN guideline on clinical nutrition in pancreatitis. *Clin Nutr.* 2020;39(3):612–631. doi:10.1016/j.clnu.2020.01.002
9. Whitcomb DC. Genetic risk factors for pancreatic disorders. *Gastroenterology.* 2013;144(6):1292–1302. doi:10.1053/j.gastro.2013.01.068
10. Holmer M, Tjaden C, Rünzi M, Schmid RM, Huber W, Lahmer T. Nutritional screening and documentation in chronic pancreatitis. *Pancreatol.* 2020;20(3):389–395. doi:10.1016/j.pan.2020.02.008
11. Ewald N, Bretzel RG. Diabetes mellitus secondary to pancreatic diseases (Type 3c) – Are we neglecting an important disease? *Eur J Intern Med.* 2013;24(3):203–206. doi:10.1016/j.ejim.2012.11.012
12. DiMaggio EP, Malagelada JR, Go VL. Relationship between pancreatic enzyme output and malabsorption in severe pancreatic insufficiency. *N Engl J Med.* 1973;288(16):813–815. doi:10.1056/NEJM197304192881602
13. Layer P, Yamamoto H, Kalthoff L, Clain JE, DiMaggio EP. The different courses of early- and late-onset idiopathic and alcoholic chronic pancreatitis. *Gastroenterology.* 1994;107(5):1481–1487. doi:10.1016/0016-5085(94)90642-4
14. Arvanitakis M, Ockenga J, Bezmarevic M, Gianotti L, Krznaric Z, Lobo DN, et al. ESPEN

- guidelines on clinical nutrition in acute and chronic pancreatitis. *Clin Nutr.* 2020;39(3):612–631. doi:10.1016/j.clnu.2020.01.002
15. Domínguez-Muñoz JE, Drewes AM, Lindkvist B. Importance of nutrition in chronic pancreatitis. *J Gastroenterol Hepatol.* 2011;26(Suppl 2):20–27. doi:10.1111/j.1440-1746.2010.06619.x
16. Layer P, Keller J. Pancreatic enzymes: From replacement therapy to therapy with nutritional support. *Best Pract Res Clin Gastroenterol.* 2004;18(5):867–883. doi:10.1016/j.bpg.2004.05.003
17. Löhr JM, Hummel FM, Pirlich M, et al. Nutrition support and therapy in patients with exocrine pancreatic insufficiency. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care.* 2020;23(4):294–299. doi:10.1097/MCO.0000000000000650
18. Beyer G, Habtezion A, Werner J, Lerch MM, Mayerle J. Chronic pancreatitis. *Lancet.* 2020;396(10249):499–512. doi:10.1016/S0140-6736(20)31318-0
19. Singh VK, Yadav D, Garg PK. Diagnosis and management of chronic pancreatitis: A review. *JAMA.* 2019;322(24):2422–2434. doi:10.1001/jama.2019.18794
20. Drewes AM, Bouwense SAW, Campbell CM, Ceyhan GO, Delhaye M, Demir IE, et al. Guidelines for the understanding and management of pain in chronic pancreatitis. *Pancreatology.* 2017;17(5):720–731. doi:10.1016/j.pan.2017.07.006

*Шындалиев Н.**Серік М.**Зулпыхар Ж.**Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева*<https://doi.org/10.5281/zenodo.1777781>

СОЗДАНИЕ УСОВЕРШЕНСТВОВАННОЙ СХЕМЫ СВЕТОФОРА В STEM-ОБРАЗОВАНИИ И МАШИННОМ ОБУЧЕНИИ

*Shyndaliyev. N.**Serik. M.**Zulpykhar. Z.**L.N.Gumilyov Eurasian National University*

CREATING AN IMPROVED TRAFFIC LIGHT DESIGN FOR STEM EDUCATION AND MACHINE LEARNING

Аннотация

В данной работе рассматривается создание усовершенствованной схемы светофора с использованием платформы Arduino в контексте STEM-образования и технологий машинного обучения. Результатом работы является разработка прототипа интеллектуального светофора, способного автоматически регулировать сигналы в зависимости от дорожной ситуации.

Abstract

This paper examines the creation of an improved traffic light circuit using the Arduino platform in the context of STEM education and machine learning technologies. The result is the development of a prototype intelligent traffic light capable of automatically adjusting signals based on traffic conditions.

Ключевые слова: Arduino, светофор, STEM-образование, машинное обучение, SCIENCE TECHNOLOGY, ENGINEERING, MATHEMATICS

Key words: Arduino, traffic light, STEM education, machine learning, SCIENCE TECHNOLOGY, ENGINEERING, MATHEMATICS

Цель проекта:

Цель данного проекта — создание модели интеллектуального светофора, обеспечивающей безопасность водителей и пешеходов.

SCIENCE (наука)

Проект предоставляет пешеходам дополнительное время для перехода дороги после нажатия кнопки, что способствует улучшению взаимодействия между участниками дорожного движения и снижению риска потенциальных аварий. Светофоры играют важнейшую роль в современной городской транспортной сети. Светофоры — это электрические устройства управления дорожным движением, которые загораются, чтобы подать сигнал движению о необходимости выполнения определенного действия. Они помогают транспортным средствам, пешеходам и другим участникам дорожного движения двигаться организованно, эффективно сокращая интенсивность дорожного движения и уменьшая заторы [1].

1. Реализация управления светофором: напишите программу Arduino, которая управляет работой светофора для автомобилей и пешеходов.

2. Определение нажатия пешеходной кнопки: нажмите пешеходную кнопку и активируйте функцию, чтобы переключить светофор в соответствующий режим.

3. Изменение цвета светофора при нажатии пешеходом: после нажатия пешеходом кнопки зелёный свет для автомобилей должен загореться на 3 секунды, затем 5 раз мигнуть зелёным, а затем смениться жёлтым и красным.

4. Возврат в обычный режим: после завершения цикла смены цветов светофор должен вернуться в обычный режим ожидания.

Этот проект представляет собой контроллер Arduino, управляющий автомобильным светофором для пешеходов. Светофор имеет три цвета: зелёный, жёлтый и красный.

TECHNOLOGY (технология)

В этом проекте использовались следующие компоненты и инструменты:

1. Arduino Uno: Микроконтроллер Arduino Uno был использован в качестве базовой платформы для разработки и выполнения программы управления светофором.

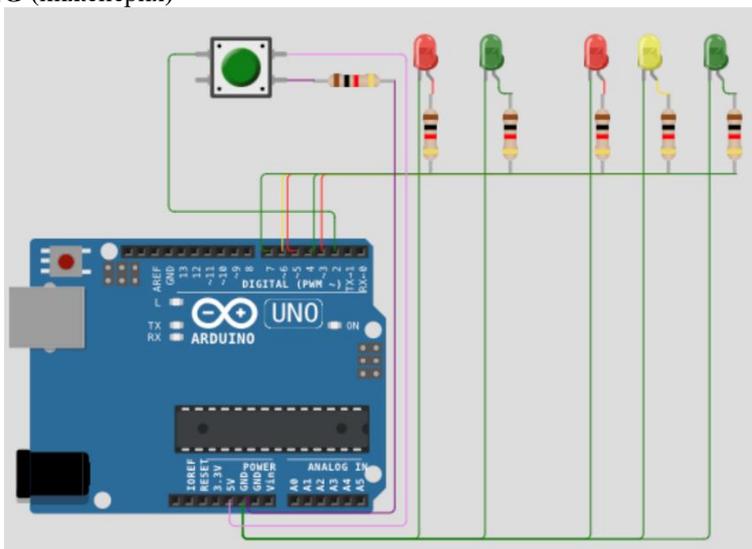
2. Светодиоды: Для отображения цветов светофора использовались светодиоды разных цветов (зелёный, жёлтый, красный).

3. Резисторы: Резисторы ограничивали ток через светодиоды и обеспечивали защиту от перегрузки.

4. Кнопка «Пешеход»: Кнопка «Пешеход» была подключена к плате Arduino и использовалась для обнаружения пешеходов.

5. Провода: Для соединения компонентов друг с другом и с микроконтроллером использовались провода[2].

ENGINEERING (инженерия)

Ниже показана схема светофора, улучшенная с использованием контроллера Arduino UNO.

Скриншот проекта:

Ссылка на проект: <https://wokwi.com/projects/389128947025904641>

Основные функции программы:

1. Режим для автомобилей: При отсутствии пешеходов светофор переключается в режим, в котором он горит зелёным светом для автомобилей и красным для пешеходов.

2. Обнаружение пешеходов: При нажатии пешеходом кнопки светофор переходит в режим ожидания и останавливает движение. Пешеходам предоставляется возможность безопасно перейти дорогу.

3. После нажатия пешеходной кнопки: После нажатия пешеходной кнопки светофор для автомобилей включает зелёный свет на 3 секунды, затем мигает 5 раз, оповещая водителей о смене сигнала, затем загорается жёлтый свет на 2 секунды, затем красный свет на 5 секунд. После этого светофор возвращается в обычный режим.

4. Возврат в обычный режим: После завершения цикла смены сигнала светофор возвращается в обычный режим до повторного нажатия пешеходной кнопки.

Этот проект поможет обеспечить безопасность пешеходов на дороге, позволяя пешеходам переходить дорогу с помощью специального режима светофора[3].

MATHEMATICS (математика)

Бұл компоненттер мен құралдар бірге жаяу жүргіншілер үшін қосымша қорғанысы бар смарт бағдаршамның функционалдығын жүзеге асыратын бағдарламаны жасауға мүмкіндік берді.

Для этого перейдите на сайт: <https://wokwi.com/>[4]. В разделе «Новый проект» выберите микроконтроллер Arduino UNO, создайте схему и проведите исследование изменения времени смены цветов светофора.

Код программы:

```
int pushButton = 2;
int led1 = 7;
int led2 = 6;
```

```
int led3 = 5;
int led4 = 4;
int led5 = 3;
```

```
void setup()
{
  Serial.begin(9600);
  pinMode(7, OUTPUT);
  pinMode(6, OUTPUT);
  pinMode(5, OUTPUT);
  pinMode(4, OUTPUT);
  pinMode(3, OUTPUT);
  pinMode(pushButton, INPUT);
}
```

```
void loop() {
  int buttonState = digitalRead(pushButton);
  Serial.println(buttonState);
  if (buttonState == HIGH) {
    digitalWrite(3, HIGH);

    digitalWrite(7, HIGH);
    delay(3000);
    digitalWrite(7, LOW);
    delay(1000);
    digitalWrite(7, HIGH);
    delay(1000);
    digitalWrite(7, LOW);
    delay(1000);
    digitalWrite(7, HIGH);
    delay(1000);
    digitalWrite(7, LOW);
    delay(1000);
    digitalWrite(7, HIGH);
    delay(1000);
    digitalWrite(7, LOW);
    delay(1000);
    digitalWrite(7, HIGH);
    delay(1000);
  }
}
```

```
digitalWrite(7, LOW);  
delay(1000);  
digitalWrite(7, HIGH);  
delay(1000);  
digitalWrite(7, LOW);  
delay(1000);
```

```
digitalWrite(6, LOW);  
delay(1000);  
digitalWrite(6, HIGH);  
delay(1000);  
digitalWrite(6, LOW);  
delay(1000);  
digitalWrite(6, HIGH);  
delay(1000);  
digitalWrite(3, LOW);  
digitalWrite(6, LOW);  
delay(50);  
digitalWrite(5, HIGH);  
digitalWrite(4, HIGH);  
delay(5000);  
digitalWrite(4, LOW);  
delay(1000);
```

```
digitalWrite(5, LOW);  
delay(1000);  
digitalWrite(5, LOW);
```

Подтверждение

Данная работа является результатом научного проекта AP23489632 Теоретико-практические основы комплексного совершенствования подготовки педагогов информатики на основе связи STEM-образования и машинного обучения. №-189/ГФ 24-26 от 09.09.2024. Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан.

Использованная литература:

1. Бекешев А.З., Сарсенбаев Б.О., Казагачев В.Н. Робототехника негіздері: Оқу құралы / А.З. Бекешев, Б.О. Сарсенбаев, В.Н. Казагачев.– Алматы: Эверо, 2022.– 308 б
2. [Электронды ресурс] URL: <http://arduino.ru/>
3. Жармакин Б.Қ. Цифрлық электроника элементтерін Arduino платформасында құрастыру және бағдарламалау. – Алматы, 2018. – 189 б.
4. <https://wokwi.com/>

PHILOLOGICAL SCIENCES

UDC 81'33/42

Abdullayeva Khayala Ramiyaddin

PhD in philology, Senior teacher

Azerbaijan, Mingachevir State University

<https://orcid.org/0000-0001-6956-3360>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602057>

THE ROLE OF CORPUS LINGUISTICS IN MODERN LINGUISTIC RESEARCH

Abstract

Corpus linguistics has become a central methodology in modern linguistic research, providing empirical and data-driven insights into language use. This paper discusses the theoretical foundations, methodological principles, and practical applications of corpus linguistics in contemporary studies. The relevance of the topic lies in the growing need for authentic data in linguistic inquiry, particularly in an era dominated by digital communication and globalization. The methodology of corpus linguistics involves the systematic collection, annotation, and computer-assisted analysis of large bodies of authentic texts. The paper emphasizes the role of corpus-based methods in lexicography, discourse analysis, sociolinguistics, pragmatics, and language teaching. The results of corpus-based approaches highlight the importance of frequency, collocations, concordances, and distributional patterns for understanding how language operates in real contexts. Future directions include the development of multilingual, learner-specific, and specialized corpora, which will further expand the scope and relevance of linguistic research in the digital age.

Keywords: *corpus linguistics, empirical research, discourse analysis, computational linguistics*

Introduction

The study of language has undergone significant transformations over the past few decades, particularly with the introduction of empirical and computer-assisted methods. Corpus linguistics has emerged as one of the most influential paradigms in modern linguistics, offering a methodological framework that relies on authentic data rather than intuition alone. A corpus, in its simplest sense, refers to a systematically compiled collection of real-life texts, both written and spoken, stored in electronic form and used for linguistic analysis [6, p. 165-188].

The importance of corpus linguistics stems from its ability to reveal patterns of language usage that are often hidden from traditional descriptive and theoretical approaches. By analyzing large datasets, corpus linguistics provides insights into the frequency, distribution, and collocational behavior of words and structures, thereby enabling researchers to build more accurate models of linguistic phenomena [2, p.34-56].

This paper explores corpus linguistics as a tool for modern language research. It discusses its theoretical underpinnings, methodological principles, and diverse applications, highlighting its significance in both descriptive and applied linguistics.

Theoretical Foundations of Corpus Linguistics

Corpus linguistics, as a discipline, emerged in the mid-20th century but gained prominence with the advent of powerful computing technologies in the 1980s. Earlier approaches to linguistics, particularly structuralism and generative grammar, prioritized theoretical modeling based on intuition and small data samples. In contrast, corpus linguistics emphasizes empirical observation and statistical analysis of large datasets. [5, p. 220]

The key principles of corpus linguistics include:

Corpus linguistics is based on several key principles that ensure the reliability and validity of research. One of the central principles is “*authenticity*”, which means that corpora consist of real language use rather than artificially created examples. Another important aspect is “*representativeness*”, as corpora are designed to reflect a specific language, genre, or register. Equally significant is “*systematicity*”, since data collection and annotation must follow strict methodological guidelines to maintain consistency. Finally, “*computational analysis*” plays a crucial role, as specialized software allows researchers to conduct advanced searches, generate concordances, and perform frequency analyses that reveal hidden patterns in language use. These principles distinguish corpus linguistics as both a theoretical and applied field that bridges traditional linguistics with computational methods.

Methodological Approaches

The methodology of corpus linguistics involves several interconnected stages:

Corpus Compilation: Selecting texts that represent the target language or variety (e.g., British National Corpus, COCA – Corpus of Contemporary American English). **Annotation:** Adding linguistic information such as part-of-speech tags, syntactic structures, or semantic fields.

Concordance Analysis: Identifying occurrences of words or structures within their contexts.

Collocational Analysis: Investigating which words frequently co-occur with others, revealing semantic associations.

Frequency and Distribution Studies: Quantifying language patterns to establish norms of usage.

These methods enable researchers to uncover objective evidence about how language operates across different contexts, registers, and communities.

Applications of Corpus Linguistics

Corpus linguistics has also begun to play an important role in the study of the Azerbaijani language. For instance, the creation of the *Azerbaijani National Corpus* provides [4, p. 215] linguists with authentic material for analyzing lexical frequency, grammatical structures, and semantic shifts in different registers of Azerbaijani. This resource enables researchers to compare standard Azerbaijani with dialectal varieties, offering valuable insights into language variation and change. Moreover, corpus-based studies have been applied to investigate terminology development in fields such as law, technology, and education, where the need for consistent and standardized vocabulary is especially relevant. In this respect, corpus linguistics not only contributes to global linguistic theory but also supports the modernization and codification of the Azerbaijani language. [7, p. 55-72]

Corpus linguistics has been widely applied across different domains of linguistic research. In the field of *lexicography*, modern dictionaries, such as the Oxford English Dictionary, rely heavily on corpora to provide authentic examples and accurate frequency data. *Discourse analysis* has also benefited greatly from corpus-based studies, as they enable researchers to examine political speeches, media language, and academic discourse, offering valuable insights into ideology, power, and social interaction [1, p. 101–118]. In *sociolinguistics*, corpora make it possible to investigate language variation systematically across regions, social groups, and registers. Furthermore, in language teaching and learning, corpus-based materials enrich pedagogy by giving learners access to real-life usage patterns [3, p. 77]. Finally, in the domain of *computational linguistics* and natural language processing (NLP), corpus data serves as a foundation for key applications such as machine translation, speech recognition, and AI-driven language technologies.

These applications illustrate how corpus linguistics bridges descriptive, applied, and computational fields, making it indispensable in contemporary research.

Results and Discussion

Studies have consistently shown that corpus linguistics improves the reliability and objectivity of linguistic research. Unlike intuition-based methods, corpus approaches offer reproducible and quantifiable results. For example, frequency analysis has demonstrated that certain grammatical structures (e.g., passive voice, modal verbs) occur differently across

spoken and written registers. [2, p.121-147] Corpus linguistics has also reshaped the study of pragmatics by uncovering patterns of speech acts, politeness strategies, and conversational markers in authentic discourse. Similarly, in sociolinguistics, corpora have provided empirical data for studying dialects, code-switching, and multilingual practices.

The integration of corpus linguistics with computational tools has expanded its relevance in the digital era. Large-scale corpora combined with AI-driven analysis have opened possibilities for big data linguistics, multilingual processing, and real-time language monitoring.

Conclusion

Corpus linguistics has established itself as a powerful methodological and theoretical framework in modern language research. By combining authenticity, systematicity, and computational analysis, it offers insights into language use that are both empirical and reproducible. Its applications in lexicography, discourse analysis, sociolinguistics, pedagogy, and computational linguistics highlight its interdisciplinary significance.

Future perspectives involve the development of larger, multilingual, and learner-oriented corpora that will further enrich linguistic inquiry. Moreover, the integration of corpus methods with artificial intelligence and machine learning promises to reshape not only linguistics but also related fields such as translation studies, education, and communication technologies.

Bibliography

1. Baker, P. *Using Corpora in Discourse Analysis*. London: Continuum, 2006. – 224 p.
2. Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 320 p.
3. Hunston, S. *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 240 p.
4. Huseynov, B. (2017). *The Development of the Azerbaijani National Corpus: Problems and Perspectives*. Baku: Baku State University Press. – 215 p.
5. Kennedy, G. *An Introduction to Corpus Linguistics*. London: Longman, 1998. – 416 p.
6. McEnery, T., & Hardie, A. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. – 292 p.
7. Mammadova, L. (2020). *Corpus-Based Approaches to Azerbaijani Lexicography*. *Journal of Azerbaijani Linguistics*, 8(2), pp. 55–72.

ZAMONAVIY INGLIZ ADABIYOTIDAN ISHCHILAR SINFI POETIKASI YANGI ANTIFONLAR (JAVOBLI QO'SHIQLAR)

Yangi antiffonlar (javobli qo'shiqlar) bizga she'riyatning dastlabki ildizlari — qo'shiqlar, balladalar, madhiyalar, marsiyalar, norozilik nidalari va shukrona duolar shaklida boshlanganini hamda aynan shu sohalarida yuksalganini eslatadi.

Mazkur son (maqola to'plami) orqali she'riyatning xalqona va hunarmandona manbalarini chuqurroq anglash, Viktoriya davri adabiy hayotining yo'qolib ketgan xilma-xilligini qayta tiklash va adabiy "kanon" (ruxsat etilgan adabiyot doirasi) chegaralarini biroz kengaytirish maqsad qilingan.

Shu maqsadda ushbu to'plam mualliflari she'riyatning turli shakllarini — qo'shiqlar, dostonlar, marosim qo'shiqlari, xalq varaqalari (broad-sides), gazeta she'rlari, she'riy matnlarda ishlatilgan dialekt va mintaqaviy tillarni, shuningdek, ishchi sinf mualliflari tomonidan obuna asosida yoki xayriya uchun nashr etilgan, ba'zan esa noshirlar tomonidan o'rta va ishchi sinf o'quvchilari uchun bosilgan asarlarni — keng qamrovda tahlil qilganlar.

E. P. Tompson o'zining mashhur "The Making of the English Working Class" (1963) asarida bunday she'riy asarlar orqali tarixan shakllanib borayotgan sanoat davridagi sinfiy ong ifodalanganini ta'kidlagan.

Biroq keyingi tadqiqotchilar, masalan, Patrik Joys (Visions of the People, 1991), Tompsonning bu fikriga ehtiyotkorlik bilan yondashib, sinfiy ongni u aytgan tarzda va ketma-ketlikda aniqlash mushkulligini, aslida bu jarayon ko'proq tarqoq, siyosatdan nisbatan uzoqroq bo'lgan ijtimoiy munosabatlar va motivatsiyalar tizimida aks etganini qayd etadilar.

Mazkur to'plam doirasida "Britaniya ishchi sinfi" tushunchasiga oddiy ta'rif sifatida, 1870 va 1872-yillardagi Ta'lim to'g'risidagi qonunlardan avval formal ta'limdan deyarli bebahra bo'lgan aholining katta qismini kiritish mumkin.

Shunday sharoitda o'qimagan yoki farzandlarini o'qita olmagan shoirlar tabiiy ravishda ishchi sinf vakillari sanalgan. Ularning ijodi — shotland (Scots), dorik, shotland-gal, lankaşir dialektlaridagi yoki standart ingliz tilidagi she'rlar — dramatik kuch, fikriy murakkablik va betakror go'zallik bilan ajralib turgan.

O'sha davrda o'rta sinf muharrirlari va homiylari bunday asarlarning xalq og'zaki ijodiga yaqin qirralarini, hazil-mutoyiba, satira, individual ilhom va ommaviy norozilik motivlarini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Biroq, shunga qaramay, ba'zan o'rta sinf yozuvchilari ham "proletar" taqdirini boshdan kechirgan, sinflar o'rtasidagi adabiy chegaralar esa tobora o'zgaruvchan bo'lib borgan.

Masalan, ishchi sinf vakillaridan chiqqan "broad-sheet ballad" yozuvchilari xalq orasida mashhur asarlar yaratgan bo'lsalar, o'rta sinf noshirlari ham Tomas Xudning "Song of the Shirt" (Ko'ylak qo'shig'i) kabi mashhur asarlarni qayta nashr etganlar. Shu bilan birga,

boy ham, kambag'al ham, o'rta sinf vakillari ham aristokrat ayollar, masalan, Leydi Kerolin Neyrn tomonidan tahrir qilingan xalq balladalarini birdek o'qiganlar.

Ta'limparvar o'rta sinf jurnal muharrirlari — Uilyam va Meri Xouitt, W. J. Foks — ishchi sinf shoirlarining ko'plab she'rlarini chop etganlar. Xuddi shunday faoliyatni ishchi sinf muharrirlari Tomas Kuper, Jon Bedford Leno va yagona ayol vakila — Eliza Kuk ham olib borganlar.

Yuqori o'rta sinf homiylari va antologiya tuzuvchilari — Jorj Gilfillan, D. E. Edvards — ishchi sinf she'riyatining qimmatbaho nashrlarini tayyorlagan bo'lsalar, ishchi sinf kelib chiqishiga ega bo'lgan Jon Kassell, Ben Brayerli kabi muharrirlar ham bunday an'anani davom ettirib, o'z sinfiy ildizlarini unutmadilar.

XIX asr Angliya ishchi sinfi she'riyati: mazmun va poetik ko'lam. Umuman olganda, bu davr ishchi sinfi she'riyati diniy, diniy tanqidiy, ilhomlantiruvchi, ma'rifiy, kulgili, tafakkurga chorlovchi va o'zini tahlil etuvchi ruhdagi asarlarni o'z ichiga olgan. Bu janr turli shakllarda — an'anaviy balladalar, shahar varaqalari (broad-sides), mintaqaviy satiralar va siyosiy norozilik she'rlari ko'rinishida namoyon bo'lgan.

Ko'plab ishchi sinf shoirlari XVIII asr pastoral an'analariga — Kovper, Fergyuson, Grey yoki Krabb ijodiga tayanib, britan xalq qo'shiqlari va balladalaridagi milliy ruhdan ilhom olganlar. Boshqa bir guruh shoirlar esa Byornz, Bayron, Shelli va erta Vordsvort romantizmidagi islohotparvar g'oyalar ta'sirida tenglik, adolat va mustamlakachilikka qarshi insoniy qarashlarni ilgari surganlar.

Bu islohotparvar va tenglikni kuylovchi oqimlar XIX asr ishchi sinfi she'riyatining shakllanishiga kuchli turtki bo'ldi, biroq aynan shu yo'nalish keyinchalik uni XX asr akademik adabiy dididan uzoqlashtirdi. Chunki yangi davr tanqidiy yo'nalishlari — "san'at san'at uchun" g'oyasi, simbolizm, imajizm, modernizm, strukturalizm, dekonstruksiya va postmodernizm — ishchi sinf she'riyati mohiyatidan ancha yiroq edi. Natijada, xalq she'riyatining qayta kashf etilishi va tahlili tobora tarixiy izlanishlarga aylanib, "ommaviy"dan ko'ra "akademik" tus oldi.

Shuningdek, XIX asr oxiriga kelib ishchi sinf she'riyatining mustaqil korpusini aniqlash qiyinlashdi. Bu holat "xalq" madaniyatining boshqa shakllarga — musiqa sahnasi (music hall), badiiy nasr va keyinchalik kinoga — singib borish jarayonini aks ettiradi. Bu esa, bir tomondan, xalq ijodining torayish jarayoni bo'lsa, ikkinchi tomondan, ta'lim va adabiyot sohalarida imkoniyatlarning kengayib borishining ironik natijasi edi.

Shu bois XIX asr ishchi sinfi she'riyatini o'rganayotgan zamonaviy o'quvchi shuni yodda tutmog'i kerakki, bizgacha yetib kelgan asarlar to'liq manzaraning faqat kichik va tarafkash namunalaridir. Britaniya sinf tizimi qat'iy va keskin edi; chop etilgan ishchi sinf shoirlarining o'z tajribalari shuni ko'rsatadiki, ko'plab mehnatkashlar, ayniqsa savodsizlar, adabiyot maydonidan chetda qolganlar.

O'rta sinf muharrirlarining tanlovlari ko'p jihatdan ularning shaxsiy qarashlariga, "kamtar" mualliflar uchun mos mavzu haqidagi tasavvurlariga, shuningdek, o'quvchilar bozori talablariga bog'liq bo'lgan. Ayniqsa, ayol shoirlar ijodida muharrirlar ko'pincha ularning eng "yumshoq" va "odobsiz emas" deb topilgan she'rlarini tanlab, kuchli fikr va norozilikni ifodalovchi asarlarini e'tibordan chetda qoldirishgan.

Shu holatni inobatga olgan holda, bugun bizgacha saqlanib qolgan ishchi sinf she'riyatining har bir namunasi katta qadriyat sifatida qabul qilinadi. Bu meros o'sha davr adabiyotiga sodiq bo'lgan muharrir va homiylarning fidokorona mehnati tufayli saqlanib qoldi. Uilyam va Meri Xouitt, Jon Kassell, Aleksandr Kempbell, Jorj Gilfillan, V. J. Linton, Ernest Jons, Eliza Kuk, Ben Brayerli kabi ijodkorlar o'z sinfiy ildizlarini unutmagan holda, ishchi sinf shoirlariga sahifa ochdilar. Har bir kambag'al shoirning orqasida kamida bitta mehribon muharrir yoki homiy turgan — bu kamdankam bo'lsa-da, bebaho hodisa edi.

Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, XIX asr ishchi sinfi she'riyati o'zida norozilik, islohotparvar siyosiy g'oyalar, shaxsiy o'zini anglash va axloqiy tafakkurni murakkab, ammo jozibali tarzda uyg'unlashtirgan. Ularning asarlarida mavzu tanlovi ko'pincha an'anaviy diniy e'tiqodga yoki o'z-o'zini o'qitish asosidagi klassik bilimga murojaat etgan bo'lsa-da, ularning tasavvur olami "elita" madaniyati bilan ziddiyatda bo'lgan. Ularning og'zaki, musiqiy va hissiy ildizlari murakkab badiiy bezak yoki noaniq ramzlardan emas, balki xalqona ifodadan kuch olgan.

Oldingi ilmiy tadqiqotlar. Ishchi sinf adabiyotiga oid ilk umumlashtiruvchi to'plamlardan biri Y. V. Kovalyovning "An Anthology of Chartist Writing" (Moskva, 1956) asari bo'lib, uning ruscha kirish so'zi 1958 yilda Victorian Studies jurnalida inglizcha nashr qilingan. Keyingi yirik to'plamlar orasida Lui Jeymsning "English Popular Literature 1819–51" (1976), Brayan Xollingvortning "Songs of the People: Lancashire Dialect Poetry of the Industrial Revolution" (1977) va Piter Sheknerning "An Anthology of Chartist Poetry: Poetry of the British Working Class, 1830s–1850s" (1989) asarlari muhim o'rin tutadi.

Shotlandiya ishchi sinfi she'riyatiga bag'ishlangan muhim manbalar esa Tom Leonardning "Radical Renfrew" (1990) va Ketrin Kerriganning "An Anthology of Scottish Women Poets" (1991) to'plamlarida mujassam.

Martha Vicinus o'zining "The Industrial Muse: A Study of Nineteenth-Century British Working-Class Literature" (1974) nomli tadqiqotida ushbu mavzuga bag'ishlangan ilk zamonaviy tanqidiy tahlilni yaratdi. U ko'cha balladalari, konchilar adabiyoti, Chartist harakati she'riyati, o'z-o'zidan o'qigan shoirlar,

shimoliy dialekt adabiyoti va musiqa sahnasi ijodiga bag'ishlangan boblarni o'z ichiga olgan.

F. M. Ashraft "Introduction to Working-Class Literature in Great Britain" (1978) asarining birinchi jildida (poeziyaga bag'ishlangan) ishchi sinf adabiyotining muqobil kanonini yoritgan, Brayan Meydment esa "The Poorhouse Fugitives: Self-taught Poets and Poetry in Victorian Britain" (1987) kitobida o'z-o'zidan o'qigan shoirlarning ijodini tizimli ravishda tahlil qilgan.

Keyingi yillarda bu yo'nalishda Patrik Joys (Visions of the People, 1991), Ulrike Shvab (The Poetry of the Chartist Movement, 1993), Syuzan Zlotnik (Women, Writing, and the Industrial Revolution, 1998), Enn Janovits (Lyric and Labour in the Romantic Tradition, 1998) va Jeyms Xepbern (A Book of Scattered Leaves, 2000) kabi olimlar tomonidan yozilgan asarlar ishchi sinf she'riyatining tarixiy, siyosiy va madaniy o'ziga xosligini chuqur ochib bergan.

Hozirgi to'plam haqida. Ushbu maxsus to'plamdagi maqolalar uchta asosiy yo'nalishga bo'lingan bo'lib, birinchi yo'nalish "Chartizm poetikasi" deb ataladi. Mike Sandersning "Chartist she'riyatida poetik agentlik: Metonimiya va metafora (1838–1852)" nomli kirish maqolasida chartist shoirlar ijodining siyosiy maqsadlar bilan uyg'un holda rivojlanishi tahlil qilinadi. U chartistlar orasida "xalq" tushunchasining asta-sekin murakkablashib borishini ko'rsatadi: dastlab ular xalq kuchini tabiiy va to'xtatib bo'lmaydigan kuch sifatida tasvirlagan bo'lsalar, 1842 yildan keyingi davrda insoniy munosabatlar va siyosiy ongning murakkab timsollarini yaratishga o'tishgan. Ernest Jonesning "The Song of the Low" asari haqida Sanders shunday deydi: u xalq harakati so'nib borayotgan bir paytda ham sinfiy tahlilni she'riy va siyosiy jihatdan kuchli ifodalagan.

Kelly Maysning "Jannatda qullar, do'zaxda ishchilar: Chartist shoirlarning (qora) qullar bilan ambivalent identifikatsiyasi" nomli maqolasida qullikka oid timsollar ingliz ishchilarining "mehnat qulligi"ni ifodalash uchun ishlatilganini ta'kidlaydi. U Ernest Jonesning keyinchalik qora tanilarning ozodligi yo'lida qilgan chiqishlarini tahlil qiladi va chartizm tili va tajribasidagi xalqaro, antiimperialistik va irqchilikka qarshi qarashlar evolyutsiyasi tabiiy jarayon emas, balki mehnat sinfi tafakkurining yutug'i ekanini ko'rsatadi.

Stephanie Kuduk esa "Fitna, chartizm va epik poeziya: Tomas Kuperning The Purgatory of Suicides asarida" maqolasida bu asarni chartizm g'oyalarining she'riy ifodasi sifatida tahlil qiladi. Asarning kirish qismida Kuper sudlangan nutqini she'r shakliga soladi, unda xalqning ozodlik orzulari, "ko'pchilikning ozchilikka qulligini" tugatish g'oyalari, respublika demokratiyasi haqidagi orzular poetik shaklda ifodalanadi.

Ronald Paulning "Chartizm va imperiya: Ernest Jonesning The New World poemasida" nomli maqolasida Britaniya mustamlakachiligining Hindistondagi talafotlari va Irlandiyadagi ocharchilik bilan qiyoslanadi. U Jones asarini xalqaro proletar birdamligining she'riy ifodasi sifatida ko'rib, uni XIX asrda Yevropa imperializmiga qarshi yozilgan eng kuchli poetik asarlardan biri sifatida baholaydi.

To'planning "Ayollar va ishchi sinf poetikasi"ga bag'ishlangan bo'limida uchta muhim tadqiqot joy olgan. Ularning birida jurnal muharrirlari ayol shoirlar — "Marie", Janet Hamilton va Fanny Forrester — ijodiga ta'siri, ularning she'riy ovoz va jamoatdagi o'rnini shakllantirish jarayonidagi roli o'rganiladi. Bu tahlil XIX asr oxiriga kelib ayollar she'riyatining nashr maydoni nega qisqarib borishini ham tushuntiradi.

Solveig Robinsonning "Eliza Kukning Songs of Labor asarida chartizm poetikasi" maqolasida muallif xalq san'atiga hurmat, mehnat sha'niga ehtirom orqali demokratik Angliya haqidagi radikal qarashlarni ifodalaganini ko'rsatadi. Uningcha, Kuk erkak chartist shoirlardan ko'ra aniqroq tarzda ishchilarni jamiyat boyligining yaratuvchisi sifatida ko'rsatgan.

Judith Rosen "Fabrik qizi Ellen Johnston ijodida sinf va poetik hamjamiyat" nomli maqolasida Johnstonning dialekt, xalq qo'shiqlari va ommaviy chiqishlaridan foydalangan holda o'z sinfini ifodalaganini, uning o'quvchilari uni o'z hayotini she'riy tarzda ifoda etuvchi "xalq qahramoni" sifatida qabul qilganini ta'kidlaydi.

Larry McCauley esa "Eawr Folk: Viktoriya davrida dialekt she'riyatida til, sinf va inglizlik" maqolasida Samuel Laycockning dialekt she'rlarini o'rganadi va ularni ishchilar sinfining mustaqil ovozini yaratishga bo'lgan urinish sifatida talqin qiladi. U bunday asarlar tilning madaniy tengligi g'oyasini isbotlaganini aytadi.

Alexis Easley "Ebenezer Elliott va ishchi erkaklikni qayta qurish" maqolasida "Corn-Law Rhymer"ning erkak mehnatkashlarni mas'uliyatli fuqarolikka yetaklovchi "madaniyat"ni targ'ib etganini ko'rsatadi, biroq bu g'oyalar o'rta sinf tomonidan konservativ talqinda qabul qilinganini ham tan oladi.

Ellen O'Brien esa "Har bir osilgan odam she'r qoldiradi: Viktoriya davrida jinoyatchilar haqidagi ko'cha balladlari" maqolasida bunday asarlarni axloqiy jazoni emas, balki davlat adolati va qatl tizimiga qarshi norozilikning ifodasi sifatida ko'rsatadi.

XULOSA

Viktoriya davridagi xalq she'riyati — balladalar, broadsidelar, dialekt she'rlar va shaxsiy lirika — hozirgi kunda o'rganish va nashr qilishga arzigulik bebaho manba hisoblanadi. Ular XIX asr xalq tafakkuri, estetikasi va ijtimoiy ongining ifodasidir.

Bu shoirlarning asarlarida siyosiy va g'oyaviy motivlarni "nodavlat" yoki "nodiniy" shakllardan ajratish qiyin, chunki ular o'zlarining eng chuqur ma'naviy va axloqiy qarashlarini birdamlik, tenglik va insoniy sha'n g'oyalari bilan uyg'un holda ifoda etganlar.

Shuningdek, bu to'plamni tayyorlashda ishtirok etgan nufuzli adabiyotshunoslar — Jeffrey Cox, Brian

Hollingworth, Linda Hughes, Anne Janowitz, Teresa Mangum, Martha Vicinus va Susan Zlotnick — o'z hissalarini qo'shganlar.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

- Vicinus, M. (1974). *The Industrial Muse: A Study of Nineteenth-Century British Working-Class Literature*. London: Croom Helm.
- Kovalev, Y. V. (1956). *An Anthology of Chartist Writing*. Moscow: Progress Publishers.
- James, L. (1976). *English Popular Literature 1819–1851*. Oxford: Oxford University Press.
- Hollingworth, B. (1977). *Songs of the People: Lancashire Dialect Poetry of the Industrial Revolution*. Manchester: Manchester University Press.
- Scheckner, P. (1989). *An Anthology of Chartist Poetry: Poetry of the British Working Class, 1830s–1850s*. London: Associated University Presses.
- Leonard, T. (1990). *Radical Renfrew: Poetry from the French Revolution to the First World War*. Edinburgh: Polygon.
- Kerrigan, C. (1991). *An Anthology of Scottish Women Poets*. Edinburgh: Canongate Press.
- Maidment, B. (1987). *The Poorhouse Fugitives: Self-taught Poets and Poetry in Victorian Britain*. Manchester: Manchester University Press.
- Joyce, P. (1991). *Visions of the People: Industrial England and the Question of Class, 1848–1914*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schwab, U. (1993). *The Poetry of the Chartist Movement*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Zlotnick, S. (1998). *Women, Writing, and the Industrial Revolution*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Janowitz, A. (1998). *Lyric and Labour in the Romantic Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Randall, T. (1999). "Chartist Poetry and Song." In Ashton, O., Fyson, R., & Roberts, S. (Eds.), *The Chartist Legacy*. Woodbridge: Merlin Press.
- Hepburn, J. (2000). *A Book of Scattered Leaves: Poetry of Poverty in Broadside Ballads of Nineteenth-Century England*. Vol. 1. Lewisburg: Bucknell University Press.
- Easley, A. (2004). *Gender and Working-Class Writing in Victorian England: The Poorhouse Fugitives*. Aldershot: Ashgate.
- O'Brien, E. (2006). "Criminal Poets in Victorian Street Ballads." *Victorian Poetry*, 44(3), 317–340.
- Hodgkinson, C., & Hollingworth, B. (2001). *Scottish Working-Class and Lancashire Dialect Poetry Archive*. West Virginia University. <http://vp.engl.wvu.edu/working.html>

Salamova Aziza Sahib

Phd. senior teacher

Azerbaijan University of Languages

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602084>

KAZUO ISHIGURO'S NOVELS: ALLUSION AND REMINISCENCE

Abstract.

Kazuo Ishiguro, one of the most prominent representatives of contemporary world literature, presents fundamental themes such as memory, time, identity, and the inner contradictions of human nature with subtle psychological depth. In his novels, allusion and reminiscence serve as essential components of the artistic and aesthetic system. This article examines the functional essence and semantic role of allusion (references to other texts, historical events, and cultural contexts) and reminiscence (the artistic recollection and reinterpretation of the past) in Ishiguro's creative works.

*The main purpose of the study is to analyze how allusion and reminiscence become artistic tools for expressing the reliability of human memory, as well as the concepts of guilt and responsibility, particularly in Ishiguro's novels *The Remains of the Day*, *Never Let Me Go*, and *The Buried Giant*. The synthesis of English and Japanese cultural experiences in his writing forms an intertextual relationship that reflects the influence of both Western modernism and Eastern philosophical thought.*

The article demonstrates that through allusions, the author refers to universal moral values such as responsibility, loyalty, loss, and forgiveness, while the mechanism of reminiscence serves as a means of reconciliation with the past and self-realization of the individual. At the same time, it emphasizes how Ishiguro's "silent protagonists," through their inner monologues, reveal the selective and sometimes distorted nature of memory.

The study concludes that allusion and reminiscence in Kazuo Ishiguro's novels function not only as artistic devices but also as profound analytical models of human psychological and moral development. This characteristic unites Ishiguro's work with postmodern aesthetics and places him in a unique position within both English and world literature.

Keywords: Kazuo Ishiguro, allusion, reminiscence, memory, intertextuality, postmodernism, identity

Introduction. Among the contemporary writers distinguished by their depiction of human memory, the transience of time, and the inner contradictions of identity, Kazuo Ishiguro occupies a special place in world literature. His works stand out not only for their depth of plot and psychological insight but also for their original presentation of cultural codes, intertextual connections, and artistic forms of memory. Developed within the aesthetics of postmodernism in the late twentieth and early twenty-first centuries, Ishiguro's creative vision has become one of the leading directions in global literary thought, transcending the boundaries of English literature.

In Ishiguro's novels, allusion and reminiscence form one of the central semantic layers of his artistic structure. Allusion refers to the author's technique of evoking associations in the reader through references to other texts, historical facts, or cultural events. Reminiscence, on the other hand, represents the artistic reconstruction of the past through fragments of memory. By synthesizing these two literary devices, Ishiguro masterfully explores the reliability of memory, the notions of guilt and responsibility, and the complex psychological mechanism of moral self-awareness.

The relevance of the topic lies in the fact that, in modern literature, the preservation of memory, individual and collective identity, and the connection with the past have become globally significant issues. In the postmodern era, as the boundaries between reality and recollection increasingly blur, artistic techniques such as allusion and reminiscence have emerged as key instruments for understanding human temporal experience and moral transformation. From this perspective,

Ishiguro's creative oeuvre provides one of the most refined literary expressions of these phenomena.

The aim of this research is to study the functional essence of allusion and reminiscence in Kazuo Ishiguro's novels, to determine their place in his artistic and aesthetic system, and to reveal their role in the depiction of human moral and psychological depth.

To achieve this aim, the following objectives have been set:

- To define the theoretical foundations of allusion and reminiscence in literary studies;

- To analyze the connection between intertextuality and the artistic structure in Ishiguro's works;

- To identify the manifestations of allusion and reminiscence in the novels "The Remains of the Day", "Never Let Me Go", and "The Buried Giant";

- To explore how these literary devices express themes of memory, identity, responsibility, and reconciliation with the past;

- To evaluate Ishiguro's creative approach within the context of Western postmodernism and Eastern philosophical thought.

The scientific novelty of the study lies in the fact that allusion and reminiscence in Ishiguro's novels are analyzed not merely as artistic techniques, but as conceptual tools for understanding human psychology, moral contradictions, and the fragmented nature of memory.

The theoretical significance of the research is that Ishiguro's works provide a universal methodological framework for analyzing the interrelation between intertextuality, memory, and identity. Its practical significance is reflected in the potential application of the

findings in teaching contemporary English literature, comparative literary studies, and developing analytical methods for textual interpretation.

In conclusion, the study of Kazuo Ishiguro's novels demonstrates that allusion and reminiscence constitute not only the aesthetic but also the philosophical and psychological foundation of his artistic world. This unique synthesis distinguishes Ishiguro's oeuvre in world literature for its depth, originality, and profound humanistic content.

Theoretical Foundations of Allusion and Reminiscence in Literature

Literature serves as a profound locus for articulating human experience, cultural memory, and subjective consciousness. Each literary text is not only a product of an author's creative act, but also a node in a broader intertextual network—bridging past and present, private and collective (Kristeva, 1980). In this regard, the categories of allusion and reminiscence have emerged in literary studies as essential theoretical constructs. They function as structural devices through which texts engage with other texts, rework memory, and embed philosophical, psychological, and cultural dimensions into narrative (Barthes, 1977).

Allusion (from Latin *allusio*, “a hint, indirect reference”) is a literary device in which a text subtly invokes or gestures toward another text, historical event, myth, cultural artifact, or ideology without explicit citation (Coombs, 1984). The interpretive power of an allusion lies in its indirectness: it relies on the reader's cultural and literary awareness to “complete” meaning. Thus, allusion creates a silent dialogue between the current work and earlier or external referents, enriching the semantic depth of the text.

In literary theory, allusion is often treated as a core element of intertextuality, a concept popularized by Julia Kristeva (1980), who described each text as “a mosaic of quotations.” Roland Barthes (1975) similarly claimed that “the text is a tissue of quotations” drawn from countless cultural sources. Within this theoretical framework, allusion becomes a key means by which a literary work negotiates its relationship with cultural heritage and collective memory.

Allusions perform multiple functions in literature (Coombs, 1984):

1. Cultural and historical activation — recalling a shared cultural or historical context, situating the narrative within a larger tradition.
2. Philosophical or moral amplification — invoking sacred or canonical sources to deepen ethical or metaphysical resonance.
3. Irony and subversion — reinterpreting or questioning previous literary and ideological frameworks.
4. Semantic layering — adding multiple levels of meaning and interpretive richness to the text.

Historically, allusion has a vast pedigree, from the Homeric epics, which rework mythic archetypes, to Dante's “Divine Comedy”, imbued with biblical and classical allusions, and T. S. Eliot's “The Waste Land”, a modernist collage of mythic, religious, and literary fragments (Eliot, 1963). Through such intertextual dialogue, literature transcends temporal boundaries and

participates in a continuous process of cultural reinterpretation (Barthes, 1977).

Allusion is not merely decorative but a structural and epistemological mechanism: a strategy through which literature sustains and reshapes cultural memory (Kristeva, 1980; Coombs, 1984)

Reminiscence (from Latin *reminiscentia*, “remembrance”) refers to the artistic reconstruction of the past through memory. It differs from recollection in that reminiscence is mediated by narrative consciousness: an act of remembering shaped, filtered, and reimagined by subjectivity (Proust, 2006). The literary function of reminiscence is to transform memory into aesthetic material, linking personal past to universal meaning.

On the psychological level, reminiscence reveals the inner life of characters—their suppressed traumas, emotional absences, and mental gaps. On the philosophical level, it engages with time, guilt, and reconciliation. On the aesthetic level, it dramatizes the fragility of memory and the instability of truth in human recollection (Ray, 2021).

The challenge of reminiscence lies in the unreliability of memory: it is selective, distortive, and often reconstructive. Thus, memory in literature becomes not a transparent record but a refracted lens through which the self perceives reality. This tension between recollection and truth has been central to modernist and postmodernist literature (Charlwood, 2018).

Marcel Proust's involuntary memory—exemplified by the madeleine episode in “In Search of Lost Time”—remains a canonical model (Proust, 2006). In later literature, particularly the works of Kazuo Ishiguro, this model evolves into a narrative technique where memory functions as both revelation and concealment. Ishiguro's characters, such as Stevens in *The Remains of the Day* and Kathy in “Never Let Me Go”, reconstruct their lives through fragmented reminiscence, revealing that remembering itself is an ethical act (Ray, 2021; Charlwood, 2018).

As Ray (2021) notes, Ishiguro's fiction “replaces nostalgia with reminiscence,” emphasizing how aging and emotional loss alter the function of memory. Similarly, Charlwood (2018) argues that Ishiguro's narratives show “how reminiscence becomes an act of moral re-evaluation rather than sentimental longing.”

Interplay of Allusion and Reminiscence: Collective and Personal Memory

Although allusion and reminiscence differ in scope—one external, the other internal—they often converge in the modern and postmodern novel. Allusion evokes collective and cultural memory, while reminiscence channels personal and psychological memory (Barthes, 1977; Kristeva, 1980). Their interaction transforms literature into a network that unites cultural heritage with individual experience.

In postmodern contexts, memory is no longer an archive of facts but a dynamic interpretive space. Atamoglan explains the author's use of allusions and reminiscences as follows: “Such an approach leads to numerous interpretations of the reader, reveals not one, but several plot lines of the work, encourages to look at the known texts from a new perspective” (Atamoglan, 2020). The act of remembering becomes creative and

critical; the past is reconstructed according to present consciousness. Consequently, allusion and reminiscence emerge as epistemological tools, allowing literature to examine how culture and identity construct meaning through selective remembrance (Charlwood, 2018; Ray, 2021).

Ultimately, both devices expose the instability of truth and the malleability of the past. For a writer like Kazuo Ishiguro—whose aesthetic system revolves around memory, identity, and morality—mastery of allusion and reminiscence is not merely stylistic but philosophical, shaping the very ontology of his fiction (Ray, 2021).

The Artistic Function of Allusion in Kazuo Ishiguro's Novels

Kazuo Ishiguro stands as one of the most remarkable contemporary writers whose works explore the fragility of memory, the instability of identity, and the weight of moral responsibility. In Ishiguro's fiction, allusion is not merely an ornamental device but a structural and philosophical mechanism that deepens the moral and emotional dimensions of his narratives. By synthesizing Western modernist traditions with Eastern aesthetic subtlety, Ishiguro constructs a multilayered literary universe in which memory, guilt, and conscience intersect. In this regard, allusion functions as both a reflection of cultural memory and an instrument for revealing the inner psychological world of his characters (Charlwood, 2018).

Allusion in Ishiguro's novels creates semantic density and expands the interpretive scope of the text. Rather than employing direct quotations, the author constructs meaning through indirect references and symbolic cues, allowing readers to infer multiple layers of significance. In "The Remains of the Day" (Ishiguro, 1989), the moral and social landscape of twentieth-century England is reconstructed through subtle references to Shakespearean ideals of "duty" and "honour," as well as to the ethics of Victorian gentlemanly conduct. The protagonist, Stevens, views life as a kind of theatrical performance—a metaphorical stage that echoes Shakespearean dramaturgy. Yet Ishiguro inverts this cultural allusion with irony: Stevens's loyalty to his employer, once seen as virtue, becomes a metaphor for moral blindness and emotional paralysis. Through this reinterpretation, Ishiguro transforms allusion into an ethical critique of devotion and repression (Charlwood, 2018).

In "Never Let Me Go" (Ishiguro, 2005), allusion operates on a postmodern level. The world of cloned individuals living within the artificial confines of "Hailsham" functions as a symbolic laboratory of human control and existential despair. Ishiguro's narrative evokes echoes of Mary Shelley's "Frankenstein", George Orwell's "1984", and Aldous Huxley's "Brave New World", intertwining dystopian motifs with philosophical inquiry. These intertextual connections transform the novel into a moral allegory on the boundaries of humanity and the ethics of scientific progress (Ray, 2021). The very name "Hailsham"—a combination of "hail" (to salute) and "sham" (falsehood)—contains a linguistic allusion that exposes the deceptive nature of

the institution and the illusion of human dignity within an artificial world.

In "The Buried Giant" (Ishiguro, 2015), allusion attains a broader philosophical and historical dimension. Drawing upon Arthurian legend, Celtic mythology, and Biblical motifs of guilt and forgiveness, the novel portrays a society shrouded in a mist of collective forgetfulness. The recurring image of the mist serves as an allusive metaphor for historical amnesia and moral evasion. This narrative recalls classical myths in which forgetting functions as both mercy and punishment, while simultaneously alluding to modern historical traumas such as post-war denial and the silencing of collective guilt (Ray, 2021). Ishiguro uses allusion to question the ethical price of peace achieved through oblivion, inviting readers to reflect on whether forgetting is a form of healing or complicity.

Allusion in Ishiguro's fiction also operates as a psychological mode of expression. His characters, often restrained and emotionally repressed, speak through the language of implication and suggestion. Their unspoken references become symbolic of their inner conflicts. In "The Remains of the Day", Stevens's notion of being a "faithful servant" subtly alludes to the Biblical archetype of obedience; however, Ishiguro subverts the spiritual ideal, turning faithfulness into self-deception and moral paralysis. This reversal transforms an archetypal allusion into a psychological metaphor for alienation and guilt (Charlwood, 2018).

Thus, Ishiguro's allusive system functions simultaneously on cultural, psychological, and ethical planes. His intertextual network connects literary heritage with the moral crises of modern humanity. Through allusion, Ishiguro compels readers to engage intellectually with Western cultural codes while reconsidering universal values such as duty, freedom, and responsibility. His art transforms inherited symbols into new moral questions, situating his novels within a tradition that bridges collective memory and personal conscience. Allusion, therefore, becomes not a mere literary ornament but a philosophical mechanism through which Ishiguro maps the spiritual geography of human existence (Ray, 2021).

Reminiscence and the Artistic Reconstruction of Memory

In Kazuo Ishiguro's creative universe, reminiscence and memory stand at the very core of his artistic and philosophical worldview. Each of his novels functions as a kind of laboratory of memory, where the past is not simply recalled but reconstructed, reinterpreted, and reshaped through the prism of consciousness. For Ishiguro, memory is not a static repository of facts preserved in time; it is a dynamic and transformative process that defines human identity, emotional depth, and moral awareness (Charlwood, 2018).

Reminiscence in Ishiguro's fiction operates on two interconnected levels. On a psychological level, it reflects the individual's attempt to come to terms with the past—the selective, often distorted nature of memory and the mind's tendency to reconfigure events for emotional survival. On a philosophical level, it explores how memory shapes the ethical foundations of human existence and the search for self-understanding.

Ishiguro portrays memory as both a personal and collective phenomenon, illustrating how remembering becomes a moral act and forgetting a form of avoidance (Ray, 2021).

In “The Remains of the Day” (Ishiguro, 1989), reminiscence forms the narrative framework of Stevens’s interior monologue. As he revisits his past, Stevens does not simply remember events—he rewrites them. His recollections are fragmented and contradictory; he idealizes certain moments while repressing others to protect himself from regret and guilt. Ishiguro thus reveals the selective and reconstructive nature of memory, showing how individuals reshape their own histories to preserve emotional stability (Charlwood, 2018). The act of remembering becomes, for Stevens, both a confrontation with guilt and a means of self-deception. In this respect, Ishiguro transforms Marcel Proust’s notion of involuntary memory into an ethical inquiry: remembrance becomes an act of moral reckoning rather than sentimental nostalgia (Proust, 2006).

In “Never Let Me Go” (Ishiguro, 2005), reminiscence takes on an emotional and existential dimension. Kathy’s recollections of her youth at Hailsham are her only way of affirming her humanity within a dehumanized system. Memory becomes both comfort and pain—a fragile structure that holds her sense of identity together. Ishiguro’s treatment of memory here exposes the paradox of human consciousness: the same memories that preserve identity also remind the characters of their inevitable loss and mortality (Ray, 2021). In this novel, reminiscence functions as a metaphor for the human condition itself—our endless attempt to reclaim meaning from impermanence.

In “The Buried Giant” (Ishiguro, 2015), memory extends beyond the individual and becomes a collective and ethical phenomenon. The pervasive “mist” that causes amnesia among the inhabitants is a symbolic embodiment of cultural forgetfulness. Forgetting, here, appears to offer peace, yet it conceals historical violence and moral responsibility. Ishiguro uses the motif of the mist as an allegory for the politics of memory and forgetting: societies often silence their traumatic pasts in pursuit of false harmony (Charlwood, 2018). The tension between remembering and forgetting becomes a central moral dilemma—whether truth, no matter how painful, is preferable to peace built on denial.

Across Ishiguro’s oeuvre, reminiscence emerges as a process of moral and psychological transformation. His protagonists are not simply recalling the past; they are confronting their conscience, seeking redemption through remembrance. Memory, in his fiction, is both fragile and resilient—capable of distortion yet indispensable to identity. It serves as the moral backbone of human experience, the bridge between guilt and forgiveness, truth and illusion. Here is a reminiscence, as Atamoglan writes: “...is giving its place to the meaning of association” (Atamoglan, 2015). Ishiguro thus turns memory into an aesthetic and philosophical principle that defines the modern human condition: unstable, reflective, and perpetually shaped by the tension between what is remembered and what is forgotten (Ray, 2021).

In conclusion, reminiscence in Kazuo Ishiguro’s novels is not merely a narrative technique but a philosophical construct that unites ethics, psychology, and aesthetics. Through the artistic reconstruction of memory, Ishiguro portrays the act of remembering as both a burden and a liberation—a confrontation with the past that ultimately defines what it means to be human.

Intertextuality and the Philosophical–Aesthetic Context in Kazuo Ishiguro’s Works

To fully understand Kazuo Ishiguro’s artistic system, it is essential to examine the intertextual and philosophical–aesthetic dimensions that underpin his novels. Ishiguro’s fiction unites Western and Eastern cultural paradigms, combining the ethical and emotional sensibilities of both traditions into a universal humanistic framework. His works engage in a subtle dialogue with classical and modern literature, drawing upon the moral philosophy of responsibility, the psychology of memory, and the aesthetics of silence. In this regard, Ishiguro’s use of intertextuality extends beyond simple literary reference; it becomes an instrument for expressing the ethical and existential dilemmas of the modern individual (Ray, 2021).

Ishiguro’s conception of intertextuality goes beyond explicit citation—it involves the reworking of moral and aesthetic experiences inherited from various epochs and cultural systems. His prose embodies the Japanese aesthetic principle of “subtle emotion” (*mono no aware*) while maintaining the introspective psychological realism of Western modernism. The result is a form of writing characterized by restraint, understatement, and emotional precision—a synthesis that bridges the spiritual sensibilities of East and West (Charlwood, 2018).

In “The Remains of the Day” (Ishiguro, 1989), intertextuality operates through both literary and philosophical dialogue. The moral desolation of Stevens mirrors T. S. Eliot’s vision of spiritual barrenness in *The Waste Land*, while his obsession with duty and dignity resonates with Albert Camus’s philosophy of the absurd, in which meaning arises through acceptance of moral responsibility despite existential futility (Eliot, 1963; Camus, 1955). Ishiguro fuses these references into a moral parable that questions the boundaries between loyalty and blindness, faithfulness and complicity. His dialogue with Eliot’s poetic modernism transforms the motif of “waste” into a symbol of emotional repression and ethical paralysis.

In “Never Let Me Go” (Ishiguro, 2005), intertextuality becomes a philosophical inquiry into the relationship between humanity and technology. The novel enters into conversation with Aldous Huxley’s “*Brave New World*” and George Orwell’s “1984”, yet Ishiguro departs from their political critique to focus instead on emotional consciousness. By presenting cloning and memory as metaphors for existential alienation, Ishiguro asks a distinctly postmodern question: If memory and emotion can be manufactured, what remains of authentic humanity? (Ray, 2021). This idea reflects the central anxiety of late modern philosophy—the instability of identity in a technologized world.

In “The Buried Giant” (Ishiguro, 2015), intertextuality attains a broader metaphysical dimension. The novel draws upon Arthurian legend, Celtic mythology, and Biblical parables, but Ishiguro reinterprets them through an ethical and existential lens. The pervasive mist symbolizes the interplay of memory and oblivion, alluding simultaneously to Plato’s theory of recollection and the Buddhist concept of liberation through forgetting (Charlwood, 2018). By juxtaposing these traditions, Ishiguro invites readers to contemplate the paradox of truth and peace: must humanity forget in order to heal, or is remembrance the only path to justice?

Linguistically, Ishiguro’s prose reflects this intertextual synthesis. His restrained diction, fragmented dialogue, and meditative silences reveal an aesthetic continuity between the Japanese “wabi-sabi” tradition and the Western stream-of-consciousness technique. This stylistic harmony creates a form that is neither purely Eastern nor Western but instead global in sensibility—a new literary language of moral introspection and emotional subtlety (Ray, 2021).

Through such intertextual layering, Ishiguro transcends national and temporal boundaries. Plato, Shakespeare, Eliot, Camus, Huxley, and even Buddhist thought converge within a single moral conversation in his novels. This synthesis reflects Ishiguro’s conviction that human responsibility, memory, and conscience remain constant across all cultures. His intertextuality, therefore, is not merely literary—it is philosophical and ethical, serving as a bridge between art, morality, and existence. Ishiguro’s ultimate aesthetic goal is to lead readers beyond narrative into contemplation—to explore the essence of human identity through the dialectic of memory, guilt, and forgiveness.

Conclusion

Kazuo Ishiguro’s creative legacy occupies a distinctive place in modern world literature as one of the most profound explorations of memory, identity, and moral responsibility. His novels transcend traditional narrative boundaries, forming a unified philosophical and aesthetic system that examines the moral and emotional dimensions of human existence. Within this system, allusion, reminiscence, and intertextuality emerge not merely as stylistic techniques but as deeply interrelated artistic principles that define the moral and psychological framework of his fiction.

Allusion in Ishiguro’s works serves as a bridge between history, culture, and personal experience. Through subtle references to both Western and Eastern traditions, Ishiguro constructs a multilayered universe in which cultural memory becomes a vehicle for ethical reflection. In *The Remains of the Day*, the motif of duty and honor is transformed into a meditation on conscience and emotional repression; in “Never Let Me Go”, the allusions to dystopian and philosophical traditions expose the fragility of humanity in a mechanized world; and in *The Buried Giant*, mythological and biblical echoes illuminate the moral weight of forgetting. Across his oeuvre, allusion evolves into a philosophical tool through which universal questions about guilt, truth, and moral choice are explored.

Reminiscence constitutes the emotional and structural foundation of Ishiguro’s art. His novels portray

memory not as passive recollection but as an active, often painful process of reconstruction. The act of remembering becomes a confrontation with guilt, a means of rediscovering lost integrity, and, ultimately, a path toward self-understanding. Ishiguro’s characters live within the tension between remembering and forgetting, illustrating the paradox that memory can both preserve and destroy. In his vision, memory is inseparable from identity—without it, moral awareness and personal authenticity collapse.

Intertextuality, in Ishiguro’s literary universe, transcends simple reference to other texts. It represents a philosophical dialogue among civilizations, traditions, and epochs. The echoes of Shakespeare, Eliot, Camus, Huxley, and Buddhist thought converge within his prose to form a global moral discourse. Through this synthesis, Ishiguro demonstrates that the moral essence of humanity—the struggle between duty and freedom, truth and illusion, remembrance and silence—remains constant across time and culture. His intertextual system thus becomes a form of universal human dialogue that unites ethical thought and artistic creation.

Across his novels, Ishiguro presents the human condition as an unending dialogue between conscience and oblivion. His subdued tone, emotional restraint, and reflective silences transform the act of narration into an introspective form of meditation. Combining Japanese minimalism with Western modernist depth, he develops a unique aesthetic language that speaks to readers across cultures.

Ultimately, Kazuo Ishiguro’s art can be seen as a moral and aesthetic reconstruction of human existence. Through the interplay of memory and forgetting, truth and denial, East and West, he maps the fragile inner landscape of modern humanity. His works remind us that forgetting may offer peace, but only memory gives meaning; silence may conceal guilt, but remembrance restores the soul. In Ishiguro’s literary world, the act of remembering is both a burden and a redemption—a way to rediscover what it truly means to be human.

References

1. Atamoglan, A. Y. (2020). Fictionality in A Postmodern Novels (Based on the Creativity of Jasper Fforde). *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*, 28(7). https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30122020/729
2. Atamoglan, A. Y. (2015). Intermediality of 20th century in Azerbaijani literature as an impact of Western literary sophistication (within parallels of literary activity of Afaq Masud and William Somerset Maugham). *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(3-4), 121-123.
3. Barthes, R. (1975). *The pleasure of the text* (R. Miller, Trans.). Hill and Wang. (Original work published 1973)
4. Barthes, R. (1977). *Image, music, text* (S. Heath, Trans.). Hill and Wang.
5. Camus, A. (1955). *The myth of Sisyphus* (J. O’Brien, Trans.). Alfred A. Knopf. (Original work published 1942)
6. Charlwood, C. (2018). Stop ... and remember: Memory and ageing in Kazuo Ishiguro’s novels. *American, British and Canadian Studies*, 30(1), 117–

137. <https://doi.org/10.2478/abcsj-2018-0018>

7. Coombs, J. H. (1984). Allusion defined and explained. *Poetics*, 13(6), 475–488. [https://doi.org/10.1016/0304-422X\(84\)90019-6](https://doi.org/10.1016/0304-422X(84)90019-6)

8. Eliot, T. S. (1963). *The waste land and other poems*. Faber & Faber.

9. Ishiguro, K. (1989). *The remains of the day*. Faber and Faber.

10. Ishiguro, K. (2005). *Never let me go*. Alfred A. Knopf.

11. Ishiguro, K. (2015). *The buried giant*. Alfred A. Knopf.

12. Kristeva, J. (1980). *Desire in language: A semiotic approach to literature and art* (L. S. Roudiez, Ed.; T. Gora, A. Jardine, & L. S. Roudiez, Trans.). Columbia University Press.

13. Proust, M. (2006). *In search of lost time* (C. K. Scott Moncrieff & T. Kilmartin, Trans.). Modern Library.

14. Ray, K. S. (2021). Memory and Kazuo Ishiguro's novels. *The Literary Herald*, 7(2), 12–23. <https://tlhjournal.com/uploads/products/38.kasturi-sinha-ray-article1.pdf>

ECONOMIC SCIENCES

УДК: 658:005.7

Гарбар В.А.

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602124>

ЕТАПИ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Harbar V

Vinnytsia Institute of Trade and Economics SUTE

STAGES OF ANALYSIS AND ASSESSMENT OF BUSINESS PROCESS MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE

Анотація

У статті визначено етапи аналізу та оцінки управління бізнес-процесами підприємства. З'ясовано основні цілі документування та моделювання бізнес-процесів. Охарактеризовано стандарти та нотації, які використовуються для моделювання бізнес-процесів. Розглянуто інструменти та методи оптимізації бізнес-процесів підприємства. Обґрунтовано необхідність використання різних підходів для безперервного вдосконалення бізнес-процесів. Встановлено, що системний підхід до аналізу та оцінки бізнес-процесів є ключовим фактором для підвищення ефективності, оптимізації ресурсів та досягнення стратегічних цілей підприємства.

Abstract

The article defines the stages of analysis and assessment of enterprise business process management. The main goals of business process documentation and modeling are clarified. The standards and notations used for business process modeling are characterized. The tools and methods for optimizing enterprise business processes are considered. The need to use different approaches for continuous improvement of business processes is substantiated. It is established that a systematic approach to the analysis and assessment of business processes is a key factor for increasing efficiency, optimizing resources, and achieving strategic goals of the enterprise.

Ключові слова: бізнес-процес, управління бізнес-процесами, ідентифікація бізнес-процесів, моделювання, процесний підхід.

Keywords: business process, business process management, business process identification, modeling, process approach.

Управління бізнес-процесами (Business Process Management, BPM) є критично важливим елементом забезпечення ефективності та конкурентоспроможності сучасного підприємства. В умовах динамічного ринкового середовища, компанії, які прагнуть до стабільного розвитку та масштабування, повинні не лише впроваджувати новітні технології, але й систематично працювати над оптимізацією своєї внутрішньої діяльності.

Аналіз та оцінка управління бізнес-процесами дозволяють виявити «вузькі місця», дублювання функцій, надлишкові витрати часу та ресурсів. Цей комплексний підхід спрямований на забезпечення прозорості операційної діяльності, підвищення її контрольованості та адаптивності до змін зовнішнього середовища.

Проблему аналізу та оцінки управління бізнес-процесами досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Серед ключових зарубіжних вчених, які розробили основоположні концепції та методики, слід виділити М. Хаммера та Дж. Чампі, які вважаються засновниками концепції реінжинірингу бізнес-процесів (BPR), їхня праця «Реінжиніринг корпорації» (Reengineering the Corporation) стала класичною роботою, що заклала основу процесного підходу в управлінні [8].

Д. Харрінгтон відомий своїми роботами з покращення та управління бізнес-процесами, зокрема методологіями безперервного вдосконалення [9]. М. Портер розробив концепцію ланцюга створення цінності, яка є фундаментальною для ідентифікації та аналізу ключових бізнес-процесів підприємства [4]. Р. Чанг, Е. Ніколас, Дж. Роберт зробили внесок у розробку практичних інструментів та методів оцінки ефективності бізнес-процесів [7].

В Україні проблеми аналізу та оцінки управління бізнес-процесами також активно досліджуються. Л. Федулова досліджувала різні аспекти застосування концепції процесного підходу в управлінні вітчизняними підприємствами [5]. А. Череп, К. Потопа, О. Ткаченко займалися питаннями удосконалення бізнес-процесів на основі застосування технологій реінжинірингу, зокрема на підприємствах харчової промисловості [6]. Н. Андрущенко розглядала проблеми впровадження процесного підходу до управління підприємством [1]. Р. Мірошник та М. Дереворіз досліджують особливості аналізу бізнес-процесів підприємства, включаючи оптимізацію використання інструментів та автоматизацію процесів [3].

Ці та інші вчені розробили теоретичну базу та практичні рекомендації, які лягли в основу сучасних методик проведення аналізу та оцінки управління бізнес-процесами підприємств.

Метою дослідження є узагальнення методів та підходів до управління бізнес-процесами, виділення етапів аналізу та оцінки їх ефективності, а також розробка рекомендацій для оптимізації та впровадження системи управління бізнес-процесами на підприємстві.

Бізнес-процеси можна трактувати як дії, що спрямовані на досягнення визначених цілей і максимального результату, вираженого у зростанні рентабельності інвестованого капіталу, за збереження рівня ліквідності та досягнення цілей виробництва і збуту з урахуванням соціальних завдань.

За стандартами ISO 9001 бізнес-процеси – це стійка, цілеспрямована сукупність взаємозалежних і взаємодіючих видів діяльності, яка за визначеною технологією трансформує вхід у вихід [2].

При здійсненні управління бізнес-операціями важливо здійснювати оцінку та аналіз бізнес-операцій. Даний процес здійснюється у декілька етапів.

Основні етапи аналізу та оцінки управління бізнес-процесами підприємства включають системний підхід, спрямований на ідентифікацію, документування, аналіз, вдосконалення та моніторинг процесів для досягнення стратегічних цілей організації.

Розглянемо основні етапи аналізу та оцінки управління бізнес-процесами підприємства:

1 етап – ідентифікація та визначення бізнес-процесів. Ідентифікація та визначення бізнес-процесів є ключовими процедурами впровадження процесного підходу до управління підприємством. Ці етапи спрямовані на створення цілісної картини діяльності підприємства, де робота розглядається не як набір функцій окремих підрозділів, а як сукупність взаємопов'язаних процесів, орієнтованих на кінцевий результат (продукт або послугу), що має цінність для споживача.

На цьому етапі визначаються всі існуючі бізнес-процеси підприємства, їхні межі, входи, виходи, постачальники, клієнти та власники процесів. Процеси класифікуються на основні (прямо створюють цінність для клієнта, наприклад, виробництво, збут), допоміжні (забезпечують основні, наприклад, управління персоналом, закупівлі) та процеси управління (планування, контроль, регулювання).

Визначення (або моделювання) бізнес-процесів – це детальний, формалізований опис послідовності дій, правил, учасників та ресурсів для кожного ідентифікованого процесу з метою забезпечити чітке розуміння того, як виконується робота, виявити вузькі місця, дублювання функцій, невизначеність та можливості для вдосконалення. Кінцевим результатом ідентифікації та визначення бізнес-процесів є створення прозорої, зрозумілої та керованої системи діяльності підприємства, що дозволяє більш ефективно досягати стратегічних цілей.

2 етап – документування та моделювання (опис) бізнес-процесів. Документування та моделювання бізнес-процесів – це процес формального опису послідовності дій, що призводять до створення цільового результату та допомагає підвищити ефективність, покращити контроль, виявити можливості для оптимізації та створити стандартизовану візуальну модель процесу за допомогою спеціальних нотацій, як-от BPMN.

Основні цілі документування та моделювання бізнес-процесів включають: виявлення вузьких місць, зайвих кроків, дублювання та можливостей для автоматизації; забезпечення послідовного виконання процесів, незалежно від виконавця; спрощення процесу адаптації нових співробітників через наявність чітких інструкцій; дотримання галузевих стандартів та нормативних вимог.

Для моделювання бізнес-процесів використовуються різні стандарти та нотації (табл. 1).

Таблиця 1

Стандарти та нотації, які використовуються для моделювання бізнес-процесів

Стандарти та нотації	Характеристика
BPMN (Business Process Model and Notation)	Найпоширеніший міжнародний стандарт для графічного представлення бізнес-процесів. Він пропонує широкий набір елементів (події, дії, шлюзи, пули, доріжки) для детального опису логіки процесу
IDEF0	Методологія функціонального моделювання, яка фокусується на функціях системи та взаємодії між ними (входи, виходи, управління, механізми/ресурси)
UML (Unified Modeling Language)	Уніфікована мова моделювання, яка використовується переважно в розробці програмного забезпечення, але також може застосовуватися для опису бізнес-процесів, зокрема через діаграми діяльності (activity diagrams)
DFD (Data Flow Diagrams)	Стандарт для ілюстрації потоків даних у системі, показує, як дані трансформуються процесами
Блок-схеми (Flowcharts)	Простий і наочний метод для візуалізації послідовності кроків у процесі, підходить для невеликих та простих процесів

Ефективне документування включає ідентифікацію та визначення об'єкта, збір інформації, опис дій, створення візуальної моделі, перевірку та затвердження, публікацію та супровід. Використовуючи стандартизовані підходи, підприємства можуть створити прозору та ефективну систему управління своїми бізнес-процесами.

3 етап – аналіз та оцінка бізнес-процесів. Здійснюється всебічний аналіз описаних процесів з метою виявлення проблемних зон, вузьких місць, дублювання функцій, зайвих кроків, а також оцінки їхньої ефективності та результативності. Оцінка бізнес-процесів включає:

– оцінку кількісних параметрів: час виконання, вартість процесу, задіяні ресурси (персонал, обладнання, інформація);

– оцінку якісних показників: якість результатів, відповідність вимогам клієнтів та стратегічним цілям, рівень автоматизації та зрілості процесу.

4 етап – розробка та планування вдосконалень (оптимізація) – це системний підхід, спрямований на підвищення ефективності, результативності та гнучкості діяльності підприємства. Цей процес є ключовою складовою загального управління бізнес-процесами (BPM) і зазвичай включає **визначення та моделювання поточних процесів (As-Is), аналіз процесів, розробку та проєктування вдосконалених процесів (To-Be), впровадження змін, моніторинг та постійне вдосконалення.**

Для розробки та планування вдосконалень бізнес-процесів підприємства використовуються різні інструменти та методології (табл. 2).

Таблиця 2

Інструменти та методи оптимізації бізнес-процесів підприємства

Інструменти та методології	Характеристика
Методології	
«Шість сигм» (Six Sigma)	Підхід, спрямований на зменшення дефектів і варіативності процесів
Бережливе виробництво (Lean Manufacturing)	Фокусується на усуненні всіх видів втрат (час, матеріали, рух тощо)
Рейнжиніринг бізнес-процесів (BPR)	Радикальне переосмислення та перепроєктування процесів для досягнення кардинальних покращень
Бенчмаркінг	Порівняння своїх процесів з кращими практиками конкурентів або лідерів галузі
Програмні засоби	
BPM-системи (Business Process Management Suites)	Комплексні платформи для моделювання, автоматизації, виконання та моніторингу процесів
Програми для моделювання (наприклад, ARIS Toolset)	Інструменти для візуального опису та аналізу процесів
Засоби статистичного аналізу (наприклад, SigmaXL)	Для глибокого аналізу даних процесів

На основі результатів аналізу розробляються пропозиції щодо оптимізації бізнес-процесів. Це може включати зміну послідовності дій, перерозподіл ресурсів, впровадження нових технологій або автоматизації, а іноді – радикальний рейнжиніринг. Створюється модель майбутнього стану процесу (To-Be модель).

Успішна оптимізація бізнес-процесів вимагає системного підходу, залучення всіх зацікавлених сторін та орієнтації на кінцеві результати для досягнення стратегічних цілей підприємства.

5 етап – впровадження змін бізнес-процесів підприємства. Даний етап передбачає тестування нових процесів та їхнє впровадження у повсякденну діяльність підприємства і є завершальною частиною, яка включає в себе перехід від моделювання та аналізу до реального застосування оптимізованих процедур на практиці.

Перед повномасштабним впровадженням нові процеси тестуються, щоб переконатися в їхній ефективності та виявити можливі недоліки. Після успішного тестування нові бізнес-процеси повноцінно інтегруються в щоденну роботу, замінюючи застарілі або неефективні процедури. Обов'язково оновлюється відповідна документація, щоб уникнути плутанини та забезпечити правильне

розуміння нових правил співробітниками. Персонал проходить навчання для розуміння нових процесів, їхньої ролі в них та отримання необхідних навичок для роботи за новими стандартами. **На етапі впровадження здійснюється постійний контроль за виконанням нових процесів та їхня оцінка на відповідність поставленим цілям.** Впровадження змін бізнес-процесів підприємства є критично важливим етапом, що перетворює розроблені рішення на реальні інструменти для досягнення стратегічних цілей бізнесу.

6 етап – моніторинг та контроль бізнес-процесів підприємства включає встановлення стандартів, вимірювання фактичних показників, їх порівняння зі стандартами, а також внесення коректив за необхідності для забезпечення виконання планів та запобігання помилкам. Це процес перевірки того, чи все відбувається відповідно до ухваленого плану, інструкцій та принципів, що забезпечує досягнення цілей підприємства.

На даному етапі відбувається визначення очікуваних результатів та показників для кожного процесу, здійснюється вимірювання фактичних результатів та показників виконання процесу, зіставлення фактичних показників зі встановленими

стандартами для виявлення відхилень. Якщо стандарти виявляються нереалістичними, їх можна переглянути та скоригувати.

Моніторинг та контроль забезпечують **петлю зворотного зв'язку** (feedback loop), яка дозволяє переходити до наступного етапу – **постійного вдосконалення** (7 етап, якщо розглядати за класичним циклом управління якістю PDCA – Plan, Do, Check, Act), адже виявлені проблеми стають основою для нових проектів з оптимізації.

7 етап – безперервне вдосконалення, яке передбачає постійний моніторинг та оцінку результатів для виявлення нових можливостей покращення бізнес-процесів після їх впровадження. Цей етап формує цикл зворотного зв'язку, який допомагає вдосконалювати процеси та досягати кращих результатів.

Безперервне вдосконалення бізнес-процесів також передбачає постійний, систематичний підхід до аналізу та оптимізації існуючих процесів підприємства. Його ключові цілі полягають у зменшенні витрат часу, ресурсів та коштів на виконання операцій; зменшенні кількості дефектів, помилок та браку продукції чи послуг; адаптації процесів для кращого задоволення мінливих потреб і очікувань споживачів; швидке реагування на зміни зовнішнього середовища, ринку та конкуренції.

Для реалізації цього етапу використовуються різні підходи:

– цикл PDCA (Plan-Do-Check-Act – Планування-Виконання-Перевірка-Дія) – класичний ітераційний підхід до вдосконалення;

– Kaizen (Кайдзен) – японська філософія, що фокусується на невеликих, постійних змінах, які з часом призводять до значних результатів;

– Six Sigma (Шість сигм) – методологія, спрямована на зменшення варіативності процесів та усунення дефектів;

– Lean (Ощадливе виробництво) – підхід, націлений на усунення втрат (дій, які не створюють цінності для клієнта) в процесах.

Безперервне вдосконалення – це не одноразова дія, а постійна культура мислення та роботи в організації. Воно дозволяє компанії залишатися конкурентоспроможною, адаптуватися до викликів та постійно підвищувати свою цінність для клієнтів.

Таким чином, системний підхід до аналізу та оцінки бізнес-процесів є ключовим фактором для підвищення ефективності, оптимізації ресурсів та досягнення стратегічних цілей підприємства. Реалізація етапів, від ідентифікації процесів до їхньої постійної оптимізації та контролю, дозволяє підприємству залишатися конкурентоспроможним на ринку та адаптуватися до мінливих умов бізнесу. Загалом, регулярний аналіз та оцінка бізнес-процесів є необхідною умовою сталого розвитку підприємства.

Список літератури

1. Андрущенко Н. О. Роль процесного підходу в управлінні бізнесом. Науковий огляд. 2014. Т. 2. № 1. URL: <https://www.naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/102/146>
2. ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги». URL: <http://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209001.pdf>
3. Мірошник Р. О., Дереворіз М. В. Особливості аналізування бізнес-процесів підприємств у сучасних умовах. Features of business process analysis of enterprises in modern conditions. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3963/3886>
4. Портер М. Стратегія конкуренції. Київ : Основи, 1998. 390 с.
5. Сучасні концепції менеджменту : навч. посіб. / за ред. Л. І. Федулової. Київ : Центр учбової літератури. 2007. 536 с.
6. Череп А. В., Потопа К. Л., Ткаченко О. В. Реінжиніринг – філософія управління підприємством харчової промисловості : монографія. Київ : Кондор, 2009. 386 с.
7. Chase Richard B., Equiline Nicholas J., Jacobs Robert F. Production and Operational Management. New York : McGraw-Hill, 1998. 889 p.
8. Hammer M., Champi J. Reengineering the corporation: a manifesto for business revolution. New York : Harper Business, 1993. 223 p.
9. Harrington Dzh. Business Process Improvement: The Breakthrough Strategy for Total Quality, Productivity, and Competitiveness. New York : McGraw-Hill, 2005. 289 p.

JURISPRUDENCE

УДК 340.12

*Антоненко Данило,
Арсеній Лобач**Київський Національний університет імені Тараса Шевченка
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602149>***ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА КОНФЛІКТУ В УКРАЇНО – ПОЛЬСЬКИХ
ВІДНОСИНАХ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА***Danylo Antonenko
Lobach Arseniy**Taras Shevchenko National University of Kyiv***LEGAL MECHANISMS OF INTERACTION AND CONFLICT IN UKRAINIAN-POLISH
RELATIONS: HISTORICAL AND THEORETICAL RETROSPECTIVE****Abstract.**

The relevance of the research is extremely high today, driven both by the contemporary geopolitical context and the necessity of overcoming historical disagreements for the sake of strategic partnership.

Understanding the historical legacy, including the legal documents (unions, treaties, international acts) that shaped the common border and influenced the internal status of Ukrainian lands (from the Union of Lublin and the Treaty of Hadiach to the Treaty of Riga), is critically important. A detailed study of these acts allows for the identification and elimination of the remnants of historical myths and stereotypes that could be exploited by a third party (Russia) to destabilize the bilateral partnership.

The research into the legal status of Ukrainian lands within the Polish-Lithuanian Commonwealth and the influence of the Polish legal system on the development of Ukrainian statehood is essential for shaping the national historical and legal consciousness. The analysis of the struggle for territorial integrity and the right to self-determination in the 20th century (the Ukrainian People's Republic (UNR), the West Ukrainian People's Republic (ZUNR), the Treaties of Warsaw and Riga) demonstrates legal precedents that strengthen Ukraine's current position on the international arena.

The relevance also lies in the need for an open and objective analysis of the most difficult historical chapters, particularly the Volyn Tragedy and the Pacification policy. Only a thorough historical and legal analysis of these events, free from political expediency, allows both countries to move from mutual claims to joint historical reconciliation, laying the foundations for robust good-neighborly cooperation for decades to come.

Thus, in the modern context, the research into historical and legal relations is not only a scientific endeavor but also a practical tool for strengthening the strategic partnership between Ukraine and Poland as key elements of the European security architecture.

Key words: *Ukraine, Poland, statehood, relations, cooperation, cultural exchange, conflict, contradictions, struggle, independence, development, identity, geopolitical environment, territory, claims*

Українсько-польські відносини історично характеризувалися наявністю суперечностей, зокрема через територіальні претензії щодо належності Галичини та Волині. Такі конфлікти спричиняли процеси асиміляції та політики націоналізації на відповідних землях, що істотно вплинуло на формування взаємин між двома народами. Ці історичні обставини залишаються одним із ключових чинників, що визначають специфіку сучасного українсько-польського діалогу. Попри це, не можемо не відзначити, що були і певні позитивні моменти, що вплинули на подальшу долю українського та польського народів.

На сучасному етапі розвитку українсько-польських відносин помітно відчутний вплив історичної минушини. Лише кропіткий аналіз та ліквідація білих плям у історичній спадщині допоможе усунути проблематику минулого та уникнути конфліктних ситуацій у майбутньому.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за необхідне проаналізувати окремі аспекти історико-правового розвитку українсько-польських відносин, аби глибше зрозуміти умови сьогодення між нашими державами та усвідомити роль історичних подій у формуванні національної свідомості обох народів.

Відправною точкою, що означувала початок україно-польських відносин можемо вважати 981 рік, коли київський князь Володимир Великий захопив Червенські міста, що належали Польщі. З цього, на нашу думку, слід розпочати літочислення українсько-польських відносин.

Крім того, не можемо не відзначити той факт, що руські князі одружувалися на дочках польських королів. Цей факт вказує на створення зв'язків між королівськими династіями та потрібен був для створення союзу між державами.

У подальшому між Руською та Польською державами значних зіткнень не відбувалося.

Наступною віхою відносин можна вважати розпад Руської держави та утворення Галицько-Волинського князівства, яке Королівство Польське прагнуло включити у свої володіння та на, яке претендувала також Угорщина і Литва. Саме анексія Польщею Галицько-Волинського князівства створила підґрунтя для територіальних претензій, що в подальшому стали «casus belli» та зумовили тривалі конфлікти у цьому регіоні.

Унаслідок тривалих конфліктів і переговорів у 1350 році було підписано договір про розподіл цих земель між Польщею та Угорщиною, а також укладено перемир'я між Польщею та Литвою. Внаслідок тривалих конфліктів і переговорів у 1350 році було підписано договір про розподіл цих земель між Польщею та Угорщиною, а також укладено перемир'я між Польщею та Литвою.

За результатами домовленостей польський король Казимир III закріпив за собою Галичину, Холмщину та частину Волині. Водночас було визначено, що після його смерті ці території мали перейти під владу Угорщини, тоді як Литва отримала іншу частину Волині.

Землі колишнього Галицько-Волинського князівства не були офіційно інкорпоровані до складу Польського королівства, а перебували в приватному володінні польського короля, тобто мали статус домену – явище поширене в середньовічній Європі. Попри це, на цих територіях зберігалися традиції України-Русі, зокрема продовжувало функціонувати руське звичаєве право, «Руська Правда» залишалася основним джерелом цивільного, кримінального, процесуального права.

Крапку в династичних суперечках поставила польська королева Ядвіґа, яка у 1387 році ввела війська до Галичини та остаточно поширила на ці землі польську владу. Відтоді ці території остаточно перейшли під контроль Польщі [1, с. 274–277].

Отже, проаналізувавши зазначений історичний період, можемо констатувати, що саме боротьба за територію стала ключовим чинником у формуванні специфіки українсько-польських відносин. Цей ранній етап взаємодії заклав основи як співпраці, так і суперечностей, що впливали на подальший розвиток відносин між двома народами.

Вагоме значення у формуванні українсько-польських відносин відіграла Люблінська унія, що була підписана 1 липня 1569 року на генеральному сеймі в Любліні та юридично оформила об'єднання Литви та Польщі в єдину державу – Річ Посполиту.

Варто відзначити, що за державним устроєм Річ Посполита була конфедерацією, оскільки утворювався союз двох держав із єдиним королем та зовнішньою політикою. Окремо у віданні Польщі та Литви перебували уряди, військо та скарбниці [2, с. 17].

З утворенням Речі Посполитої, українські землі перейшли від Литви до складу Польського королівства. Юридично визначеної автономності вони не мали, однак, за твердженням дослідників П. Захарченка та М. Мірошніченко, де-факто автономія українських земель існувала за додатковими угодами [1, с. 402].

У багатонаціональній державі постало питання про об'єднання православної та католицької церков. Одним із основних мотивів залучення було зміцнення єдності Речі Посполитої. Тому у 1596 році в м. Бересті було укладено Берестейську церковну унію, що утворила греко-католицьку церкву. Однак таке об'єднання внесло розкол у українське суспільство.

Таким чином, можемо підсумувати, що на формування українсько-польських відносин після укладення Люблінської унії значною мірою вплинули відсутність юридично визначеної автономії українських земель в складі Речі Посполитої, попри фактичну їх окремішність, поступове ополячення українських теренів, а завершальним етапом постало питання об'єднання церков, що призвело до розколу всередині українського суспільства.

Після Люблінської унії вся руська шляхта була зрівняна в правах із польською. Однак за оцінкою знаного українського історика М. Грушевського [3, с. 194]. Українська шляхта надіялася низкою значних привілеїв. Варто відзначити, що після укладення Берестейської церковної унії 1596 р. відбувся перехід української шляхти до греко-католицизму.

Складним було становище українського селянства. За визначенням історика М. Грушевського: «все селянство втратило права на землю: вважалося, що селяни сидять на землі панській або королівській» [3, с. 196]. Це впливає на те, що зменшується кількість селянських господарств, розвиваючи панщину. Посилюється експлуатація селянської праці.

Не можемо оминати увагою найбільш цікаву соціальну категорію у Великому князівстві Литовського та Речі Посполитої – українське козацтво. Річ Посполита перейняла практику Великого князівства Литовського, наймаючи козаків для оборони кордонів від турецьких або татарських нападників, так виникло реєстрове козацтво, що перебувало на державній службі у польського короля. Однак реєстрове козацтво не отримало права на володіння землею та кількість реєстрових козаків постійно змінювалася і не відповідала реальній кількості козацтва. Врешті-решт, козацтво і стало тією рушійною силою, що заявила про себе в роки Української національно-визвольної революції 1648 року.

Наступною віхою, яка, на нашу думку, відіграла одну з найвизначальніших рис у становленні українсько-польських відносин стала національно-визвольна війна українського народу 1648-1657 років.

Серед причин початку війни можемо виділити: нестерпне соціальне, національне, релігійне гноблення, що їх зазнавав український народ з боку Польської Корони [4, с. 202]. Основною вимогою козацтва було поновлення усіх прав і вольностей козацтва, однак, з плином часу, до козаків почали приєднуватися все ширші верстви українського населення, що надало повстанню рис загальнонаціональної боротьби.

Після початку національно-визвольної війни українського народу 1648 року, неодноразово відбувалися сутички з Річчю Посполитою. Однак, з приходом до влади в Українській гетьманській державі Івана Виговського, відбулося зближення УГД з Річчю Посполитою. Це явище ознаменувалося укладенням 16 вересня 1658 року Гадяцької угоди згідно з якою в межах Речі Посполитої створювався федеративний союз Польщі, Литви та Української гетьманської держави, яка перетворювалася на Князівство Руське.

Варто відзначити, що існувало два примірники Гадяцької угоди, які були підписані 16 вересня 1658 року [5]. Їх варто розмежовувати, по-перше, через те, що зміст окремих положень відрізняється, по-друге, ратифікований варіант угоди суттєво обмежував суверенні права Князівства Руського, на відміну від першого варіанта документу [5, с. 175].

Розпочімо з територіального устрою. У низці підручників зустрічаємо тезу про те, що УГД в складі Київського, Брацлавського та Чернігівського воєводств, як Велике Князівство Руське входить до складу Річі Посполитої, але в ратифікованому тексті угоди цієї статті ми не знаходимо [5, с. 175].

Не можемо оминати увагою і той факт, що в УГД за договором мали бути відновлені ті умови, які існували до початку національно-визвольної війни українського народу 1648 року. На підтвердження висловленого в тексті Гадяцького пакту знаходимо таке положення «Вся Річ посполита народу Польського, Литовського і Руського, і належних до них провінцій відновляється цілком такою як була перед війною, себто – ці три народи мають зіставатися непорушно, як були перед війною в границях своїх і при свободах (своїх) згідно з законами – в радах, судах і вільній елекції панів своїх – королів польських, литовських і руських» [3].

У XIX столітті, коли Європу охопили ідеї націоналізму та почало формуватися національне відродження, польський народ здійснив спробу відновити державність у ході Листопадового повстання 1830–1831 років. Однак українське населення не підтримало це повстання, та навіть виступало проти нього, що стало одним із чинників його поразки. Наступний шанс до змін для обох держав випав вже в XX столітті.

Минуле століття має надзвичайно важливе значення для українсько-польських відносин, оскільки саме в цей період відбулися ключові трансформації в обох державах, а також суттєві зміни в геополітичній ситуації у світі, наслідком яких стало здобуття повної незалежності Україною та Польщею.

Однією з подій, що докорінно змінила світову геополітику, стала Перша світова війна. Українці та поляки були об'єднані спільною трагедією: представники обох народів змушені були воювати під прапорами чужих, ворогуючих імперій. Українці воювали в арміях Австро-Угорщини та Росії, та поляки, які були розділені між Австро-Угорщиною, Пруссією та Росією також не мали змоги боротися за власну державу, а мусили відстоювати інтереси чужих держав.

Завершення Першої світової спричиняє масштабні геополітичні зрушення, створюючи як нові виклики, так і можливості для України та Польщі, що щойно відновили свою незалежність. Після розпаду Австро-Угорської монархії постає питання про належність Галичини та Волині – територій, на які претендують як українська, так і польська держави. Водночас на сході більшовики, позбавлені стримувального чинника у вигляді Німецької імперії, розпочинають наступ з метою реваншу в Україні та прагнуть відновити контроль над усіма територіями колишньої Російської імперії, включаючи Польщу.

Як зазначає проф. П. Захарченко, доля Польської держави була більш деталізованою. Передбачалося створити незалежну Польську державу, до складу якої мали входити території «з незаперечно польським населенням». Польській еліті здебільшого кортіло включити до складу своєї держави території, де представники польської національності становили чисельну меншість: значна частина районів Львівщини, Тернопільщини, Прикарпаття, Волині. Так, у Луцькому повіті перед початком Першої Світової війни проживало близько 10% поляків. В інших повітах Волині питома вага польського етнічного населення була ще меншою. Проте в містах ситуація була іншою. У Львові та Луцьку українське населення сумарно поступалося польському та єврейському етнічному елементу.

Отже, з погляду норм міжнародного права такі дії українських політиків були реалізацією права націй на самовизначення та побудову власної держави, які повністю відповідали «14 пунктам» В. Вільсона, що декларували формування національних держав на уламках колишньої Австро-Угорщини [6, с. 326-327].

В свою чергу Польща готувалась використати шанс який їй випав із розпадом Австро-Угорщини та повністю приєднати до своєї держави Галичину та Волинь. З цією метою у Кракові із делегатів австрійського парламенту було створено Польську Ліквідаційну Комісію, яка 29 жовтня надіслала нотифікаційні листи до міністра-президента Австрії і намісника Галичини графа К. фон Гуйна. У них Галичина була проголошена складовою частиною відновленої Польщі, а Польську Ліквідаційну Комісію — новою регіональною владою. Крім того, розіслала розпорядження до місцевих органів не виконувати накази австрійських властей і забезпечити перехід краю до складу Польщі. Офіційна церемонія призначалась на 1 листопада 1918 р.

У березні незалежна Україна підписала формальний мир із Центральними державами. Він передбачав передачу українцям Холмщини. Проаналізувавши цей період, можна побачити, що процеси відновлення незалежності відбувалися в умовах глибокої політичної турбулентності, на тлі краху імперій та формування нових національних держав. У цьому контексті між Україною та Польщею виник гострий конфлікт щодо приналежності Східної Галичини, Волині та інших прикордонних територій. Обидві сторони висували власні історичні, етнічні та політичні аргументи на користь

включення цих земель до складу своїх держав, що зробило процес мирного врегулювання неможливим та призвело до відкритого збройного протистояння.

Після серії значних поразок та втрати Києва уряд Директорії на чолі з С. Петлюрою був змушений шукати союзників, сподіваючись, що це допоможе зберегти українську державність. З цією метою Директорія пішла на укладення миру з Польщею та підписала Варшавський мирний договір, який закріплював за Польщею території Галичини та Волині.

25 квітня 1920 року польські війська розпочали в Україні наступальну операцію, яка була продовженням польсько-більшовицької війни. Наступного дня Симон Петлюра видав звернення до народу, в якому підкреслив значення союзу з Польщею: «Між урядами Української та Польської Республіки було укладено угоду, на підставі якої польські війська разом з українськими увійдуть на територію України як союзники проти спільного ворога, а після закінчення боротьби з більшовиками польські війська повернуться до своєї батьківщини. Спільною боротьбою дружніх армій – української та польської – ми виправимо помилки минулого, а кров, спільно пролита в боях проти вічного історичного ворога, Москви, яка колись загубила Польщу і згубила Україну, освятить новий період взаємної дружби українського і польського народів».

Союзні українсько-польські війська після підписання Варшавського договору досягли певних успіхів на фронті, зокрема змогли звільнити Київ, щоправда ненадовго. Згодом ситуація погіршилася, і союзні сили були змушені відступити на територію Польщі. Переломним моментом стала перемога польських військ під Варшавою, у якій важливу роль відіграли й українські підрозділи, що протистояли більшовикам. Врешті, втомлені від тяжкої війни, Польща та більшовицька Росія уклали мирний договір у Ризі. Ризький договір припинив військові дії на сході та, на думку польської влади, остаточно закріпив за Польщею західноукраїнські та білоруські землі.

За Ризьким мирним договором Польща визнала УСРР, а СРСР погодилася на входження Східної Галичини та Західної Волині до складу Польщі. Для тодішньої польської влади цей договір, як вони вважали, остаточно вирішував питання східного кордону. Проте, як показали подальші події та історичний досвід, це було помилкою.

Після входження західноукраїнських земель до складу польської держави виняткового значення набула 7 стаття Ризького договору. Вона передбачала, що українці у Польщі мають право культивувати свою рідну мову, створювати і підтримувати свої школи, розвивати свою культуру, безперешкодно влаштовувати життя церкви і вільно виконувати релігійні обряди. Проте протягом міжвоєнного періоду польська влада ігнорувала цей пункт, проводячи політику національної та державної асиміляції шляхом придушення політичного, громадського, економічного, культурного та релігійного життя українців [6, с. 316].

Подальший повоєнний період тривав недовго. Німеччина, яка прагнула реваншу за поразку у Першій світовій війні та відновлення своїх позицій у Європі, взяла курс на розширення кордонів. З цією метою вона уклала з Радянським Союзом договір про ненапад – так званий пакт Молотова - Ріббентропа.

Висновки: Проведена історико-теоретична ретроспектива підтверджує, що українсько-польські відносини завжди формувалися на амбівалентній правовій основі. Протягом століть правові акти (від угод щодо розподілу Галицько-Волинського князівства до Люблінської унії та Ризького договору) виступали як інструментом інтеграції та співпраці (династичні зв'язки, спільна боротьба проти зовнішніх ворогів), так і каталізатором конфлікту (територіальні претензії, асиміляційна політика та національне гноблення). Саме боротьба за територію та право на самовизначення стала ключовим чинником, що заклав основи тривалих суперечностей.

Аналіз ХХ століття (Варшавський та Ризький договори) демонструє, як зовнішньополітична кон'юнктура та правова нерівність посилювали напругу. У міжвоєнний період, нехтування Польщею правовими гарантіями щодо української мови, культури та освіти, закріпленими, зокрема, у ст. 7 Ризького договору, призвело до політики пацифікації та загострення опору, кульмінацією якого стала трагедія 1940-х років.

Таким чином, у сучасному геополітичному контексті розуміння історико-правової спадщини є критично важливим. Актуальність дослідження полягає в тому, що:

По-перше: Правові механізми сучасності (як от стратегічне партнерство після 1991 року та підтримка євроінтеграції України) є прямим наслідком усвідомлення спільних загроз та уроків минулого.

По-друге: Усунення «білих плям» та об'єктивний історично - правовий аналіз складних сторінок, як-от Волинська трагедія, є практичним інструментом для нівелювання можливості маніпуляцій з боку третіх сторін (РФ).

По - третє: Спільна історично - правова свідомість зміцнює національну ідентичність обох народів, демонструючи правові прецеденти боротьби за державність та територіальну цілісність.

Підсумовуючи, правові механізми в українсько-польських відносинах виконують подвійну функцію: вони є як накопичувачами історичного конфлікту, так і незамінною основою для стратегічного партнерства. Лише через відкритий, ґрунтовний та деполітизований історично – правовий діалог Україна та Польща можуть остаточно перейти від подолання наслідків минулих суперечностей до міцної, довгострокової співпраці як ключових елементів безпекової та правової архітектури Східної Європи.

Список використаної літератури

1. Захарченко П., Мірошніченко М. Історія українського права і держави: від витоків до кінця

XVIII століття: монографія/ –К.: ВПЦ «Київський університет», 2024. – 639 с.

2. Літвін Г. З народу руського. Шляхта Київщини, Волині, Брацлавщини (1569-1648) /Пер. із польськ. Л. Лисенко. –С.17. URL: <https://shron1.chtyvo.org.ua>.

3. Грушевський М. Ілюстрована історія України. –К.: «Друкарня С. В. Кульженко», 1913. 524 с.

4. Історія держави і права України, том 1 - за ред. В.Я.Тация, А.Й.Рогожина, В.Д.Гончаренка. Київ: видавничий дім «Ін Юре», 2003. 653 с.

5. Творча спадщина професора О. Кістяківського (1833-1885): історико-теоретичні та сучасні проблеми розвитку юридичної науки. Лобач А. Історико-правові перспективи Української гетьманської держави (Війська Запорозького) за Гадяцькою угодою 1658 року. С. 174-177 URL: <https://ir.library.knu.ua>.

6. Захарченко П. П. Історія українського права: навчальний посібник. Київ: видавництво освіти, 2019. 432 с.

7. DZIEJE.PL. 100 lat temu został zawarty sojuz polsko-ukraiński. URL: <https://niepodlegla.dzieje.pl>.

8. Гулеватий А. Розвиток українсько-польських відносин в контексті конфлікту 1942-1947 рр. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua>.

9. Експедиція XXI. Грубешівська операція 1946р. – від протистояння до співпраці. URL: <https://expedicia.org>.

10. Загальна теорія права. Нормативний курс підруч. для студ.-юристів /кол.авт.Ж.Дзейко, Н.Теремцова та інші; за ред. доктора юрид.наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 596 с.

11. Madryha, T., Bilousov, Y., Zubrytska, L., Teremtsova, N., & Druchek, O. (2023). The role of the volunteer movement in the security policy of the state in the context of military operations. Amazonia Investiga, 12(66), 326-334. <https://doi.org>.

Галуза Аня Олександрівна
курсант Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Ткаченко Анастасія Кирилівна
курсант Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Копилов Едуард Володимирович
старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної Національної поліції України,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602221>

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ: ПОНЯТТЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА СУТНІСТЬ

Galuza Anya Oleksandrivna
Tkachenko Anastasia Kirillivna
Kopylov Eduard Volodymyrovych

CRIMINAL ANALYSIS: CONCEPTS, FORMATION AND ESSENCE

Анотація.

У статті досліджується поняття, становлення та сутність кримінального аналізу як сучасного інструмента аналітичної діяльності у сфері протидії злочинності. Розкрито теоретичні підходи до визначення кримінального аналізу, його роль у забезпеченні ефективності оперативно-службової діяльності правоохоронних органів та прийняття управлінських рішень. Визначено, що кримінальний аналіз є системним процесом збирання, обробки, оцінки та інтерпретації інформації про криміногенні процеси, який сприяє виявленню тенденцій, закономірностей і причин злочинності. Особливу увагу приділено історичним етапам становлення кримінального аналізу в Україні, його інтеграції у структуру Національної поліції та запозиченню європейського досвіду у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення. Автор підкреслює, що ефективне застосування кримінального аналізу базується на використанні сучасних інформаційних технологій, баз даних та методів прогнозування, що дозволяє не лише розкривати злочини, а й запобігати їм. У статті також розглядаються основні види кримінального аналізу — стратегічний, тактичний та оперативний — та їхнє значення у формуванні кримінальної політики держави. Обґрунтовано, що впровадження аналітичних підходів у діяльність правоохоронних органів сприяє підвищенню ефективності розслідувань, оптимізації використання ресурсів і зниженню рівня злочинності. Зроблено висновок, що кримінальний аналіз є невід'ємною складовою сучасної системи безпеки, яка поєднує науковий, інформаційний та практичний потенціал у боротьбі зі злочинністю.

Abstract.

The article explores the concept, formation and essence of criminal analysis as a modern tool of analytical activity in the field of combating crime. Theoretical approaches to determining criminal analysis, its role in ensuring the effectiveness of the operational and service activities of law enforcement agencies and management decisions are revealed. It is determined that criminal analysis is a systematic process of collecting, processing, evaluating and interpreting information about criminogenic processes that contributes to the identification of tendencies, laws and causes of crime. Particular attention is paid to the historical stages of the formation of criminal analysis in Ukraine, its integration into the structure of the National Police and the borrowing of European experience in the field of information and analytical support. The author emphasizes that the effective use of criminal analysis is based on the use of modern information technologies, databases and forecasting methods, which allows not only to detect crimes but also to prevent them. The article also discusses the main types of criminal analysis - strategic, tactical and operational - and their importance in the formation of criminal policy of the state. It is substantiated that the introduction of analytical approaches into the activities of law enforcement agencies helps to increase the efficiency of investigations, optimize the use of resources and reduce crime. It is concluded that criminal analysis is an integral part of a modern security system that combines scientific, information and practical potential in the fight against crime.

Ключові слова: кримінальний аналіз, злочинність, аналітична діяльність, правоохоронні органи, інформаційні технології, профілактика злочинів.

Key words: criminal analysis, crime, analytical activity, law enforcement agencies, information technologies, crime prevention.

Кримінальний аналіз є специфічною формою інформаційно-аналітичної діяльності, що полягає у виявленні та детальному дослідженні внутрішніх зв'язків між різними видами інформації про злочин та іншими даними, отриманими з різноманітних

джерел, з метою їх використання в оперативно-розшуковій і слідчій роботі, а також для аналітичного забезпечення. Він не дублює методи роботи оперативних працівників чи слідчих; натомість його алгоритми дозволяють ефективно обробляти великі

обсяги інформації та виділяти з них найбільш суттєві дані.

Головною метою аналізу є виявлення тактичних закономірностей, характерних ознак та специфічних особливостей серії злочинів для розробки ефективних тактичних стратегій і раціонального використання наявних ресурсів задля досягнення оптимальних результатів. Завдання аналітичної діяльності полягає у максимальному використанні доступної інформації для правильного розуміння та оцінки ситуації, прогнозування її розвитку в довгостроковій перспективі та забезпечення успішних оперативних дій [1].

Результати аналізу на тактичному рівні, залежно від масштабу та можливостей їх реалізації, застосовуються для прийняття рішень щодо окремих подій та під час проведення різних операцій — як стандартних, так і разових. На цьому рівні зазвичай оперується інформацією з відносно низьким ступенем довіри (наприклад, чутки, донесення, свідчення потерпілих чи свідків, покази підозрюваних). Попри це такі дані допомагають встановити місцезнаходження й роль підозрюваних у складі злочинних груп або організацій. Також тактичний аналіз сприяє виявленню взаємозв'язків між фігурантами та розкриттю їхніх функціональних зв'язків у кримінальній мережі [2, с.590-593].

Деякі науковці розрізняють два основні види кримінального аналізу — аналітичний пошук і аналітичне дослідження. Вартісною є позиція Кисельова А.О., який зазначає, що під час оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на протидію кримінальним правопорушенням, працівники поліції повинні враховувати тактичні та інші специфічні особливості, зокрема й аспекти, пов'язані із проведенням кримінального аналізу [3].

Актуальність стратегічного кримінального аналізу обумовлена потребою підвищення результативності діяльності правоохоронних органів у протидії сучасним формам злочинності. У контексті глобалізації злочинна діяльність набуває нових масштабів і форм, серед яких — транснаціональна організована злочинність, тероризм і корупція. Традиційні методи боротьби зі злочинністю втрачають свою ефективність, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних підходів до збору, обробки та аналітичного опрацювання інформації. Стратегічний кримінальний аналіз дозволяє глибше розуміти закономірності розвитку злочинності, виявляти основні загрози та формувати на цій основі дієві управлінські рішення. Його використання сприяє підвищенню адаптивності правоохоронної системи та ефективному реагуванню на нові безпекові виклики [4].

Застосування новітніх інформаційних технологій та ефективних методів збору даних дає змогу значно підвищити точність прогнозування і раціонально розподіляти ресурси правоохоронних органів. Не менш важливою є активізація міжнародного співробітництва та узгодження дій між різними правоохоронними структурами, що сприяє ефективній протидії транснаціональній організованій зло-

чинності та зміцненню громадської безпеки на глобальному рівні. Актуальність цієї проблематики зумовлена необхідністю постійного вдосконалення підходів до боротьби зі злочинністю. Крім того, швидкий розвиток технологій і зміни у соціально-політичному середовищі потребують гнучкої адаптації правоохоронної системи. У результаті кримінальний аналіз стає невід'ємним інструментом у забезпеченні безпеки держави та суспільства [5, с. 139-141].

Стратегічний кримінальний аналіз має орієнтацію на майбутнє та передбачає розроблення управлінських стратегій і концепцій у сфері запобігання та протидії злочинності. Його основне завдання полягає у вирішенні довгострокових питань, зокрема виявленні ключових кримінальних осіб чи організованих злочинних угруповань, прогнозуванні тенденцій злочинної активності та визначенні пріоритетів правоохоронної політики. У сучасних умовах особлива увага приділяється ролі стратегічного аналізу в протидії тероризму та зміцненні прикордонної безпеки. Такі аналітичні дослідження сприяють формуванню комплексного розуміння терористичних ризиків і дозволяють розробляти ефективні заходи реагування. Зокрема, оцінка терористичної загрози на державному кордоні України допомагає виявити вплив різних факторів на ефективність системи інтегрованого управління кордонами [6, с. 91-111].

Під час оперативно-розшукової діяльності з протидії кримінальним правопорушенням працівники поліції повинні враховувати як тактичні, так і інші специфічні особливості, зокрема при проведенні стратегічного аналізу. Застосування стратегічного аналізу на місцевому рівні зазвичай недоцільне, оскільки територіальні масштаби обмежені, а наявна інформація часто містить розбіжності та недоліки, що не відповідають вимогам глибокого аналітичного дослідження. Крім того, місцеві підрозділи часто не мають достатніх ресурсів та технічної бази для якісного проведення комплексного стратегічного аналізу, що суттєво знижує його ефективність. Неповнота або несумісність даних може спричинити помилкові висновки та неефективні рішення у сфері протидії злочинності. Тому доцільніше здійснювати стратегічний аналіз на регіональному чи національному рівнях, де можливо забезпечити повніше охоплення інформації та отримати достовірні аналітичні результати [7].

Отже, головною метою кримінального аналізу є удосконалення механізмів запобігання, виявлення, фіксації та розслідування кримінальних правопорушень. Не менш значущим завданням виступає створення ефективних систем моніторингу криміногенної ситуації та налагодження обміну інформацією на державному, регіональному й міжнародному рівнях щодо актуальних тенденцій і ризиків у цій сфері. Подальший розвиток кримінального аналізу, а також його гармонізація з національним законодавством і практикою протидії злочинності забезпечать більш раціональне використання правоохоронних ресурсів. Це, своєю чер-

го, сприятиме підвищенню ефективності діяльності правоохоронних органів та зміцненню системи громадської безпеки. У результаті застосування аналітичного підходу матиме позитивний вплив на зниження рівня злочинності в Україні.

Використання кримінального аналізу є ключовим етапом у правоохоронній діяльності та забезпеченні справедливості. Цей вид аналізу займає центральне місце у виявленні, аналізі та інтерпретації доказів, необхідних для встановлення обставин злочину та визначення винних осіб. Слід зазначити, що кримінальний аналіз як вид інформаційно-аналітичної діяльності в розкритті злочинів дає можливість отримання оперативно-значимої інформації не лише про події та об'єкти, але і про причинно-наслідкові зв'язки, додаткові кваліфікуючі ознаки (стійкість, згуртованість, наявність внутрішньої ієрархії в групі, розподілення ролей тощо). Крім того, з'являється реальна можливість оперативного прогнозування ймовірних подій та прийняття відповідних рішень [9].

Зазначимо, що злочини проти життя та здоров'я особи, такі як вбивства, тілесні ушкодження, жорстоке поводження, є порушеннями прав людини та вимагають негайного та компетентного розслідування. Кримінальний аналіз допомагає правоохоронним органам систематично та методично збирати, аналізувати та інтерпретувати важливі докази, необхідні для встановлення фактів злочину та винних осіб. Таким чином, упровадження деяких форм дистанційного навчання дозволяє отримати доступні та якісні знання, формувати світогляд, розвивати свої інтелектуальні та творчі здібності. Про час завершення бойових дій та дату відміни воєнного стану не відомо, тому необхідно навчитися вмільо використовувати онлайн технології [10].

Під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, кримінальний аналіз включає в себе докладне дослідження місця події, збір фізичних слідів, проведення експертизи, аналіз медичних документів, психологічні профілі підозрюваних, інтерв'ю з свідками та інші методи аналізу доказів. Цей процес допомагає правоохоронним органам встановити обставини злочину, визначити можливі мотиви та ідентифікувати винних осіб. Дотримання аналітиками вищезазначеного алгоритму та врахування особливостей процесу дослідження дозволить підвищити результативність аналітичної роботи. Для подальшого розвитку та впровадження кримінального аналізу в правоохоронну практику України доцільно вживати наступні заходи: забезпечити стале та стабільне фінансування; постійно підвищувати кваліфікацію кримінальних аналітиків; проводити постійну розробку нових та модернізацію наявних технічних засобів, впроваджувати інноваційні технології; розширювати сферу застосування кримінального аналізу як позитивного чинника у протидії злочинності та розширювати його географію застосування [11].

Залучення громадськості до процесу протидії кримінальним правопорушенням надає можливість

отримати постійно діюче безоплатне джерело інформації про вчинені кримінальні правопорушення [12]. Крім того, кримінальний аналіз може включати в себе використання сучасних технологій, таких як аналіз даних з мобільних телефонів, відеоспостереження, аналіз цифрових слідів на комп'ютерах та інше, що дозволяє покращити ефективність розслідування та забезпечити справедливий результат у суді. Використання кримінального аналізу у розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи є невід'ємною складовою правоохоронної діяльності. Цей процес допомагає забезпечити справедливість, покарати винних осіб та запобігти подібним злочинам у майбутньому.

Кримінальний аналіз включає дослідження структури та організації злочинних груп. Це може включати виявлення осіб, які керують цими групами, їхні методи діяльності, а також зв'язки з іншими злочинними угрупованнями, вивчення технічних засобів, які використовуються. Це має важливе значення для впорядкування й удосконалення організації й діяльності підрозділів поліції та безпосередньо впливає на якість попередження та розкриття злочинів, притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності [13].

Кримінальний аналіз є важливим інструментом у системі протидії злочинності, який забезпечує глибоке розуміння криміногенних процесів і сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень. Його становлення в Україні відбувається шляхом інтеграції світового досвіду, розвитку інформаційно-аналітичних систем та удосконалення професійної підготовки фахівців. Застосування кримінального аналізу дозволяє не лише підвищити ефективність розслідувань, а й прогнозувати тенденції злочинності та запобігати правопорушенням. Важливим напрямом є використання сучасних технологій і баз даних, що забезпечують оперативність та достовірність отриманої інформації. Таким чином, кримінальний аналіз виступає невід'ємною складовою діяльності правоохоронних органів, спрямованою на формування науково обґрунтованої системи безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Цільмак О. М., Користін О. Є., Шапгала О. С., Талалай Д. В. Криміналістичні засоби та методи розкриття та розслідування правопорушень : підручник. Одеса : РВВ ОДУВС, 2016. 302 с.
2. Литвин О.М., Кустов В.Ю., Копилов Е.В. Сучасний тактичний кримінальний аналіз. Colloquium-journal № 31 (190) 02.12.2023. С.108-111.
3. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали. Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.
4. Копилов Е.В., Бурмистрова Є.В. Стратегічний кримінальний аналіз: використання в розслідуванні злочинів. URL:

<https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1681/1705> (дата звернення 01.11.2025).

5. Горелік Д.С., Кисельов А.О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 19 жовтня 2018 р.) Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 139-141.

6. Поліщук Д. Стратегічний кримінальний аналіз терористичної загрози прикордонній безпеці та визначення ступеня впливу її чинників на стан інтегрованого управління кордонами в пунктах пропуску для міжнародного сполучення. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія військові та технічні науки. 2022. № 4. С. 91–111.

7. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали. Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

8. Копилов Е.В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал № 5-450. 2022. С. 34-36.

9. Копилов Е.В. Щодо значення кримінального аналізу в розкритті злочинів. Матеріали II всеукраїнської наук.-практ. конф., (м. Одеса, 29 жовтня 2021)-Одеса: видав-во ОЮІ НУВС, 2021. С. 38-40.

10. Копилов Е.В. Особливості організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 13.06. 2022 року. Одеса. С. 210-213.

11. Копилов Е.В., Слабких З.А, Пашенко О.О. Застосування кримінального аналізу підрозділами національної поліції України у протидії злочинності Colloquium-journal № 29 (188) 2023. С.65-67.

12. Darahan V.V., Kyselov A.O., Kopylov E.V. Interaction of criminal police units with othersubjectsof control over public procurement as an element of ensuring economic security. Scientific monograph. Activities of law enforcement agencies to ensure public safetyand order during the legal regime of martial law: Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. С.58.

13. Копилов Е.В. Формування етапів прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану: деякі особливості історико-правового аналізу. Colloquium-journal № 28 (187) 2023. С. 57-60.

Бунчужна Валерія Євгенівна
Курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Дарчич Діана Максимівна
Курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Копилов Едуард Володимирович
Старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602233>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ І ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ СЕКРЕТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Bunchuzhna Valeria Evgenievna
Darchych Diana Maksymivna
Kopylov Eduard Volodymyrovych

REGULATORY AND LEGAL BASIS AND MEANS OF ENSURING SECRECY IN THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE BODIES

Анотація.

У цій статті досліджуються нормативно-правові основи та заходи забезпечення режиму секретності у діяльності органів Національної поліції України. Тематика роботи є актуальною через необхідність ефективного захисту службової інформації в умовах воєнного стану, інформаційних загроз та гібридних війн, що вимагає суворого дотримання законодавства про державну таємницю в повсякденній діяльності поліції. Головною метою статті є всебічний аналіз правового регулювання та практичних механізмів, які сприяють дотриманню режиму секретності в діяльності поліцейських органів України. Проведено аналіз положень ключових законодавчих документів, зокрема Закону України «Про державну таємницю», підзаконних нормативних актів Міністерства внутрішніх справ, а також вивчено наукові підходи до питань інформаційної безпеки та організації секретного діловодства. Розглянуто організаційні заходи щодо забезпечення секретності, такі як контроль доступу до інформації, правила роботи з документами із позначкою «таємно» та запровадження відповідальності за порушення вимог режиму секретності.

На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що ефективність режиму секретності базується на інтеграції чіткої правової основи, належній організації секретного документообігу, підвищенні професійної кваліфікації працівників поліції та систематичному відомчому контролі.

Abstract.

This article examines the regulatory and legal framework and measures to ensure the secrecy regime in the activities of the National Police of Ukraine. The topic of the work is relevant due to the need for effective protection of official information in conditions of martial law, information threats and hybrid wars, which requires strict compliance with the legislation on state secrets in everyday police activities. The main purpose of the article is a comprehensive analysis of legal regulation and practical mechanisms that contribute to compliance with the secrecy regime in the activities of police bodies of Ukraine. An analysis of the provisions of key legislative documents, in particular the Law of Ukraine "On State Secrets", subordinate regulatory acts of the Ministry of Internal Affairs, and also studied scientific approaches to information security and the organization of secret office management. Organizational measures to ensure secrecy are considered, such as control of access to information, rules for working with documents marked "secret" and the introduction of liability for violation of the requirements of the secrecy regime.

Based on the analysis conducted, it was concluded that the effectiveness of the secrecy regime is based on the integration of a clear legal framework, proper organization of secret document flow, improving the professional qualifications of police officers, and systematic departmental control.

Ключові слова: Національна поліція, режим секретності, державна таємниця, організаційні заходи, технічні засоби захисту, нормативно-правова база, відповідальність за порушення.

Key words: National Police, secrecy regime, state secret, organizational measures, technical means of protection, regulatory and legal framework, liability for violations.

Забезпечення конфіденційності під час здійснення діяльності органами Національної поліції України продовжує залишатися одним із ключових елементів не лише для підтримання державної безпеки, а й для забезпечення належного рівня ефективності у функціонуванні правоохоронної системи в цілому. У сучасних умовах, коли процес цифровізації набирає небачених раніше обертів, а ризики, пов'язані з кіберзлочинністю, терористичними атаками і гібридними викликами, постійно зростають, здатність правоохоронців досягти високих результатів залежить від належного захисту як державної, так і службової таємниці. Ця нагальна потреба охоплює широкий спектр діяльності поліції. Вона не обмежується виключно оперативно-розшуковими заходами, а поширюється на такі важливі аспекти, як належна організація документообігу, коректне збереження даних у базах, дотримання стандартів у реалізації внутрішніх наказів, а також забезпечення безпеки інформації під час ведення службового листування.

Наголошують, що навіть найменші недоліки у дотриманні принципів конфіденційності можуть призвести до серйозних ускладнень для національної безпеки. Особлива небезпека полягає у потенційному витоку даних, що стосуються оперативних заходів, структурних особливостей або стратегічних планів дій правоохоронних органів [1, с. 27].

Основою правового регулювання засад секретності в Україні є Конституція та низка ключових нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про державну таємницю» 1994 року, Закон «Про Національну поліцію» 2015 року, а також ряд постанов і положень, ухвалених Міністерством внутрішніх справ і Кабінетом Міністрів України [2; 3]. Ці документи формують законодавчу базу, згідно з якою державна таємниця визначається як інформація, розголошення якої може завдати шкоди національній безпеці держави. Управління таким видом інформації здійснюється через встановлений порядок доступу, детальну класифікацію рівнів секретності та передбачені санкції за порушення встановлених норм і процедур.

Особлива увага приділяється правильній класифікації відомостей і забезпеченню ефективного контролю над їх обігом у межах правоохоронних органів, зокрема в поліцейських підрозділах. Це створює умови для чіткого дотримання норм безпеки та виключає можливість витоку конфіденційної інформації, що може становити ризик для країни.

Питання вдосконалення законодавства набуває все більшої актуальності. Зокрема, акцентують на нагальності оновлення правової бази з урахуванням сучасних загроз і викликів, які супроводжують цифрову епоху, що стрімко розвивається [1, с. 32]. Він зазначає, що такі зміни є критично важливими для підвищення ефективності системи захисту секретної інформації.

Паралельно важливо інтегрувати найкращі міжнародні практики у сфері забезпечення секрет-

ності. Зокрема, адаптація стандартів Європейського Союзу та НАТО у сфері збереження конфіденційної інформації дозволить створити більш надійну і прогресивну систему захисту. Такий підхід забезпечить відповідність національних механізмів сучасним викликам і сприятиме посиленню міждержавного співробітництва у сфері безпеки [4].

Для забезпечення секретності передбачені організаційні заходи, серед яких створення спеціалізованих підрозділів для контролю доступу до секретних даних, перевірка персоналу перед наданням доступу до інформації з обмеженим доступом, зберігання документів у захищених умовах (зокрема у сейфах чи на шифрованих носіях), а також контроль дотримання правил секретного діловодства [5]. У структурі Національної поліції діють особливі відділи, які координують роботу з засекреченою інформацією, проводять аудит доступу та фіксують порушення у цій сфері. Працівники з доступом до секретних даних проходять обов'язкове навчання і регулярні перевірки знань, що сприяє зменшенню ризиків витоку інформації як випадково, так і навмисно. Акцентують увагу на тому, що ефективний захист секретності можливий лише за умови комплексного підходу, який охоплює правові, організаційні та технічні заходи [1, с. 41].

Технічні засоби захисту секретної інформації охоплюють комплекс програмно-апаратних рішень, спрямованих на забезпечення безпеки даних [6]. До них належать криптографічний захист інформації, системи відеоспостереження, контроль доступу до приміщень і баз даних, а також телекомунікаційні платформи, що запобігають несанкціонованому доступу. У процесі цифровізації особливу увагу зосереджено на захисті даних при використанні мобільних пристроїв і роботи в інтернет-мережах. У правоохоронній сфері активно застосовуються автоматизовані бази даних, внутрішні сервери, сертифіковані інформаційно-телекомунікаційні системи, а також системи електронного документообігу, затверджені органами державного спецв'язку [7]. Для підвищення рівня захисту широко використовують шифрування інформації, багаторівневу автентифікацію користувачів, контроль доступу та регулярний аудит інформаційних ресурсів. Адже наголошують на тому, що технічні засоби захисту мають бути важливою складовою національної системи безпеки в умовах сучасного інформаційного середовища [1, с. 54].

Законодавча база визначає відповідальність за порушення режиму секретності. Стаття 328 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за розголошення державної таємниці особою, якій вона стала відома в процесі виконання службових завдань [8]. Також стаття 212-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність адміністративного характеру за порушення правил охорони державної таємниці [9].

Умови сьогодення вказують на необхідність перегляду нормативно-правового забезпечення діяльності органів та підрозділів Національної поліції.

Крім того, на сьогодні існує необхідність запровадження відповідних курсів підвищення кваліфікації працівників таких органів та підрозділів [12 с. 51].

Попри наявність нормативного регулювання, практична реалізація виявляє низку проблем, що гальмують ефективне забезпечення режиму секретності. Серед головних недоліків - недостатнє фінансування технічних заходів безпеки, застарілі нормативно-правові акти, дефіцит кваліфікованих фахівців з питань інформаційної безпеки та людський фактор у вигляді помилок або недбалості [10]. За словами Копилова Е.В., для підвищення рівня захисту секретної інформації в правоохоронних структурах доцільно створити єдину стандартизовану систему вимог до ведення секретного діловодства з врахуванням міжнародних практик [1, с. 60]. Крім того, потрібна активна співпраця між МВС, СБУ та органами держспецзв'язку, що включає посилений контроль, обмін досвідом і організацію спільних тренувань із питань безпеки [11]. Зважаючи на фактично всебічну і всеохоплюючу цифровізацію і, фактично, віртуалізацію всіх сфер життя людини і суспільства, перед правоохоронцями постає низка нагальних проблем, що потребують посиленої уваги [13]. Забезпечення режиму секретності в роботі органів Національної поліції України є важливим компонентом національної безпеки. Ефективність функціонування цієї системи можлива лише за умов комплексного підходу, який включає поєднання нормативно-правових, організаційних та технічних заходів [1, с. 63].

Основу стабільної й безпечної діяльності Національної поліції становлять розробка та впровадження сучасних методів захисту інформації, навчання співробітників і контроль за дотриманням правил режиму секретності. Як зазначають, режим секретності виступає не лише набором формальних правил, а й стратегічним інструментом захисту національних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Копилов Е. В. Забезпечення режиму секретності в діяльності правоохоронних органів України. - К.: Нац. акад. внутр. справ, 2021. - 120 с.

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

3. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 16. - Ст. 93.

4. NATO Security Policy and EU Information Security Standards: Official Publications. - Brussels, 2019.

5. Наказ МВС України «Про організацію роботи з охорони державної таємниці в системі МВС» від 18.04.2017 р. № 326.

6. ДСТУ ISO/IEC 27001:2015 Інформаційні технології. Методи захисту інформації. Системи управління інформаційною безпекою. - К.: ДП «УкрНДНЦ», 2015.

7. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Офіційний сайт. - Режим доступу: <https://cip.gov.ua>.

8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р.

№ 2341-III.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X.

10. Копилов Е. В. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України. - К.: Нац. акад. внутр. справ, 2020. - 145 с.

11. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII.

12. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Дараган В. В., Карповський С. В., Копилов Е. В. Topical aspects of social science disciplines and innovative methods and technologies of their learning and teaching: scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. С. 40-53.

13. Копилов Е.В. Деякі аспекти здійснення прокурорського нагляду за проведенням оперативно-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції України в умовах воєнного стану. Colloquium-journal № 17 (176) 2023. С. 33-37.

Кучеренко Катерина Ігорівна
курсант факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Кондра Валерія Євгенівна
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Кисельов Андрій Олександрович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Національної поліції України, майор поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602260>

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ВИКРИТТЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Kucherenko Kateryna Igorevna
Kondra Valeria Evgenievna
Kiselyov Andriy Alexandrovich

ORGANIZATION AND TACTICS OF DETECTING AND PREVENTING TERRORISM

Анотація:

У статті досліджуються особливості організації та тактики викриття і запобігання тероризму. Розглянуто основні напрями діяльності правоохоронних органів, спеціальних служб та міжнародних структур у протидії терористичним загрозам. Проаналізовано проблеми організації боротьби з терористичними проявами, тактичні прийоми оперативних заходів, а також превентивні методи, спрямовані на мінімізацію ризиків терактів.

Abstract:

The article examines the peculiarities of organization and tactics for detecting and preventing terrorism. The main activities of law enforcement agencies, special services, and international institutions in countering terrorist threats are considered. The article also analyzes the problems of organizing the fight against terrorism, tactical methods of operational measures, and preventive strategies aimed at minimizing the risk of terrorist attacks.

Ключові слова: тероризм, запобігання, викриття, слідчі дії, оперативно-розшукові заходи, спецслужби, міжнародна співпраця.

Keywords: terrorism, prevention, detection, investigative actions, operational-search measures, special services, international cooperation.

Вступ. Тероризм у сучасному світі виступає не лише кримінальним правопорушенням, а й глобальною загрозою міжнародній безпеці. Його масштаби та наслідки змушують держави формувати цілісні системи виявлення, викриття та запобігання терористичним актам [6]. Складність полягає у високій організованості терористичних груп, їх конспіративності та використанні сучасних технологій для комунікацій та фінансування [7].

Тероризм - це суспільно небезпечна діяльність, що характеризується свідомим і цілеспрямованим застосуванням насильства. Вона проявляється через захоплення заручників, підпали, вбивства та тортури, залякування населення та органів влади [8].

Ці злочинні дії, або погрози їх вчинення, спрямовані на досягнення певних злочинних цілей, при цьому їхніми жертвами стають невинні люди.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» Боротьба з тероризмом в Україні ґрунтується на широкій правовій базі, яка включає як національне законодавство, так і міжнародні угоди. Серед них: Конституція України, Кримінальний кодекс України, цей Закон, інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, 1977 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, 1997 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, 1999 р., інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, резолюції Ради Безпеки ООН та інших міжнародних безпекових організацій, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету

Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України [8].

Організація протидії тероризму включає декілька рівнів [1; 3]:

- стратегічний - передбачає розробку національних та міжнародних програм боротьби з тероризмом, укладення міжнародних договорів та обмін інформацією між країнами [5];

- управлінський - створення спеціалізованих підрозділів (антитерористичних центрів), організація координаційних штабів та підготовка особового складу до дій у кризових ситуаціях [4];

- методичний - планування конкретних оперативних і слідчих заходів, розробка тактичних сценаріїв нейтралізації терористичних груп [1];

- тактичний - проведення безпосередніх слідчих дій, спецоперацій, використання сучасних технічних засобів для виявлення загроз [3].

Тактика викриття терористів передбачає застосування широкого спектра оперативно-розшукових заходів: спостереження, зняття інформації з каналів зв'язку, контроль пересування підозрюваних осіб, оперативні експерименти [1; 3]. Значна увага приділяється агентурній роботі, яка дозволяє отримати внутрішню інформацію про діяльність угруповання [4]. Важливим є проведення експертиз: вибухотехнічних, трасологічних, судово-психіатричних, що забезпечує об'єктивність доказової бази [1].

Запобігання терактам ґрунтується на системі превентивних дій. Серед них: контроль за розповсюдженням зброї та вибухових речовин, моніторинг фінансових потоків, що можуть бути використані для спонсорування терористичної діяльності [2]. Особливе місце відводиться кібербезпеці, адже сучасні терористи активно використовують Інтернет для вербування нових учасників та поширення ідеології [7]. Тому блокування екстремістських сайтів, моніторинг соціальних мереж та аналіз інформаційних ресурсів є необхідними елементами протидії [6].

В цьому ключі позитивним прикладом є використання можливостей кримінального аналізу. Кримінальний аналіз та його можливості допомагають підрозділам Національної поліції ефективніше протидіяти терористичній діяльності [9-22].

Щодо тактики допиту підозрюваних у терористичній діяльності варто відмітити, що вона потребує особливого підходу. Слідчі застосовують прийоми встановлення суперечностей у показаннях, використання тактики раптовості, пред'явлення неспростовних доказів [1; 3]. Важливими є також очні ставки та відтворення обставин події, що дозволяє встановити реальну картину підготовки чи вчинення теракту [4].

Огляд місця події відіграє ключову роль: він дає змогу виявити сліди вибухових речовин, зброю, електронні носії інформації, що можуть підтвердити причетність до терористичної діяльності [1].

Обшуки проводяться для виявлення документів, планів атак, засобів зв'язку та фінансових доказів співучасті [3].

Не менш важливим є міжнародне співробітництво. Успіх боротьби з тероризмом значною мірою залежить від взаємодії держав у межах діяльності Інтерполу, Європолу, Ради Безпеки ООН [5; 6].

Спільні операції, обмін розвідувальною інформацією, створення єдиних баз даних підозрюваних осіб дозволяють оперативніше реагувати на загрози [7].

Наразі міжнародна співпраця у сфері боротьби з тероризмом ведеться за трьома основними напрямками.

1. Загальний напрямок (під егідою ООН). Цей напрямок передбачає співпрацю, що координується Організацією Об'єднаних Націй. На цьому рівні розробляються ключові документи та міжнародні угоди, які визначають основні принципи та напрямки взаємодії між країнами у протидії тероризму.

2. Регіональний напрямок. Цей напрямок передбачає співпрацю між державами на регіональному рівні. Взаємодія здійснюється через такі організації, як: Ліга арабських держав; Організація американських держав; Європейський Союз; Шанхайська організація співробітництва; Африканський Союз.

Головним завданням регіональної співпраці є спільна протидія тероризму, сепаратизму та екстремізму.

3. Двосторонній напрямок. Цей напрямок передбачає співпрацю між двома окремими державами. Основна мета такої взаємодії - обмін інформацією, надання взаємної допомоги та підтримка співпраці між спеціальними службами з метою ефективної боротьби з тероризмом.

Головною проблемою у боротьбі з міжнародним тероризмом є те, що зусилля докладає обмежена кількість держав. Країни, які не стикалися з масштабними терористичними атаками, часто ігнорують цю проблему.

Таке небажання деяких країн приєднуватися до дослідження тероризму та навчання своїх спеціальних служб і правоохоронних органів сучасним методам боротьби з ним має серйозні наслідки. Це створює сприятливі умови для міжнародних терористичних організацій, які розширюють свою діяльність саме в тих державах, де антитерористичний режим є слабким або помірним.

Головні недоліки у сфері боротьби з міжнародним тероризмом. Ефективна протидія тероризму у світі ускладнена через низку значних недоліків, серед яких:

Незлагодженість правового поля: Відсутність єдиних міжнародних стандартів призводить до неузгодженості законодавства різних країн у питаннях боротьби з тероризмом.

Пріоритет національних інтересів: Держави часто надають перевагу власним інтересам, що переважають над положеннями міжнародних антитерористичних угод, перешкоджаючи глобальній співпраці.

Низький рівень підготовки кадрів: Недостатня якість навчання спеціалістів, задіяних у розробці та

реалізації заходів з протидії тероризму, знижує їх ефективність.

Проблеми з обміном інформацією: Обмін даними між країнами часто є повільним і недостатньо якісним, що перешкоджає своєчасному реагуванню на загрози.

Дефіцит фінансування: Багато країн стикаються з нестачею фінансових ресурсів, необхідних для підтримки належного рівня міжнародної співпраці у цій сфері.

Профілактика терористичних проявів передбачає роботу з населенням - інформаційні кампанії, підвищення рівня пильності громадян, підготовку планів евакуації та реагування у випадку загрози теракту [6].

Окрему увагу приділяють захисту критичної інфраструктури: транспортних вузлів, енергетичних об'єктів, урядових установ [5]. Використання систем відеоспостереження, біометричної ідентифікації та сучасних скануючих технологій є важливими складовими безпеки [7].

Отже, організація і тактика викриття та запобігання тероризму є комплексним процесом, що поєднує правові, оперативно-розшукові, слідчі, технічні та профілактичні заходи [1; 3; 6].

Ефективність цього процесу залежить від професіоналізму правоохоронців, належної матеріально-технічної бази та міжнародного співробітництва [5; 7].

Лише злагоджені дії державних органів, спецслужб та суспільства загалом дозволять мінімізувати ризики терористичних загроз [4; 6].

Список використаних джерел:

1. Волобуєв А. Ф. Криміналістика. Харків, 2011. - 384 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Харків, 2008. - 512 с.
4. Дердюк Б. М. Протидія тероризму: кримінально-правові та криміналістичні аспекти. Вісник Одеської юридичної академії. - 2019. - №3.
5. Радюк О. М. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом. Київ, 2020.
6. UN Office of Counter-Terrorism. Global Counter-Terrorism Strategy. New York, 2021.
7. Європол. Звіт про терористичні загрози в Європі. Гаага, 2022.
8. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.
9. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.
10. Горелік Д. С., Кисельов А. О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. (Дніпро, 19 жовт 2018 р.).

Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. Ч. 1. С. 139-141.

11. Darahan V.V., Kyselov A.O., Kopylov E.V. Interaction of criminal police units with othersubjectsof control over public procurement as an element of ensuring economic security. Scientific monograph. Activities of law enforcement agencies to ensure public safetyand order during the legal regime of martial law: Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. P. 58.

12. Kyselov A., Kovalevska O. An investigation of effective police communication. law enforcement roles requiring language skills. Methodological bases of studying the processes of general mental laws in human interaction with the environment. International Science Group. – Boston : Primedia eLounch, 2022. 194 p. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Pp. 39-47.

13. Кисельов А. Досвід використання підрозділами Національної поліції технологій «OSINT» у протидії кримінальним правопорушенням / А. Кисельов // Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). - Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 318-319.

14. TV Alyoshina, NO Fisunenکو, AO Kyselov, SO Kiselov, OV Karnauhov. INNOVATIVE APPROACHES TO PERSONNEL SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu. 2024, (4): Pp. 164 – 171; <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-4/164>.

15. Кисельов А.О., Копілов Е.В., Худенко Д.М. : Основи кримінального аналізу : навч. посіб. / А.О. Кисельов, Е.В. Копілов, Д.М. Худенко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 152 с.

16. Кисельов А.О. Особливості підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України на прикладі здійснення кримінального аналізу. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2023 р.) - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. с. 67-69.

17. Кисельов А.О., Самофалова А.І. Особливості сучасної підготовки фахівців з кримінального аналізу для органів та підрозділів Національної поліції України. Colloquium-journal №16 (175), 2023. (Warszawa, Polska). 2023. P. 50-52.

18. Кисельов А.О. Тактика безконфліктного спілкування працівників кримінальної розвідки Національної поліції з особами, яких залучають до конфіденційного співробітництва. Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 29 квітня 2016 р. - Одеса : ОДУВС, 2016, с. 88-89.

19. Кисельов А.О. Правова основа конфіденційного співробітництва осіб з підрозділами Національної поліції України. New Opportunities in the World Science : Proceedings of the IInd International

Scientific and Practical Conference (Abu-Dhabi, August 30 - 31, 2016, UAE). Abu-Dhabi. International Scientific and Practical Conference «World Science». №9 (13). August 2016. P. 54-56.

20. Кисельов А., Дуднік А. Шляхи підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального аналізу. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 21.03.2025). Частина II. С. 41-43.

21. Кисельов А.О. Деякі проблеми сучасної протидії оперативними підрозділами Національної

поліції кримінальним правопорушенням за допомогою негласних працівників. Оперативно-розшукова діяльність НП: проблеми теорії та практики. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 22.12.2021). С. 30-32.

22. Кисельов А.О. Особливості виявлення працівниками підрозділів карного розшуку крадіжок з квартир та приватних будинків (за матеріалами УКР ГУНП в Дніпропетровській області). Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам. Матеріали науково-практичного семінару (ДДУВС, 24.05.2018) С. 30-32.

Макаров Даніїл Денисович

Курсант Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Патретний Денис Романович

Курсант Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

Старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної Національної поліції України, Дніпровський державний університет внутрішніх справ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602260>

ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ОПЕРАТИВНОЇ ТЕХНІКИ

Makarov Daniil Denysovich

Patretnyi Denis Romanovich

Kopylov Eduard Volodymyrovych

PROCEDURE FOR THE REGISTRATION AND USE OF INFORMATION OBTAINED THROUGH THE USE OF OPERATIONAL (TECHNICAL) MEANS

Анотація.

У курсовій роботі розглядається порядок оформлення та використання відомостей, отриманих із застосуванням оперативної техніки, як одного з ключових інструментів діяльності правоохоронних органів України. Досліджено нормативно-правову базу, що регламентує проведення оперативно-розшукових заходів, порядок отримання дозволів на застосування технічних засобів, а також процедури документування, фіксації та зберігання отриманої інформації. Особлива увага приділена забезпеченню законності використання таких відомостей у кримінальному процесі та дотриманню прав і свобод громадян.

У роботі також проаналізовано роль оперативної техніки у забезпеченні національної безпеки та перспективи розвитку законодавства у цій сфері з урахуванням сучасних технологій і нових загроз. Наголошено на необхідності суворого дотримання процедур оформлення та контролю за використанням отриманих даних для забезпечення їхньої достовірності, правомірності та ефективності у процесі протидії злочинності, а також у міжнародній співпраці правоохоронних органів.

Abstract.

The term paper examines the procedure for documenting and using information obtained through the application of operational technology, which serves as one of the key tools in the activities of law enforcement agencies in Ukraine. The study analyzes the regulatory and legal framework governing the conduct of operational and investigative measures, the procedure for obtaining permits to use technical means, as well as the processes of documenting, recording, and storing the obtained information. Particular attention is given to ensuring the legality of using such information in criminal proceedings and to the protection of citizens' rights and freedoms.

The paper also analyzes the role of operational technology in ensuring national security and the prospects for the development of legislation in this area, taking into account modern technologies and emerging threats. Emphasis is placed on the necessity of strict adherence to procedures for documenting and controlling the use of obtained data to ensure its reliability, legality, and effectiveness in combating crime, as well as in international cooperation between law enforcement agencies.

Ключові слова: *оперативна техніка, правоохоронні органи, кримінальний процес, національна безпека, документування відомостей, захист прав громадян.*

Key words: *operational technology, law enforcement agencies, criminal proceedings, national security, information documentation, protection of citizens' rights.*

Оперативна техніка відіграє ключову роль у роботі правоохоронних органів України, виступаючи ефективним засобом для забезпечення безпеки держави та протидії кримінальним проявам. Її використання дозволяє виявляти злочинні схеми на ранніх стадіях, запобігати загрозам та підтримувати стабільність правопорядку. Водночас, застосування таких засобів пов'язане з високим ризиком порушення конституційних прав і свобод громадян, тому законодавство встановлює суворі норми щодо оформлення та використання інформації, здобутої

за допомогою оперативно-технічних заходів. Це забезпечує баланс між ефективністю правоохоронної діяльності та дотриманням прав людини.

Правове регулювання застосування оперативної техніки ґрунтується на низці нормативно-правових актів, які визначають умови її використання та порядок документування отриманих відомостей. Зокрема, Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює правила щодо легітимності проведення оперативно-розшукових дій і використання результатів у кримінальному процесі. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» регламентує організаційні та процедурні аспекти

таких заходів, а законодавство про захист персональних даних забезпечує охорону інформації щодо приватного життя громадян. Комплексне застосування цих нормативних актів дозволяє формувати правові рамки, які гарантують законність і прозорість у використанні оперативної техніки [8].

Важливим етапом законного застосування оперативно-технічних засобів є отримання дозволу на проведення відповідних заходів. Використання таких засобів без належного погодження вважається порушенням закону та може призвести до серйозної юридичної відповідальності. Дозвіл на застосування техніки видається судом на підставі мотивованої заявки органу, що проводить оперативно-розшукову діяльність. Судовий контроль забезпечує додержання принципу законності та захисту прав осіб, щодо яких проводяться оперативні заходи, тим самим запобігаючи свавільному втручанню в приватне життя громадян.

Після проведення оперативно-технічних заходів отримані відомості повинні бути ретельно оформлені і задокументовані, щоб вони мали юридичну силу та могли використовуватися в подальшому в процесуальній діяльності. Усі результати фіксуються в протоколах, що містять детальний опис дій, часу, місця та умов проведення заходів. Крім того, застосовуються технічні засоби фіксації, такі як аудіо- та відеозапис, що забезпечує об'єктивність і достовірність зібраної інформації. Таке документування є критично важливим для забезпечення належного рівня доказовості у кримінальному провадженні [4, с.35].

Детальне оформлення отриманих відомостей також передбачає підписання відповідними особами, які безпосередньо брали участь у проведенні заходів. Це є своєрідним гарантом того, що інформація була отримана законним шляхом та дотримано усі процедурні вимоги. Всі документи зберігаються у встановленому порядку в спеціальних архівах або реєстрах, що забезпечує доступ до них лише уповноваженим особам. Така система зберігання дозволяє уникати неправомірного використання даних та забезпечує контроль за дотриманням процедур.

Законодавство України формує комплексний підхід до організації та використання оперативно-технічних засобів. Поєднання чітких процедур отримання дозволів, ретельного документування результатів та належного зберігання інформації створює надійну основу для легітимного використання оперативної техніки. Це дозволяє не лише ефективно протидіяти злочинності, але й гарантувати захист конституційних прав та свобод громадян, зберігаючи баланс між безпекою держави та правами людини [10, с.184].

Відомості, отримані за допомогою оперативної техніки, мають важливе значення для кримінального процесу, оскільки можуть слугувати доказовою базою у розслідуванні та судовому розгляді кримінальних справ. Проте для їх легітимного використання необхідно суворо дотримуватися вимог законодавства. Суд приймає такі відомості лише за умови, що вони були здобуті законним шляхом та

їх достовірність підтверджена процесуальними діями, що забезпечують об'єктивність і точність отриманої інформації. Усі матеріали повинні бути документовані, зафіксовані в протоколах або за допомогою технічних засобів фіксації, що гарантує їхню невід'ємність та належну доказову силу у кримінальному процесі [5, с.58].

Застосування оперативної техніки вимагає особливої обережності щодо дотримання прав і свобод громадян. Законодавство України встановлює чіткі межі для проведення оперативно-розшукових заходів, щоб уникнути неправомірного втручання в приватне життя, порушення недоторканості особи чи незаконного збору інформації. Правовий контроль здійснюється через різні інститути, які оцінюють законність і доцільність таких заходів, забезпечуючи, що оперативні дії відповідають принципам пропорційності та необхідності і не перевищують встановлені законом межі.

У випадках порушення встановленого порядку застосування оперативної техніки передбачена відповідальність, яка може мати різні форми залежно від характеру і тяжкості порушення. Особи, які незаконно застосували оперативно-розшукові заходи, можуть нести дисциплінарну відповідальність, адміністративні санкції або навіть притягатися до кримінальної відповідальності. Це створює додатковий стимул для дотримання всіх процедурних вимог та підвищує рівень професійної відповідальності серед працівників правоохоронних органів.

Правильне оформлення і облік отриманих відомостей є критично важливим для забезпечення їхнього законного використання. Відомості повинні зберігатися в спеціально визначених приміщеннях або реєстрах, доступ до яких обмежений і контролюється. Тільки уповноважені особи, які мають відповідний дозвіл, можуть отримати до них доступ, що мінімізує ризик несанкціонованого використання або витоку інформації [6, с.118].

Обробка відомостей також підлягає суворим вимогам щодо конфіденційності та захисту персональних даних. Всі дії з інформацією мають здійснюватися у відповідності до законодавчих норм, що регулюють роботу з персональними даними, щоб гарантувати правомірність та безпеку обробки. Це передбачає застосування захисних заходів, таких як шифрування, обмеження доступу та ведення журналу операцій з даними [3, с.39].

Використання відомостей, отриманих через оперативну техніку, вимагає комплексного підходу, що включає дотримання законності їх отримання, належного оформлення, зберігання та контролю за обробкою. Тільки за умови суворого дотримання цих процедур можна забезпечити ефективність застосування оперативної техніки у кримінальному процесі та одночасно гарантувати захист конституційних прав і свобод громадян.

Відомості, здобуті за допомогою оперативної техніки, мають значну цінність не лише у межах національної юрисдикції, а й у міжнародній практиці правоохоронної діяльності. Такі дані можуть бути використані під час співпраці між правоохорон-

ними органами різних держав, зокрема у розслідуванні транснаціональної злочинності, боротьбі з тероризмом, контрабандою та кіберзлочинами. Водночас їх передача та застосування за кордоном підпорядковується суворим вимогам міжнародного права та двостороннім або багатостороннім угодам, укладеним Україною з іншими державами. Дотримання цих норм гарантує легітимність інформаційного обміну та захист прав осіб, щодо яких здійснюються оперативно-розшукові заходи [11, с.258].

Оперативна техніка є незамінним інструментом для забезпечення національної безпеки України, оскільки дозволяє правоохоронним органам оперативно реагувати на загрози та попереджувати злочинні прояви ще на ранніх стадіях. Завдяки застосуванню таких засобів можливо своєчасно виявляти організовані групи, терористичні угруповання та інші форми протиправної діяльності, що істотно сприяє стабільності правопорядку та захисту інтересів держави. Крім того, оперативно-технічні заходи забезпечують збирання достовірної інформації, яка слугує надійною базою для ухвалення управлінських рішень і формування стратегії протидії загрозам на національному рівні [9, с.171].

Умови сьогодення вказують на необхідність перегляду нормативно-правового забезпечення діяльності органів та підрозділів Національної поліції. Крім того, на сьогодні існує необхідність запровадження відповідних курсів підвищення кваліфікації працівників таких органів та підрозділів [12 с. 51].

З розвитком сучасних технологій значно змінюються можливості та методи застосування оперативної техніки. Це потребує постійного удосконалення законодавчої бази, щоб вона відповідала сучасним викликам безпеки та швидко реагувала на нові види злочинної діяльності. Законотворці повинні враховувати технічні інновації, розвиток цифрових комунікацій, а також зростаючі ризики витоку інформації або порушення прав громадян, адаптуючи правові норми до умов сучасного суспільства.

Важливим аспектом є комплексне регулювання взаємодії між національними та міжнародними структурами. Отримані відомості повинні передаватися у межах суворих процедур, що забезпечують їхню достовірність і законність використання. При цьому дотримання вимог міжнародного права, включаючи конвенції та угоди щодо прав людини та співпраці правоохоронних органів, дозволяє уникнути порушень і створює прозору правову основу для обміну інформацією [7, с.34].

Для забезпечення ефективного застосування оперативної техніки критично важливим є належне оформлення та документування всіх етапів її використання. Це включає ведення детальних протоколів, фіксацію результатів за допомогою технічних засобів і організацію належного зберігання інформації. Такий підхід гарантує, що всі дані можуть бути використані як законний доказ у кримінальних провадженнях та одночасно зберігають конфіденційність щодо громадян, права яких можуть торкатися оперативні дії [1, с.13].

Застосування оперативної техніки є ключовим елементом діяльності правоохоронних органів, який дозволяє ефективно протидіяти злочинності та забезпечувати національну безпеку. Водночас його правомірність і ефективність безпосередньо залежать від суворого дотримання законодавчих вимог, правильного оформлення отриманих відомостей і забезпечення контролю за їхнім використанням. Лише при комплексному та законному підході можна досягти балансу між захистом держави та дотриманням конституційних прав і свобод громадян [2, с.58].

Отже, порядок оформлення та використання відомостей, отриманих із застосуванням оперативної техніки, є надзвичайно важливим елементом діяльності правоохоронних органів, оскільки він забезпечує законність та прозорість оперативно-розшукових заходів. Дотримання встановлених процедур оформлення, фіксації та документування інформації гарантує, що отримані відомості можуть бути використані як достовірні докази у кримінальному процесі та водночас захищає права і свободи громадян від незаконного втручання у їхнє приватне життя.

Водночас оперативна техніка відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки, дозволяючи своєчасно виявляти та припиняти злочинні дії, а також забезпечувати ефективну співпрацю з міжнародними партнерами у боротьбі з транснаціональною злочинністю. Перспективи розвитку законодавства полягають у постійному оновленні норм відповідно до технологічного прогресу та нових загроз безпеці держави.

Список використаних джерел:

1. Грібов М. Л. Організація діяльності оперативних підрозділів: питання юридичного унормування. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 3. С. 26.
2. Гуменський О. А. Правовий режим спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Судова експертиза. 2025. № 1. С. 55–62.
3. Копилов Е. В. Прокурорський нагляд за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами Національної поліції України в умовах воєнного стану: тактичні прийоми. Colloquium-journal. 2024. № 6 (199). С. 37–41.
4. Копилов Е. В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5-450. С. 34–36.
5. Копилов Е. В. Формування етапів прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану: деякі особливості історико-правового аналізу. Colloquium-journal. 2023. № 28 (187). С. 57–60.
6. Мирошніченко Ю. Негласні слідчі (розшукові) дії: підстави проведення. Правова позиція. 2019. № 2(23). С. 117–121.
7. Поляк Ю. П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування. Дис.

д-ра філософії: 12.00.09. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2022. С. 89.

8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 із змінами і доповненнями на 02.07.2015 / Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22 (02.06.1992). URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2025).

9. Скрябін О. М. Проведення негласних слідчих дій: особливості правового регулювання. Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 3. С. 169–173.

10. Шаблевська К. Д., Євдокимов І. І., Кисельов А. О. Особливості використання технічних засобів під час оперативно-розшукової протидії в

кримінальному правопорушенні. UNIVERSUM. 2024. № 9. С. 182–188.

11. Яровий А. Р. Правове регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 257–261.

12. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Дараган В. В., Карповський С. В., Копилов Е. В. Topical aspects of social science disciplines and innovative methods and technologies of their learning and teaching: scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. С. 40-53.

Пікінер Максим Олексійович

Курсант Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Щур Ростислав Ігорьович

Курсант Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

Старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної Національної поліції України, Дніпровський державний університет внутрішніх справ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602278>

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Pikiner Maksym Alekseevich

Shchur Rostyslav Igorevich

Kopylov Eduard Volodymyrovych

USE OF CRIMINAL ANALYSIS METHODS IN THE DETECTING OF CRIMINAL OFFENCES: CURRENT CHALLENGES

Анотація.

У статті розглядаються теоретичні, правові та практичні аспекти впровадження методів кримінального аналізу в діяльність органів досудового розслідування, спрямовану на виявлення, розкриття та попередження злочинів проти власності. Автор зосереджується на тому, що в умовах воєнного стану та зростання криміногенного навантаження на правоохоронну систему особливого значення набуває аналітична складова оперативно-розшукової та слідчої діяльності. Кримінальний аналіз розглядається як комплексна технологія опрацювання великих масивів інформації, що забезпечує виявлення закономірностей злочинної поведінки, встановлення зв'язків між суб'єктами кримінальних правопорушень, ідентифікацію типових схем учинення злочинів проти власності (крадіжок, грабежів, розбоїв, шахрайств тощо).

Abstract.

The article examines the theoretical, legal, and practical aspects of implementing criminal analysis methods in the activities of pre-trial investigation bodies aimed at detecting, solving, and preventing crimes against property. The author emphasizes that under martial law and in the context of increased criminal pressure on the law enforcement system, the analytical component of operational and investigative activities gains particular importance. Criminal analysis is viewed as a complex technology for processing large volumes of information that ensures the identification of patterns of criminal behavior, the establishment of links between subjects of criminal offenses, and the detection of typical schemes of committing property crimes (thefts, robberies, assaults, frauds, etc.).

Ключові слова: кримінальний аналіз, злочини проти особистого майна, розкриття злочинів, правоохоронні органи, безпека громадян, професіоналізм, співпраця, справедливість, ефективність, технології, розвиток, методи, потерпілі, громадськість.

Keywords: criminal analysis, crimes against property, crime solving, law enforcement agencies, public safety, professionalism, cooperation, justice, efficiency, technology, development, methods, victims, community.

Постановка проблеми. Дослідження використання кримінального аналізу в розкритті злочинів проти власності є особливо актуальним у сучасному суспільстві, де злочинність і крадіжки є загрозою безпеці громадян та стабільності суспільства в державі. Особисте майно є об'єктом злочинної діяльності з боку злочинців, які прагнуть отримати прибуток або нанести шкоду іншим особам з метою збагачення. Тому вірне розуміння та ефективне використання кримінального аналізу у цій сфері є критичним для забезпечення безпеки та захисту прав громадян.

Метою дослідження є вивчення теоретичних, правових та практичних аспектів застосування кримінального аналізу в діяльності органів досудового розслідування з метою підвищення ефективності

виявлення, розкриття та попередження злочинів проти власності.

Стан дослідження проблеми свідчить, що питання кримінального аналізу як інструменту виявлення та розкриття злочинів проти власності перебуває на стадії активного наукового та практичного формування. Окремі аспекти теми висвітлювалися у працях українських науковців, таких як Копилов Е.В., Губарєва О.В., Гончаренко В.Г., які розглядали аналітичну діяльність у системі правоохоронних органів, інформаційно-аналітичне забезпечення кримінального провадження, застосування сучасних технологій у криміналістиці. Водночас більшість досліджень мають загальний характер і не розкривають специфіку застосування кримінального аналізу саме при розслідуванні злочинів проти власності в умовах воєнного стану.

Виклад матеріалу. Одним із основних аспектів використання кримінального аналізу є виявлення модусу операнді, тобто характерних методів та прийомів, які використовують злочинці при скоєнні злочинів проти особистого майна. Це може включати аналіз тенденцій у скоєнні крадіжок, використання певних інструментів або методів вторгнення, а також встановлення мотивів та профілю потенційних злочинців. Застосування кримінального аналізу дозволяє правоохоронним органам прогнозувати, профілювати та ефективно реагувати на злочинні дії.

Кримінальний аналіз у діяльності органів досудового розслідування виконує подвійну функцію: з одного боку, є аналітичним інструментом, що допомагає оцінювати ризики, прогнозувати розвиток злочинних подій і визначати можливі зв'язки між підозрюваними, а з іншого – виступає складовою доказового процесу, формуючи основу для прийняття обґрунтованих процесуальних рішень. Його застосування особливо ефективно у справах про злочини проти власності, де важливо виявити повторювані схеми, серійність діянь, місця концентрації злочинів та взаємозв'язки між правопорушеннями [6, с. 65].

Крім того, кримінальний аналіз допомагає виявити патерни та зв'язки між різними злочинними подіями, що дозволяє правоохоронним органам зрозуміти механізми дії злочинних угруповань та злочинних мереж. Це може включати встановлення мережевих зв'язків між злочинцями, ідентифікацію головних фігур у злочинних організаціях та виявлення шляхів фінансування злочинної діяльності. Засоби кримінального аналізу, такі як графічне представлення даних та аналіз телефонних дзвінків, можуть бути використані для розкриття складних кримінальних схем та просування у розслідуванні [1, с. 206].

Для успішного використання кримінального аналізу у розкритті злочинів проти власності необхідна систематична підготовка та підтримка правоохоронних органів. Це включає в себе навички аналізу даних, вміння виявляти зв'язки та патерни в кримінальних випадках, а також володіння спеціалізованим програмним забезпеченням для обробки великих обсягів інформації. На сучасному етапі розвитку технологій, важливою є також компетентність у сфері цифрового аналізу даних та використання сучасних інструментів для виявлення та аналізу кримінальних активностей в онлайн просторі.

Крім того, для отримання позитивних результатів використання кримінального аналізу необхідна ефективна координація та співпраця між різними підрозділами правоохоронних органів, а також з іншими структурами. Інформація та ресурси, які можуть бути корисними для розслідування злочинів проти власності, часто знаходяться в різних джерелах, тому важливо забезпечити обмін даними та плідну співпрацю між різними зацікавленими сторонами.

Залучення до роботи аналітиків та експертів з використання кримінального аналізу може стати

ключовим елементом успішного розслідування злочинів проти власності. Аналітики зі спеціалізованою підготовкою та досвідом можуть надати цінні інсайти та рекомендації, які допоможуть правоохоронним органам виявляти та розкривати ці злочини. У зв'язку з постійно зростаючою складністю злочинних сценаріїв та швидким розвитком технологій, правоохоронні органи повинні постійно вдосконалювати свої методи та стратегії розслідування. Це вимагає постійної навчаності та адаптації до нових викликів та можливостей, які надаються сучасними технологіями та методами аналізу даних.

Загалом, використання кримінального аналізу у розкритті злочинів проти власності є ключовим інструментом для значного зменшення рівня злочинності. Додатковим аспектом, який слід врахувати в контексті використання кримінального аналізу, є збір і обробка достовірної та достатньої кількості даних. Для ефективного аналізу злочинів проти особистого майна необхідно мати доступ до різноманітних даних, включаючи інформацію про самі злочини, їх потенційних виконавців, потерпілих, місця та час скоєння злочину, а також відомості про попередні злочинні випадки та патерни злочинної активності. Важливо забезпечити належну координацію між різними службами та відомствами, які збирають ці дані, а також використовувати сучасні методи обробки та аналізу інформації для виявлення злочинних зв'язків та патернів [2, с. 115].

Забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних є важливою складовою використання кримінального аналізу. Правоохоронні органи повинні дотримуватися відповідних законодавчих та етичних норм у процесі збору, збереження та обробки даних, щоб запобігти можливим порушенням приватності громадян та забезпечити легальність і недискримінаційність розслідування. Звертаючись до конкретних прикладів використання кримінального аналізу у розкритті злочинів проти власності, можна вказати на ефективність застосування таких методів, як профілювання злочинців, аналіз поведінки потенційних підозрюваних, використання технологій розпізнавання образів та систем відеоспостереження для виявлення та ідентифікації злочинців, а також аналіз географічних та часових шаблонів злочинності для прогнозування майбутніх інцидентів та розкриття серійних злочинів.

У сучасному світі, де злочинність постійно еволюціонує та змінюється, важливо постійно вдосконалювати та адаптувати методи розслідування. Використання кримінального аналізу є однією з найбільш ефективних стратегій у цьому процесі, що дозволяє правоохоронним органам ефективно боротися зі злочинністю та забезпечувати безпеку та захист прав громадян. Ще однією важливою складовою успішного використання кримінального аналізу є постійний моніторинг та оцінка ефективності застосованих стратегій та методів. Правоохоронні органи повинні систематично аналізувати результати розслідувань та реагувати на виявлені недоліки чи можливості покращення. Це може

включати в себе оцінку часу, необхідного для розкриття злочинів, ефективність використання ресурсів, співвідношення між кількістю вирішених та невирішених справ, а також зворотний зв'язок від громадськості та потерпілих щодо якості роботи правоохоронних органів [3, с. 104].

Для максимальної ефективності використання кримінального аналізу важливо розвивати співпрацю та обмін інформацією з правоохоронними органами інших країн та міжнародних організацій. Злочинні мережі та злочинці часто діють транснаціонально, тому координація зусиль та обмін розвідувальною інформацією можуть допомогти виявити та припинити кримінальну діяльність на ранніх стадіях.

Необхідно враховувати соціальні та економічні чинники, що впливають на рівень злочинності та ефективність розслідувань. Ефективне використання кримінального аналізу може вимагати не лише реагування на злочинну діяльність, але й розробки та впровадження проактивних заходів щодо попередження злочинів. Це може включати в себе програми з превентивних патрулювань, соціально-економічні ініціативи для зменшення ризику злочинності у вразливих груп населення, а також співпрацю з громадськістю для підвищення свідомості та підтримки правоохоронних заходів.

Узагальнюючи, ефективне використання кримінального аналізу є ключовим елементом боротьби зі злочинністю та забезпеченням безпеки громадян. Це вимагає постійного вдосконалення методів та стратегій розслідування, а також широкої співпраці між різними зацікавленими сторонами. Впровадження цих принципів та практик допоможе створити більш безпечне та стабільне суспільство для всіх громадян.

Важливою складовою успішного використання кримінального аналізу є постійний моніторинг та оцінка ефективності застосованих стратегій та методів. Правоохоронні органи повинні систематично аналізувати результати розслідувань та реагувати на виявлені недоліки чи можливості покращення. Це може включати в себе оцінку часу, необхідного для розкриття злочинів, ефективність використання ресурсів, співвідношення між кількістю вирішених та невирішених справ, а також зворотний зв'язок від громадськості та потерпілих щодо якості роботи правоохоронних органів [4, с. 132]. Крім того, для максимальної ефективності використання кримінального аналізу важливо розвивати співпрацю та обмін інформацією з іншими країнами та міжнародними організаціями. Злочинні мережі та злочинці часто діють транснаціонально, тому координація зусиль та обмін розвідувальною інформацією між країнами можуть допомогти виявити та припинити кримінальну діяльність на ранніх стадіях.

Необхідно також враховувати соціальні та економічні чинники, що впливають на рівень злочинності та ефективність розслідувань. Ефективне використання кримінального аналізу може вимагати не лише реагування на злочинну діяльність,

але й розробки та впровадження проактивних заходів щодо попередження злочинів. Це може включати в себе програми з превентивних патрулювань, соціально-економічні ініціативи для зменшення ризику злочинності у вразливих груп населення, а також співпрацю з громадськістю для підвищення свідомості та підтримки правоохоронних заходів [5, с. 113].

У сучасному цифровому суспільстві, де використання соціальних мереж, месенджерів та інших інтернет-ресурсів набуває все більшого значення, аналітичні підрозділи стають важливими у розкритті злочинів. Майстерність у користуванні інтернет-ресурсами та базами даних вимагає спеціальних знань, навичок та умінь. Це підкреслює необхідність постійної самоосвіти аналітиків, їхнього постійного підвищення кваліфікації і участі в відповідних навчальних заходах та тренінгах. Дотримання аналітиками вищезазначеного алгоритму та врахування особливостей процесу дослідження дозволить підвищити результативність їхньої аналітичної роботи. Для подальшого розвитку та впровадження кримінального аналізу в правоохоронну практику України доцільно вживати наступні заходи: забезпечити стале та стабільне фінансування; постійно підвищувати кваліфікацію кримінальних аналітиків; проводити постійну розробку нових та модернізацію наявних технічних засобів, впроваджувати інноваційні технології [6].

Використання кримінального аналізу є ключовим елементом боротьби зі злочинністю та забезпеченням безпеки громадян. Це вимагає постійного вдосконалення методів та стратегій розслідування. Впровадження цих принципів та практик допоможе створити більш безпечне та стабільне суспільство в державі. Кримінальний аналіз в розкритті злочинів, що посягають на власність, є важливим елементом боротьби зі злочинністю та забезпечення безпеки суспільства. Цей інструмент дозволяє правоохоронним органам ефективно аналізувати інформацію та знаходити шляхи для розкриття злочинів. Успішне використання кримінального аналізу вимагає високого рівня професіоналізму, а також використання сучасних методів та технологій.

У практичній діяльності поліції кримінальний аналіз виступає важливою ланкою інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування. Наприклад, за допомогою геоінформаційних систем можливо створювати карти кримінальної активності, виявляти закономірності в часі та просторі, а також прогнозувати потенційні "гарячі точки" злочинності. Такий підхід сприяє раціональному розподілу сил і засобів, підвищенню рівня превенції та оперативності реагування [7, с. 29].

Однак, попри позитивну динаміку у впровадженні аналітичних підходів, залишається низка проблем: відсутність єдиної міжвідомчої бази даних, недостатня підготовка фахівців-аналітиків, обмежене використання сучасних програмних продуктів для аналізу великих обсягів інформації. Вирішення цих питань потребує системного підходу, включаючи модернізацію технічного забезпечення, посилення взаємодії між слідчими, аналітичними та

оперативними підрозділами, а також розширення співпраці з міжнародними структурами – Інтерполом, Європолом, правоохоронними органами держав-партнерів [8, с. 65].

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що кримінальний аналіз є ефективним інструментом у системі виявлення, розкриття та попередження злочинів проти власності, оскільки дозволяє систематизувати значні обсяги оперативної та слідчої інформації, виявляти закономірності злочинної діяльності, а також визначати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, особами та обставинами. Його застосування сприяє підвищенню якості доказування, зменшенню термінів розслідування, покращенню взаємодії між підрозділами поліції, прокуратури та інших органів державної влади. У сучасних умовах воєнного стану кримінальний аналіз набуває ще більшої ваги як засіб адаптації правоохоронної системи до нових викликів і загроз, зокрема зростання злочинів майнового характеру, шахрайських схем, а також організованої злочинності.

Подальші дослідження полягають у розробленні комплексної моделі впровадження кримінального аналізу в діяльність усіх рівнів правоохоронної системи, зокрема шляхом створення єдиної міжвідомчої аналітичної платформи, вдосконалення нормативно-правового забезпечення та підготовки кваліфікованих фахівців-аналітиків. Особливої уваги потребує дослідження можливостей використання штучного інтелекту, машинного навчання та геоінформаційних технологій у кримінальному аналізі для підвищення оперативності реагування на злочини проти власності.

Список використаних джерел:

1. О.В. Губарева. Використання кримінального аналізу у розкритті крадіжок. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. 205-210 с.

2. В.В. Коваленко. Методика кримінального аналізу при розслідуванні злочинів проти особистої власності. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. 114-120 с.

3. А.А. Петренко. Роль кримінального аналізу в розкритті та розслідуванні квартирних крадіжок. *Науковий вісник Одеського державного університету внутрішніх справ*. 2016. 103-108 с.

4. А.В. Дулов. Кримінальний аналіз: теорія та практика. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2015. 130-135 с.

5. В.Г. Гончаренко. Розкриття та розслідування злочинів проти особистої власності: криміналістичний аспект. *Науковий вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. 112-117 с.

6. Слабких З. А., Пащенко О.О., Копилов Е.В. Застосування кримінального аналізу підрозділами національної поліції України у протидії злочинності. *Colloquium-journal* № 29 (188) 2023.С. 65-68.

7. Троцький Б.В., А.С. Базукін, Е.В. Копилов. Щодо окремих питань аналітичного дослідження в кримінальному аналізі в умовах воєнного стану. *Colloquium-journal*. 2023. С. 29.

8. Білоус Д., Д. Діденко, Е Копилов. Використання кримінального аналізу в розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Молодіжна наукова ліга*. 2024. 65-71.

Сендецький Анатолій Вадимович,
Курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції, доцент кафедри оперативного-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602296>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Anatoly Vadymovych Sendetsky,
Scientific supervisor: Andriy Oleksandrovych Kyseliov

FEATURES OF COMBATING DRUG CRIME BY OPERATIONAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Анотація.

У статті досліджуються особливості протидії наркозлочинності оперативними підрозділами Національної поліції України в умовах сучасних соціально-економічних викликів та воєнного стану. Проаналізовано законодавче й процесуальне забезпечення діяльності підрозділів, роль негласних слідчих (розшукових) дій, контрольованих поставок та цифрових технологій у виявленні і документуванні злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Окрему увагу приділено зарубіжному досвіду боротьби з наркоторгівлею, міжнародній координації, аналітичним методам виявлення мереж наркозлочинності та адаптації цих підходів до української практики. Розглянуто проблеми та перспективи підвищення ефективності протидії наркозлочинності шляхом інтеграції сучасних технологій, аналітики та міжвідомчої співпраці.

Abstract.

The article examines the features of combating drug crime by operational units of the National Police of Ukraine in the conditions of modern socio-economic challenges and martial law. The legislative and procedural support for the activities of the units, the role of covert investigative (search) actions, controlled deliveries and digital technologies in detecting and documenting crimes in the field of illicit trafficking of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors is analyzed. Special attention is paid to foreign experience in combating drug trafficking, international coordination, analytical methods for identifying drug crime networks and adapting these approaches to Ukrainian practice. The problems and prospects of increasing the effectiveness of countering drug crime by integrating modern technologies, analytics, and interagency cooperation are considered.

Ключові слова. Наркозлочинність, НСРД, контрольовані поставки, цифрові технології, міжнародна координація, аналітика, організовані злочинні групи, Національна поліція, протидія, криміналістика.

Keywords: Drug crime, NSRD, controlled deliveries, digital technologies, international coordination, analytics, organized crime groups, National Police, counteraction, forensics.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку українського суспільства проблема наркозлочинності набуває особливої актуальності. Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів становить серйозну загрозу національній безпеці, громадському порядку та здоров'ю населення. Поширення наркотиків спричиняє зростання рівня злочинності, деградацію особистості, руйнування сімей та дестабілізацію соціального середовища.

В умовах воєнного стану та соціально-економічної нестабільності в Україні спостерігається активізація діяльності організованих злочинних груп, що займаються наркобізнесом, використовуючи нові способи маскування, цифрові платформи та криптовалютні розрахунки. У зв'язку з цим особливою важливістю набуває ефективна діяльність оперативних підрозділів Національної поліції України,

які здійснюють виявлення, документування та припинення злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків.

Одним із основних підрозділів кримінальної поліції щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів є підрозділи по боротьбі з наркозлочинності Національної поліції України [1].

Протидія наркозлочинності здійснюється в межах кримінального, процесуального та адміністративного законодавства. Оперативні підрозділи повинні діяти в суворій відповідності до норм кримінального процесу, щоб результати розшуку були допустимими у суді. Важливими є чітко визначені повноваження підрозділів по ініціації негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодія з прокуратурою та дотримання прав людини під час затримань, обшуків і контролю над передачею речовин.

Кримінальний процесуальний кодекс, визначає вичерпний перелік видів негласних слідчих (розшукових) дій та підстави для їх проведення. НСРД проводяться за наявності достатніх підстав вважати, що готується або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, і здійснюються з дотриманням процесуальних гарантій. У сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів найбільш ефективними вважаються ті НСРД, які дозволяють фіксувати комунікації, переміщення осіб і предметів, а також простежувати фінансові та логістичні зв'язки учасників злочинних угруповань. Однією з найважливіших дій є аудіо- та відеоконтроль особи або місця, передбачені статтями 260 і 270 КПК України [2]. Завдяки цим заходам правоохоронці можуть документувати переговори між фігурантами справи, отримувати інформацію про домовленості щодо поставок, місця зберігання наркотичних засобів, маршрути перевезення та коло осіб, залучених до злочинної діяльності. Цей інструмент є особливо результативним у випадках, коли йдеться про організовані групи або мережі збуту.

Не менш важливим напрямом є зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних систем, регламентоване статтями 263–264 КПК України [2]. У сучасних умовах, коли більшість наркозлочинів перемістилася у цифровий простір, саме цей вид НСРД забезпечує доступ до переписок у месенджерах таких як телеграм, соціальних мережах, анонімних чатах та «darknet»-платформах, де часто здійснюється продаж наркотиків або їх компонентів. Завдяки аналізу електронних метаданих і цифрових транзакцій оперативні підрозділи можуть відстежувати джерела фінансування злочинної діяльності, розкривати мережі збуту та виявляти осіб, що організують постачання через криптовалютні системи. Також спостереження за особою, місцем або річчю, передбачене статтею 269 КПК України, адже воно дозволяє визначити маршрути транспортування наркотиків, місця їх виготовлення чи прихованого зберігання, а також встановити контакти підозрюваних осіб. У поєднанні з обстеженням публічно недоступних місць, житла або іншого володіння особи ці дії створюють можливість документально підтвердити злочинну діяльність і підготувати докази для проведення обшуків чи затримань.

Особливе місце серед НСРД займає контрольована поставка. Ця форма оперативної діяльності використовується тоді, коли необхідно виявити повний ланцюг постачання наркотиків - від виробника або постачальника до кінцевих збувачів. Проведення контрольованих поставок дає змогу не лише задокументувати злочин, але й виявити організаторів і міжнародні канали контрабанди. Вона потребує ретельного планування, взаємодії між різними відомствами - зокрема, митною та прикордонною службами, а також погодження з процесуальними керівниками.

Доповнюючи наведене, слід зазначити, що масштаби проблеми підтверджені офіційними даними - згідно з Національним звітом щодо наркотичної ситуації за 2023 рік, підготовленим Центром громадського здоров'я МОЗ України, в Україні зростають соціально-медичні, економічні та кримінальні наслідки від вживання й обігу психоактивних речовин [3]. Також за даними Державної митної служби випадки виявлення контрабанди наркотиків, психотропів і прекурсорів через кордон у 2024 році зросли на 40 % порівняно з попереднім роком [4].

У наукових дослідженнях звертається увага на розбудову лабораторної й аналітичної інфраструктури - зокрема, на необхідність удосконалення методик ідентифікації нових психоактивних речовин та аналізу їх виробництва у підпільних лабораторіях. Так, наприклад, класифікація наркотичних та психотропних речовин як аналітична основа криміналістичної діяльності підкреслюється в дослідженні, де зазначається, що дефініції і класифікація речовин залишаються недостатньо узгодженими, що створює перешкоди для слідчих дій і експертного висновку. У наукових публікаціях наголошується, що ефективна протидія наркозлочинності неможлива без розвитку криміналістичного та аналітичного забезпечення розслідувань. Зокрема, в роботах українських дослідників (О. Омельчук, В. Орловський, М. Овчаренко, О. Волобуєва) підкреслюється необхідність модернізації технічних засобів збору доказів, удосконалення методик ідентифікації нових психоактивних речовин, а також впровадження системи електронного моніторингу ланцюгів постачання прекурсорів. Вчені також звертають увагу на доцільність запровадження єдиної бази даних осіб, причетних до наркотогівлі, із можливістю аналітичного обміну інформацією між правоохоронними структурами.

Дослідження „Interdicting International Drug Trafficking: a Network Approach for Coordinated and Targeted Interventions” аналізує міжнародні мережі контрабанди кокаїну та героїну, застосовуючи соціально-мережевий підхід (network analysis). Автори показали, що ефективніше концентрувати ресурси правоохоронних органів не просто на країнах-учасницях, а на тих вузлах (країнах чи маршрутах), які мають багато зв'язків (високу центральність) та виконують транзитну роль. Це означає, що стратегія, заснована на емпіричних даних про мережу трафіку, може бути значно результативнішою ніж «розосереджене» реагування по багатьох країнах. Там само підкреслюється: просте підвищення ресурсу або інтенсивності - не гарантує результату, якщо не враховано структуру мережі [5].

У статті „International Practice for Prevention of Illegal Narcotic Drug Trafficking: Legal Basis and Directions for Improvement” автори аналізують зарубіжний досвід законодавчого та процесуального забезпечення протидії наркотогівлі. Зокрема, вони звертають увагу, що сучасні транснаціональні злочинні групи можуть охоплювати виробника, тран-

зитні країни і країну-споживача, що ускладнює розслідування. Вони рекомендують впроваджувати більш гнучкі механізми міжнародної співпраці, стандартизацію процесуальних підходів, а також максимальне використання аналітичних технологій [6].

Отже, з метою запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, зазначені підрозділи:

1)вивчають, аналізують та оцінюють оперативну обстановку у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, яка складається на території обслуговування;

2) виявляють, узагальнюють та аналізують причини й умови, що сприяють незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, направляють подання до відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій щодо їх усунення;

3)здійснюють на території обслуговування пошукові заходи для встановлення осіб, причетних до незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, забезпечують їх оперативно-довідковий облік та оперативне перекриття;

4)забезпечують своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів;

5) здійснюють заходи з виявлення та викриття злочинних груп збувальників наркотичних засобів, що мають міжрегіональний і транснаціональний характер;

6) уживають заходів щодо викриття та ліквідації підпільних лабораторій з виготовлення напівсинтетичних чи синтетичних наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, попередження їх незаконного розповсюдження;

7)організують роботу із встановлення та документування фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів;

8)здійснюють облік осіб, які вживають наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги, та інформують про таких осіб відповідні служби;

9)беруть участь у розробці та реалізації регіональних і державних програм протидії злочинності, аналізі та прогнозуванні розвитку криміногенної ситуації [7, с.26-27].

Підвищенню ефективності вказаних заходів може сприяти використання сучасних інструментів кримінального аналізу. Базуючись на оцінках органів та підрозділів Національної поліції, які у щоденній діяльності або застосовують кримінальний аналіз, або використовують його результати, беззаперечно можна стверджувати, що він є ефективним інструментом у протидії злочинності, в тому числі оперативно-розшукової протидії наркозлочинності [8-21].

Висновок. Проблема наркозлочинності залишається однією з найгостріших загроз для національної безпеки, здоров'я населення та соціальної стабільності в Україні. Досвід українських оперативних підрозділів показує, що ефективна протидія незаконному обігу наркотиків неможлива без комплексного підходу, який поєднує кримінально-правові, процесуальні та аналітичні заходи. Використання негласних слідчих (розшукових) дій, контрольованих поставок, цифрових технологій та аналітики фінансових потоків дозволяє виявляти організовані злочинні групи і документувати їхню діяльність для судового провадження.

Аналіз зарубіжної практики свідчить про ефективність мережевого підходу до виявлення транзитних вузлів наркотогівлі, міжнародної координації, застосування сучасних цифрових методів моніторингу та чіткого дотримання процесуальних стандартів. Поєднання цих підходів із українськими правовими механізмами та розвитком спеціалізованих підрозділів кібербезпеки, криміналістики та аналітики дає змогу підвищити результативність протидії наркозлочинності, скоротити масштаби розповсюдження наркотиків і зміцнити соціальну безпеку держави.

Список використаної літератури:

1. Про утворення територіального органу Національної поліції : *постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2020 № 322*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.10.2025)

2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 19.10.2025)

3. Національний звіт щодо наркотичної ситуації в Україні 2024 за даними 2023 року / *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. – URL: <https://www.phc.org.ua/news/nacionalniy-zvit-schodo-narkotichnoi-situacii-v-ukraini-2024-zadanimi-2023-roku> (дата звернення 19.10.2025)

4. Конфіскація наркотиків: кількість виявлених митниками випадків у 2024 році зросла на 40 % / *WE Ukraine*. – Режим доступу: <https://weukraine.tv/novyny/kontrabanda-narkotikiv-kilkist-vijavlenikh-mitnikami-vipadkiv-u-2024-rotsi-zrosla-na-40> (дата звернення 19.10.2025)

5. *Interdicting International Drug Trafficking: a Network Approach for Coordinated and Targeted Interventions* / Springer. – URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10610-020-09473-0> (дата звернення 19.10.2025)

6. *International Practice for Prevention of Illegal Narcotic Drug Trafficking: Legal Basis and Directions for Improvement* / Ashdin Publishing. – URL: <https://www.ashdin.com/articles/international-practice-for-prevention-of-illegal-narcotic-drug-trafficking-legal-basis-and-directions-for-improvement.pdf> (дата звернення 19.10.2025)

7. Кузик , В. В. (2020). ПІДРОЗДІЛИ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ

ЗЛОЧИННОСТІ. *Юридична наука*, 2(5(107)), 22–30. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-107-5-2.03>.

8. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.

9. Горелік Д. С., Кисельов А. О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. (Дніпро, 19 жовт 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. Ч. 1. С. 139–141.

10. Darahan V.V., Kyselov A.O., Kopylov E.V. Interaction of criminal police units with othersubjectsof control over public procurement as an element of ensuring economic security. Scientific monograph. Activities of law enforcement agencies to ensure public safetyand order during the legal regime of martial law: Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. P. 58.

11. Kyselov A., Kovalevska O. An investigation of effective police communication. law enforcement roles requiring language skills. Methodological bases of studying the processes of general mental laws in human interaction with the environment. International Science Group. – Boston : Primedia eLounch, 2022. 194 p. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Pp. 39-47.

12. Кисельов А. Досвід використання підрозділами Національної поліції технологій «OSINT» у протидії кримінальним правопорушенням / А. Кисельов // Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). - Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 318-319.

13. TV Alyoshina, NO Fisunenکو, AO Kyselov, SO Kiselov, OV Karnauhov. INNOVATIVE APPROACHES TO PERSONNEL SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2024, (4): Pp. 164 – 171; <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-4/164>.

14. Кисельов А.О., Копилов Е.В., Худенко Д.М. : Основы криминального анализа : навч. посіб. / А.О. Кисельов, Е.В. Копилов, Д.М. Худенко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 152 с.

15. Кисельов А.О. Особливості підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України на прикладі здійснення кримінального аналізу. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2023 р.) - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. с. 67-69.

16. Кисельов А.О., Самофалова А.І. Особливості сучасної підготовки фахівців з кримінального аналізу для органів та підрозділів Національної поліції України. *Colloquium-journal* №16 (175), 2023. (Warszawa, Polska). 2023. P. 50-52.

17. Кисельов А.О. Тактика безконфліктного спілкування працівників кримінальної розвідки Національної поліції з особами, яких залучають до конфіденційного співробітництва. Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 29 квітня 2016 р. - Одеса : ОДУВС, 2016, с. 88-89.

18. Кисельов А.О. Правова основа конфіденційного співробітництва осіб з підрозділами Національної поліції України. *New Opportunities in the World Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Abu-Dhabi, August 30 - 31, 2016, UAE)*. Abu-Dhabi. International Scientific and Practical Conference «World Science». №9 (13). August 2016. P. 54-56.

19. Кисельов А., Дуднік А. Шляхи підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального аналізу. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 21.03.2025). Частина II. С. 41-43.

20. Кисельов А.О. Деякі проблеми сучасної протидії оперативними підрозділами Національної поліції кримінальним правопорушенням за допомогою негласних працівників. Оперативно-розшукова діяльність НП: проблеми теорії та практики. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 22.12.2021). С. 30-32.

21. Кисельов А.О. Особливості виявлення працівниками підрозділів карного розшуку крадіжок з квартир та приватних будинків (за матеріалами УКР ГУНП в Дніпропетровській області). Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам. Матеріали науково-практичного семінару (ДДУВС, 24.05.2018) С. 30-32.

Мельник Ярослав Володимирович
Курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Спасик Владислав Віталійович
Курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Копилов Едуард Володимирович
Викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17602330>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ ЗА ЧАСИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Melnyk Yaroslav Volodymyrovych
Spasyk Vladyslav Vitaliyovych
Kopylov Eduard Volodymyrovych

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE STATE SECRET PROTECTION SYSTEM DURING THE TIMES OF INDEPENDENT UKRAINE

Анотація.

У статті досліджено особливості становлення та розвитку системи охорони державної таємниці в Україні в період незалежності. Розкрито етапи формування національної нормативно-правової бази у сфері захисту державної таємниці, починаючи від прийняття Закону України «Про державну таємницю» 1994 року та його подальших редакцій. Проаналізовано інституційні зміни у діяльності органів, уповноважених забезпечувати охорону секретної інформації, зокрема роль Служби безпеки України, органів державної влади, підприємств, установ і організацій у створенні єдиної системи захисту інформації з обмеженим доступом. Висвітлено проблеми гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері інформаційної безпеки, зокрема вимогами НАТО та ЄС, що стало актуальним у зв'язку з євроінтеграційним курсом держави. Значну увагу приділено впливу сучасних викликів – гібридної війни, кібератак, витоків секретної інформації, а також запровадженню електронного документообігу – на систему захисту державної таємниці. Окреслено тенденції розвитку системи охорони державної таємниці в умовах воєнного стану, коли зростає роль технічного та криптографічного захисту інформації, посилюється контроль за режимно-секретною діяльністю, а також впроваджуються інноваційні технології для унеможливлення несанкціонованого доступу. У статті підкреслюється необхідність удосконалення міжвідомчої взаємодії, підготовки фахівців з питань інформаційної безпеки та вдосконалення правових механізмів відповідальності за розголошення державної таємниці.

Abstract.

The article examines the features of the formation and development of the state secrets protection system in Ukraine during the period of independence. It reveals the stages of establishing the national regulatory and legal framework in the field of state secret protection, beginning with the adoption of the Law of Ukraine "On State Secrets" in 1994 and its subsequent amendments. The institutional transformations in the activities of the authorities responsible for safeguarding classified information are analyzed, particularly the role of the Security Service of Ukraine, government bodies, enterprises, institutions, and organizations in creating a unified system for the protection of restricted information. The article highlights the challenges of harmonizing Ukrainian legislation with international information security standards, including NATO and EU requirements, which have become especially relevant in the context of the country's European integration course. Considerable attention is given to the impact of modern challenges – hybrid warfare, cyberattacks, leaks of classified information, and the introduction of electronic document management – on the state secrets protection system. The trends in the development of the state secrets protection system under martial law are outlined, emphasizing the increasing role of technical and cryptographic information protection, strengthened control over classified activities, and the implementation of innovative technologies to prevent unauthorized access. The article underlines the need to improve interdepartmental cooperation, enhance the training of information security specialists, and refine legal mechanisms of liability for the disclosure of state secrets.

Ключові слова: таємниця, інформаційна безпека, захист інформації, Служба безпеки України, законодавство, кібербезпека.

Keywords: state secret, information security, information protection, Security Service of Ukraine, legislation, cybersecurity.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростання інформаційних загроз, гібридних воєн, активізації кіберзлочинності та постійного технологічного розвитку питання забезпечення охорони державної таємниці набуває особливої актуальності. Витік секретної інформації може призвести до втрати стратегічних переваг держави, розголошення військових, політичних чи економічних планів, що безпосередньо впливає на національну безпеку України. Незважаючи на тривалу історію функціонування системи захисту інформації, сьогодні вона потребує суттєвого оновлення та адаптації до нових реалій, зокрема до умов воєнного стану, цифровізації державного управління та інтеграції України до європейського та євроатлантичного простору. Проблема полягає у забезпеченні ефективного балансу між відкритістю влади, прозорістю управлінських процесів і необхідністю захисту державної таємниці в інтересах національної безпеки.

Аналіз досліджень. Питання правового регулювання та організації охорони державної таємниці розглядалися у працях таких українських учених, як . Дослідники акцентували увагу на розвитку нормативно-правової бази, особливостях діяльності уповноважених органів, міжнародних стандартах інформаційної безпеки. Разом з тим, у наукових публікаціях недостатньо досліджено вплив сучасних безпекових викликів, таких як кіберзагрози, гібридні війни та діджиталізація державного управління, на систему охорони державної таємниці. Потребує подальшого аналізу питання інтеграції української системи захисту секретної інформації до європейського та натівського простору безпеки, а також удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії та кадрового забезпечення в цій сфері.

Метою статті є дослідження етапів становлення, сучасного стану та основних напрямів розвитку системи охорони державної таємниці в Україні в умовах незалежності.

Виклад матеріалу. Охорона державної таємниці в Україні після проголошення незалежності постала як одна з ключових складових формування національної безпеки та побудови власної, відокремленої від радянської, системи захисту інформації. Перехід від союзних нормативів до національного правового поля вимагав не лише механічної заміни документів, а глибокої переорієнтації підходів: від ідеологізованої радянської моделі «тотальної секретності» – до ризик-орієнтованої, правової, інституційно впорядкованої системи, що враховує демократичні стандарти, вимоги прав людини та необхідність відкритості управління. Саме ця трансформація і зумовила специфіку розвитку системи охорони державної таємниці в Україні у 1990–2020-х роках [1, с. 25].

Першим концептуальним кроком стало прийняття Закону України «Про державну таємницю» 1994 року, який заклав фундаментальні категорії: що саме може становити державну таємницю, хто її формує, хто відповідає за режим її збереження, як

здійснюється допуск та як встановлюються ступені секретності. Важливою особливістю цього етапу було те, що Україна мусила фактично «перезібрати» перелік відомостей, що підлягають засекречуванню, уже не в рамках військово-політичних інтересів СРСР, а виходячи з власних оборонних, зовнішньополітичних, економічних і розвідувальних потреб [7, 8]. Подальші редакції закону та підзаконні акти уточнювали повноваження Служби безпеки України (як спеціально уповноваженого органу), порядок організації режимно-секретних органів (РСО), відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, а також процедури експертизи та розсекречування.

Специфікою українського шляху стало поєднання двох протилежних вимог. З одного боку, держава прагнула зменшити «пересекречування», усадковане від радянського періоду, щоб не блокувати економічну діяльність, науку, міжнародне співробітництво. З іншого – з початку 2000-х років зростала потреба у посиленні контролю за секретною інформацією у зв'язку з активізацією розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, формуванням сил оборони, розвитком ОПК, участю у миротворчих місіях. Це породжувало періодичне «гойдання маятника» між лібералізацією та посиленням режиму [2, с. 299].

Центральне місце в системі зайняла Служба безпеки України, якій було доручено ведення Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, координацію діяльності інших органів, методичне забезпечення та контроль. Особливість української моделі в тому, що вона побудована не як повністю централізована (коли всі рішення щодо секретності приймає один орган), а як багаторівнева: кожен державний орган, що працює з таємними відомостями, створює власний режимно-секретний підрозділ, але діє за єдиними методичними правилами СБУ. Така система дозволила поширити єдині стандарти по всій вертикалі державного управління – від міністерств до державних підприємств і ВПК [3, с. 5].

Разом із тим, аналіз практики показує, що неоднорідність підготовки кадрів у різних відомствах, різний рівень цифрової зрілості та іноді формальне ставлення до режиму призводили до нерівномірності забезпечення безпеки. У низці випадків саме «людський фактор» – неправильне ведення обліку носіїв, неналежне збереження документів, порушення правил допуску – ставав причиною витоків, а не недосконалість законодавства як такого. Тому вже у 2010-х роках у практику ширше вводиться акцент на спеціальну підготовку, періодичну перевірку персоналу, службові розслідування та посилення дисциплінарних механізмів [4].

На відміну від пострадянської моделі, в якій секретність часто була самоціллю, українська система поступово почала орієнтуватися на сумісність з європейськими та натівськими процедурами обігу *classified information*. Це було необхідно для участі

у спільних операціях, обміні розвідувальними даними, реалізації оборонних проєктів і програм технічної допомоги. Саме тут з'являється одна з ключових особливостей розвитку: система охорони державної таємниці повинна була навчитися працювати не лише в режимі «захистити своє», а й у режимі «захистити чуже, отримане від партнера», причому у спосіб, що відповідає його стандартам. Це потягло за собою розвиток класифікацій, уніфікацію допусків, технічний і криптографічний захист, а також сертифікацію засобів [5, с. 101].

Водночас гармонізація з міжнародними вимогами не була й не є лінійною. Українське законодавство тривалий час зберігало низку радянських підходів (зокрема, в частині надмірного віднесення відомостей до таємних), що ускладнювало прозорість держзакупівель, цивільно-військову кооперацію та науково-технічний обмін. Тому одна з тенденцій – поступовий перегляд переліків відомостей, які можуть становити державну таємницю, і перехід до принципу «засекречуємо те, що справді створює ризик для безпеки», а не «засекречуємо на всяк випадок» [6, с. 238].

Найбільш відчутні зміни в системі охорони держтаємниці почалися з масовою цифровізацією управління та запровадженням електронного документообігу. Класична модель, розрахована на паперові носії, сейфи й пропускні режими, виявилася недостатньою для умов, коли секретна інформація може циркулювати каналами зв'язку, зберігатися на серверах і переносних носіях, потрапляти в хмарні рішення. Це поставило перед державою одразу кілька завдань:

- впровадити обов'язкові сертифіковані засоби криптографічного й технічного захисту;
- уніфікувати вимоги до захищених інформаційно-комунікаційних систем;
- навчити персонал працювати з електронними секретними документами так само суворо, як із паперовими;
- забезпечити контроль доступу й журналювання операцій.

Особливістю української ситуації стало те, що ці процеси розгорталися паралельно з посиленням зовнішніх кіберзагроз – насамперед з боку РФ. Тому захист державної таємниці дедалі частіше виходив за межі «секретної кімнати» і переходив у площину кібербезпеки, моніторингу мереж, реагування на інциденти, співпраці між силовими структурами та урядовими командами реагування на комп'ютерні надзвичайні події.

російська збройна агресія стала фактично стрес-тестом для всієї системи охорони держтаємниці. З одного боку, різко зросла кількість інформації, яка за своєю суттю є чутливою: дані про переміщення військ, логістику, озброєння, міжнародну допомогу, об'єкти критичної інфраструктури. З іншого – зросла потреба в оперативності обміну цією інформацією між великою кількістю суб'єктів: ЗСУ, СБУ, НГУ, МВС, ОВА, органами місцевого самоврядування, іноземними партнерами. Це означало, що система не могла залишатися надто «закритою» й повільною – інакше

вона б гальмувала оборонні рішення. Саме тут проявилася ще одна особливість українського розвитку: замість того, щоб лише «закручувати гайки», держава почала розвивати механізми диференційованого доступу, прискореного надання допусків, тимчасових режимів роботи з окремими категоріями інформації, а також роз'яснювальну роботу серед особового складу щодо недопустимості оприлюднення чутливих даних (зокрема у соцмережах). Посилилась і кримінально-правова складова відповідальності за розголошення, а судова практика стала більш чутливою до воєнного контексту. Окрім матеріально-правових гарантій, українське законодавство також містить низку процедурних гарантій, які спрямовані на захист приватного життя громадян від незаконного втручання [9]. Основним завданням є захист особи, суспільства та держави від злочинів, забезпечення дотримання прав і свобод усіх учасників кримінального провадження, а також гарантія швидкого, повного й неупередженого розслідування [10].

У частині органів влади режимно-секретна діяльність залишається «формальною функцією», а не осмисленою безпековою політикою. Це потребує єдиних програм навчання, уніфікованих тренінгів, підвищення престижу фахівців з інформаційної безпеки. Необхідність постійного оновлення переліку відомостей, що становлять державну таємницю. З появою нових технологій, видів озброєння, форм міжнародної співпраці з'являються й нові категорії чутливої інформації, які не завжди вчасно відображаються у Зводі. Україна як держава, що декларує європейські цінності та прозорість влади, не може безмежно розширювати коло засекречених відомостей. Це вимагає точнішої методики оцінки шкоди від розголошення й активнішого використання грифів «для службового користування» там, де немає підстав для держтаємниці. Повна сумісність із стандартами НАТО/ЄС потребує подальшої технічної модернізації та імплементації процедур, зокрема в частині обліку, маркування та зберігання інформації [3, с. 15].

Отже, особливістю українського шляху полягає в поєднанні трьох вимірів: успадкованої «класичної» секретності радянського типу; поступового переходу до європейських та натівських стандартів; вимушеної милітаризації системи під впливом реальної війни. Саме взаємодія цих чинників сформувала нинішню модель охорони державної таємниці: більш гнучку, ніж радянська; більш правову, ніж у 1990-х; і більш технічно захищену, ніж на початку цифровізації. Подальший розвиток логічно пов'язаний із завершенням реформ сектору безпеки й оборони, збереженням воєнного досвіду у нормах миру та послідовним наближенням до стандартів держав – партнерів України.

Висновки. Отже, система охорони державної таємниці в Україні за роки незалежності пройшла складний шлях еволюції – від спадкоємної радянської моделі до сучасної, багаторівневої системи, що поєднує правові, організаційні та технічні механізми захисту інформації. Вона поступово адапту-

ється до європейських і натівських стандартів, зберігаючи при цьому національні особливості та враховуючи потреби воєнного часу. Удосконалення законодавства, підвищення професійної підготовки кадрів, впровадження новітніх технологій криптографічного та технічного захисту, а також посилення міжвідомчої координації є необхідними умовами подальшого розвитку системи. Сучасні виклики, пов'язані з гібридною війною, кібератаками та цифровізацією управління, доводять, що ефективна охорона державної таємниці є не лише елементом безпеки, а й важливою передумовою збереження суверенітету та стабільності України.

Список використаних джерел:

1. Денищук Д. Є. Адміністративно-правова охорона державної таємниці в Державній кримінально-виконавчій службі України. Кропивницький, 2024. С. 25-38.
2. Денищук Д.Є. Історико-правовий аспект становлення та розвитку охорони державної таємниці в Державній кримінально-виконавчій службі України. Наукові Записки. Серія: Право. 2020. С. 299-305.
3. Ковалів О.І. Головна неврегульована в Україні передумова погіршення якісного стану природних об'єктів. Збалансоване природокористування. 2020. С. 5-16.
4. Кримінальний кодекс України: Закон від 5 квіт. 2001 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Морозова О. О. Правова охорона державної таємниці в Україні. Науковий часопис Національного педагогічного ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія 18: Право. 2017. Вип. 32. С. 101–105.

6. Притула А. М., Халимон С. І., Митрофанов І. І. Закон України: «Про оперативно-розшукову діяльність» науково-практичний коментар. за заг. ред. доктора юрид. наук, професора А. М. Притули. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2021. 238 с.

7. Про державну таємницю : Закон від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

8. Про національну безпеку України : Закон від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

9. Шевченко Д.А., Кореньков М.М., Копилов Е.В.

Принципи та правова основа оперативно - розшукової діяльності. Colloquium-journal № 28 (221), 20.10.2024. С.67-70.

10. Форми та методи прокурорського нагляду у сфері оперативно-розшукової діяльності: особливості класифікації. Булавка С.О., Кабиш А.Ю., Копилов Е.В. Colloquium-journal № 9 (202) 2024. С.69-73.

Colloquium-journal №67 (260), 2025

Część 2

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.
Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.
Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu. нотатки

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.
Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.
Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,
Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»
Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa
Annopol 4, 03-236
Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>